

Preveč idejne nebudnosti

Član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc je na zborovanju ob odprtju Kulturnega doma španskih borcev v Mostah ob dnevu borca med drugim dejal:

»Izraz naše zahvale njim in vsem tistim desetstisočim žena, delavcev, intelektualcev, kmetov in mladih v Jugoslaviji, ki so organizirali široko mrežo raznih oblik in načinov pomoči španskemu ljudstvu in internacionalnim brigadam, je tudi naša današnja slovesnost oziroma odločitev, da se nov kulturni dom v občini Moste-Polje imenuje Kulturni dom španskih borcev.«

Ko je govoril o dnevu borca in našem narodnoosvobodilnem boju, je Dolanc dejal, da je to skupen simbol odločitve in odločnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, da bodo sami gospodarji svoje usode.

»Danes, ko gradimo naš politični sistem socialističnega samoupravljanja in uresničujemo politiko ekonomske stabilizacije, ko se soočamo s številnimi težavami in slabostmi pri vsakdanjem delu, preverjamo svoje misli, sklepe in ukrepe s pomočjo idej in dela tovariša Tita, Kardelja in ostalih borcev, ki so izgoreli v boju za naš boljši danes. Vedno znova nam morajo biti v zavesti Titove besede, da se ne smemo bati pogumnejših korakov v razvoju socialistične misli in prakse in spominjati se moramo Kardelja, ki je govoril, da so tudi napake mogoče, a da ni večje napake od omahovanja.«

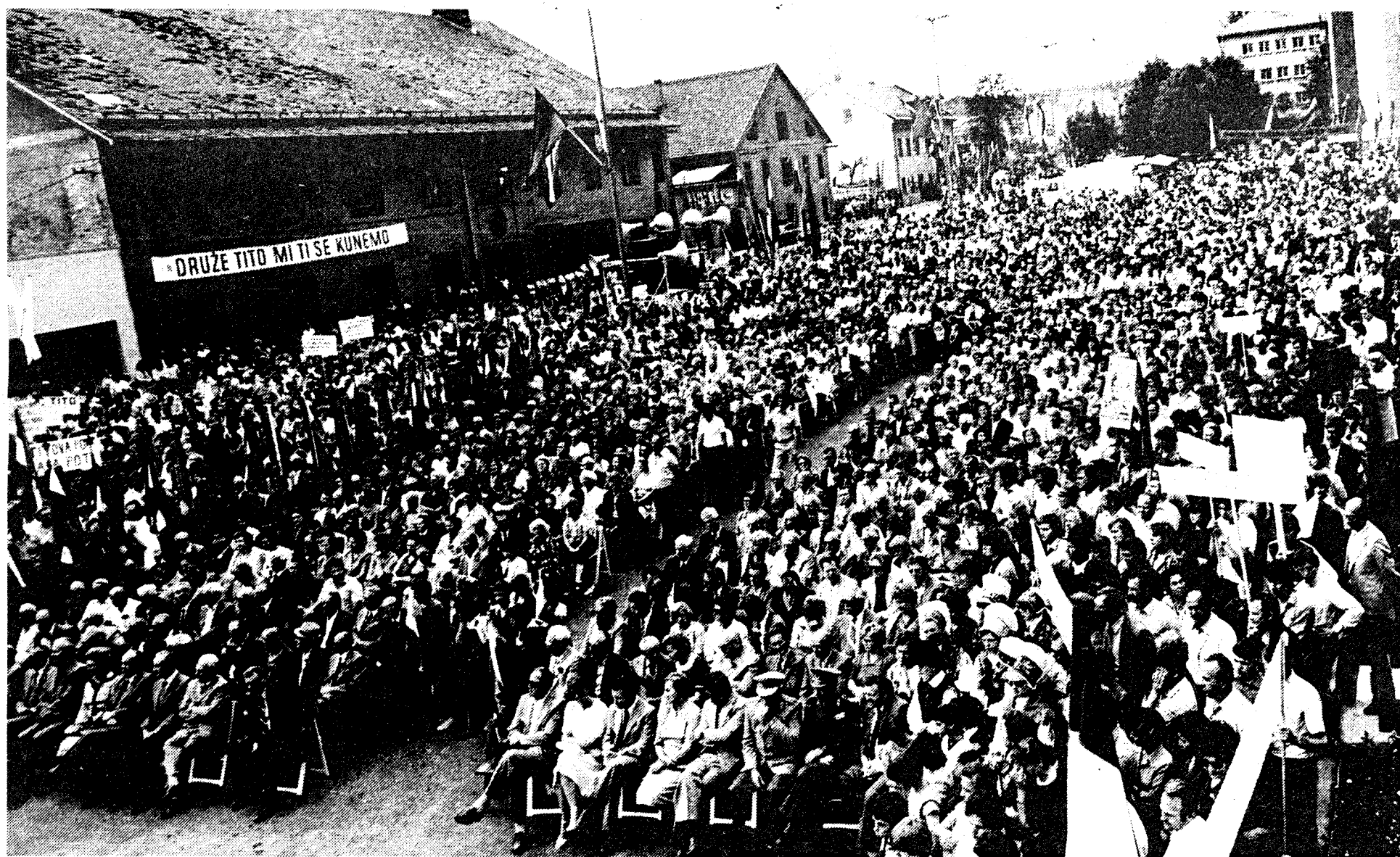
Stane Dolanc je nato orisal občino Moste-Polje v predvojni revolucionarni dejavnosti in v NOB ter dejal, da izhaja iz tega predela 209 nosilcev partizanske spomenice 1941 in kar dvanajst narodnih herojev.

»Najvišji dosežek naše narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije je samoupravljanje,« je poudaril slavnostni govornik in še dodal: »Ideja o našem političnem sistemu socialističnega samoupravljanja je torej nastala in se razvijala v našem narodnoosvobodilnem boju, ne pa kasneje, leta 1948, kot posledica spopada naše partije s Stalinom in informbirojem, kot to včasih nekateri prikazujejo.«

Član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc je govoril tudi o našem odločnem boju proti nacionalizmu in šovinizmu na Kosovu ter o tem, da je naše najmočnejše orožje proti vsem protisamoupravnim silam v doslednem uresničevanju bistva naše socialistične, samoupravne demokracije.

Nenazadnje pa tovariš Dolanc ni obšel velikega problema, ki nas še vedno tare in zmanjšuje uspehe naših stabilizacijskih prizadevanj: investicij. Vse preveč je bilo namreč pomanjkljivosti, slabosti in inertnosti ter tudi idejne nebudnosti... »Čeprav vedno znova poudarjamo, da pretirana vlaganja v osnovi rušijo to politiko, se nikakor nečemo in to velja za vse nivoje – dejansko spopasti s tem vprašanjem. Govorimo o tem, kako moramo povečati produktivnost, ki nas edina lahko izvleče iz sedanjih zagat, a nam nagrajevanje po delu šepa...«

»Delovni ljudje niso več pripravljeni prenašati in oproščati napak, še zlasti, ker se samoupravnemu sistemu vse prerado pripisujejo slabosti, ki nastajajo zaradi nedoslednosti pri njegovem uresničevanju.«

Poleg odprtja novega kulturnega doma v Mostah, ki so ga poimenovali po španskih borcih in novega muzeja političnih zapornikov, internirancev in izgnancev v brestaniškem gradu so delovni ljudje in občani po skoraj vseh večjih in tudi manjših krajih domovine proslavili 4. julij – dan borca. Niso bila to samo praznovanja zaradi praznovanj samih, pač pa so se prepletala z novimi delovnimi zmagami, ki odpirajo pot razvoju naše družbe. Tako so na primer v kolektivu lendavske lina-nafte obenem praznovali tudi dan belih rudarjev, v radgonski občini so praznično soboto povezali s sklepom akcije NNNP, laški knapi so praznovali skupaj z delovno organizacijo Tim, Žalčani so slovesno odprli nov Nivojev obrat v Vrblju in novo tovarno kmetijskih strojev Šip v Šempetru, v Slovenski Bistrici so položili temeljni kamen za gradnjo novega doma JLA in zasadili prvo drevo za Titov park, v Cerknici so odprli vrtec za 240 otrok, v ilirskobistriškem Lesonitu pa so 35-letnico dela proslavili z odprtjem raziskovalnega inštituta in elektronskega računalniškega centra. Na Tolminskem so praznovali na planini Hlevnik, kjer so se borcev pridružili mladi pohodniki, ki so krenili po poteh Gregorčičeve brigade.

Slovesna seja v Beogradu ob 40-letnici vstaje

Sredi življenja, dela in dejavnosti

Ob 40-letnici vstaje in socialistične revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije je bila v petek v Beogradu slovesna seja organov družbenopolitičnih organizacij in državnih organov v federaciji. Ob tem pomembnem jubileju je govoril predsednik predsedstva CK ZKJ Lazar Mojsov.

»V mislih imamo Titove besede, izrečene ob 60-letnici ustanovitve KPJ, da se mora vsaka prava revolucija vračati k svojim virom in izkušnjam in da se je treba spominjati dolge in slavne poti partije, da bi se bolje in bolj vsestransko pretehtali svoje neposredne in prihodnje naloge, da bi se bolj okrepili enotnost svojih vrst v veličastnem boju za svobodo in neodvisnost narodov, za socialistično samoupravljanje v svoji državi, za družbeni napredek in človeško srečo,« je kmalu na začetku svojega govora poudaril Lazar Mojsov. Potem ko je opisal zgodovinsko pot Komunistične partije Jugoslavije, njenih odločitev in stališč, ki so začrtala notranji družbenopolitični smisel in naravo osvobodilnega boja proti gosti mreži okupatorskih in kvizlinških garnizij, je označil večstranski simbolični pomen 4. julija kot simbola revolucije, simbola začetka korenite družbene preobrazbe na jugoslovanskih tleh, simbola narodnostne osamosvojitve vseh naših narodov in narodnosti in hkrati simbola izrednega zgodovinskega pograma te države, njenih narodov, delavskega razreda in komunistične partije. »Lahko rečemo, da so jugoslovanski komunisti, delavski razred in vsi delovni ljudje, vsi naši narodi in narodnosti izpeljali zgodovinske preboje in dosegli uspehe, na katere so lahko ponosni,« je dejal tovariš Mojsov. Boj pa traja naprej. »Boj za stabilizacijo našega gospodarstva je naša dolgoročna osrednja naloga, ki je ne bomo uspešno uresničili, če ne bo hkrati tudi boja za bistvene spremembe obstoječih odnosov v proizvodnji. Stabilizacija je namreč ozko povezana s potrebo po krepitvi samoupravljanja, kar pa zahteva kontinuirano in celostno angažiranost ZK ter vseh drugih organiziranih političnih sil.«

Predsednik predsedstva Lazar Mojsov je opozoril tudi na narodnostno samostojnost in enakopravnost, ki je bila vselej eno izmed strateških vprašanj socialistične revolucije. »Z nacionalizmom ne smemo, kakor potrjujejo izkušnje, delati nobenih političnih kompromisov,« je dejal.

Svoj govor pa je končal z mislijo in pozivom vsem komunistom: »Danes spet stojimo pred nalogo, da osvajamo nove prostore socialističnega napredka in da iščemo rešitve za probleme, s katerimi se spoprijemamo v zapletenih mednarodnih in notranjih političnih in gospodarskih gibanjih. Zveza komunistov bo tej sedanjí zgodovinski nalogi kos samo, če bo vseskozi sredi življenja, dela in dejavnosti delavskega razreda in vseh naših delovnih ljudi in občanov.

Ž. D.

Iz govora Franca Šetince ob odprtju Muzeja političnih zapornikov, internirancev in izgnancev, v brestaniškem gradu

Svoboda na trdnih temeljih NOB

»To svobodno življenje smo postavili na trdnih temeljih našega oboroženega boja, ki smo ga začeli takrat, ko je bila naša domovina poražena, oropana, onečaščena in izdana...«, je dejal Franc Šetinc, v nadaljevanju opisal rast NOB in pomen Osvobodilne fronte ter ob spominu na strahote, ki jih je izvajal sovražnik nad slovenskim narodom v taboriščih, zaporih, na prisilnem delu in v izgnanstvu, dejal: »Napočil je dan, ko je iz naše prekrvavljene slovenske zemlje odločno poginal kvišku cvet svobode. Zasluge za to so nedeljive, pripadajo enako borcem v gozdovih kot borcem, internirancem, enako udarnim brigadam kot brigadam, katerih nazivi so bila imena koncentracijskih in drugih taborišč: Dachau, Buchenwald, Ravensbrück, Auschwitz, Benetke, Peruggia, Rižarna in

marveč je to treba vedno znova utrjevati in naprej razvijati ter ji vedno znova dajati polet in svežino. Ne pozabimo: 40.000 Slovencev je bilo v internaciji, torej v brigadah, brez katerih leta 1945 ne bi mogli slaviti zmage in se veseliti svobode. 80.000 ljudi je bilo v zaporih, 15.000 je bilo vojnih ujetnikov in več kot 60.000 je bilo izgnancev. Mnogih ni več med nami, kajti bili so tam, kjer so – kot je zapisal eden izmed ukradenih otrok – tako hitro umirali naši očetje in matere, naši starejši bratje in sestre...

Koliko tega bi mogli še reči: o taboriščih, komitejih, ki so budili v jetnikih uporniško zavest in jih pripravljali na upor, da jih eslovci ne bi pred prihodom svobode množično pomorili. O partijski organizaciji v Gonarsu, ki je pod vodstvom Borisa Kraigherja organizirala uspešen beg iz taborišča. O pobegih številnih internirancev, zapornikov, izgnancev in vojnih ujetnikov, čeprav so mnogi izmed njih mrtvi obviseli na žicah, po katerih je krožila elektrika visoke napetosti. Bežali so celo iz taborišč, o katerih so govorili, da je iz njih nemogoče pobegniti...

To, kar ustvarjamo, je neločljivo povezano z našo zgodovino, z našo revolucijo. To, kar se je tu dogajalo, so temelji, na katerih moramo graditi. V njih so padli v bojih, umrli v taboriščih in zaporih. V njih so pričevanja o času, ko se je bilo treba bojevati za fizični obstanek našega in drugih jugoslovanskih narodov. Vanje je naposled vtkano ime tovariša Tita in Kardelja, osebnosti, katerih nesporna zasluga je, da sta v vseh obdobjih revolucije usmerjala dejavnost partije, socialistične zveze in drugih zavestnih sil po poti neodvisnosti od blokov, po poti neuvrščene gibanja, po poti socialističnega samoupravljanja. Svoj dolg do njiju bomo izpolnili, če ne bomo samo ponavljali njunih besed in prisegali nanje, temveč jih bomo tudi udeleževali.

Ob dnevu vstaje srbskega naroda je v imenu RO ZZB NOV Slovenije, v imenu slovenskih borcev in svojem imenu poslal borcem NOB in vsem delovnim ljudem ter občanom SR Srbije čestitko z najboljšimi željami tudi predsednik predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik.

številna druga. Njihov boj je potekal v tesnobah ječ, ob najhujšem vseh mučenj. Bili so enakopravni in sestavni del našega narodnoosvobodilnega boja, kajti naša revolucija je bila iz enega kosa, ki ga ni mogoče deliti, in le taka je lahko tudi zmagala...

»Seveda so padale žrtve, polnili so se zapori, kalvarija je vodila v številna taborišča, a pogumnih ljudi iz vse Slovenije nič ni moglo zlomiti, nobeno nasilje jih ni moglo prisiliti na kolena. To je nekaj, kar bi nam za sto let naprej moralo dajati moč, da ne odnehamo, ko gre za graditev nove družbe, samoupravljanja in svobode, ki ni enkrat za vselej dana,

11. srečanje ZRVS Jugoslavije skupaj s hrvaškimi borci na Plitvicah

Temelji zgrajeni med NOB

Osrednja proslava dneva borca na hrvaškem in sklepna slovesnost 11. srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije sta pokazali na izjemno privrženost vseh naših narodov in narodnosti, ob tej priložnosti prebivalstva Like, našim revolucionarnim tradicijam, našemu samoupravljanju ter neuvrščeni poti Titove Jugoslavije. Na slovesnosti so poleg Dušana Dragosavca spregovorili še Dragan Balen, generali Dušan Korać, Bruno Vuletić in Djoko Jovanić.

Dušan Dragosavac

Na srečanju članov ZRVS iz vse Jugoslavije ter hrvaških borcev in številnih občanov na Plitvicah, bilo jih je več kot 15000, je spregovoril tudi član predsedstva CK ZKJ Dušan Dragosavac, ki je opozoril, da revolucija nikakor še ni kon-

čana, ter da iz izkušenj narodnoosvobodilnega boja še vedno lahko črpamo izkušnje za današnjo rabo. Ob tej priložnosti so odprli tudi dom borcev in mladine seste proletarske divizije Nikole Tesla.

Dušan Dragosavac je spregovoril tudi o enakopravnosti narodov in narodnosti in dejal: »Bistvo naše revolucije je enakopravnost narodov. Mi smo postavili med narodnoosvobodilnim bojem trdne temelje bratstvu in enotnosti narodov in narodnosti. Uresničili smo to prav takrat, ko je kazalo, da se ne moremo opirati eden na drugega.

Za enakopravnost, za vzajemnost smo se morali nepretrgoma bojevati in to je aktualno tudi danes: proti nacionalizmu, ki se izraža skozi sovraštvo, grobosti in fanatizem v odnosu do drugih narodov, proti razvijanju črne mitološke zavesti, ki ni izginila z zmago nad fašizmom v drugi svetovni vojni. Še vedno živi in ni le stvar preteklosti ter »primitivne« psihologije v preteklosti. Tudi v sodobnem svetu ima pogoje za reprodukcijo. In če danes v naši državi kdo prešteva žrtve druge svetovne vojne s ciljem, da bi zmanjšal okupatorske zločine, pomeni to aktivnost za razvijanje kontrarevolucije! Zgodovinska resnica je, da bi bil genocid popoln, če ne bi bilo naše revolucije. Naši narodi in narodnosti so pod vodstvom KPJ oziroma ZKJ v oboroženi revoluciji in v povojni izgradnji obračunavali s fašizmom, njegovimi teorijami in prakso...

Dragosavac je opozoril še na vrsto stvari kot na primer na lažne nacionalistične parole (ko je govoril o položaju na Kosovu), na samoupravljanje kot prvi pogoj naše skupnosti ter v zvezi s tem na dejstvo, da smo si lahko le sami porok svoje svobode.

13. julij, dan vstaje črnogorskega naroda

Tega dne, pred natanko štiridesetimi leti, je začelo črnogorsko ljudstvo oborožen boj proti okupatorjem in domačim izdajalcem ter skupaj z ostalimi narodi in na-

rodnostmi Jugoslavije pod vodstvom tovariša Tita izbojevalo svobodo ter takšen razvoj naše skupnosti, kakršnega si je skozi boje in trpljenje želelo in zahtevalo.

Kmetje in stabilizacija

Lepo je, da se kdo spomni, da tudi kmetje pridelujemo hrano, in to domačo hrano. Gotovo bi jo pridelali v dovoljšnji meri, če nam ne bi venomer očitali teh nedonosnih proizvajalcev.

Kmetje samorastniki smo med narodnoosvobodilnim bojem ogromno prispevali. Tudi po vojni smo dali, kar je bilo potrebno, in zdi se, da v tem času stabilizacije edini poslu-jemo brez izgub.

Po vojni smo enoglasno sprejeli sklep, da s skupnimi močmi zgradimo to prepotrebno industrijo in da skupaj obnovimo tudi kmetijstvo. Pa je prišlo do nepredvidenega: mnoge kmetije so ostale brez delovnih rok, industrija pa zahteva od kmetijstva vedno več, v njej ni proizvodnje, če kmet ne seje in sadi.

Da ne bi kdo jemal za zgled tega trdovratnega starokopitneža, ki noče in noče uveljaviti novih načinov dela, ne priznava sedemurnega delavnika, ne vodi evidence o vloženem trudu, je velik kršitelj zakona o vikendih, se ne dogovarja o dogovorih in ne planira po planu. Vztraja le pri tem, da pridela čimveč in čim bolje, in da za to tudi nekaj dobi. Najbolj je razočaran takrat, ko njegovi pridelki propadajo, če k temu ne pristopijo prekupčevalci, kot temu pravijo, saj vsi kmetje pa tudi ne moremo biti trgovci. Bistveno pa je, da so zagotovljeni odkup in ustrezne cene našim pridelkom.

MARIJA IVANČIĆ
Prem

Kako preživljajo mladi prosti čas

Prosti čas je čas, ki ga vsi mladi radi izkorščajo za razne dejavnosti, bodisi za športne, kulturne in druge.

Mladi pa svoj prosti čas mnogokrat preživljajo tudi v gostilnah. Kaj je temu krivo? Jemu krivo okolje ali pa te vzroke lahko iščemo drugje? O tem smo se pogovarjali s to Mirkom Razgorškom, sekretarjem občinske konference zveze socialistične mladine Slovenije v Slovenj Gradcu. Mladi v Slovenj Gradcu smo se že dolgo časa ukvarjali s problemom mladinskih prostorov, ki jih nismo imeli. Toda sreča se nam je le nasmešnila: tako smo dobili dva klubska prostora, ki bomo s skupnimi močmi opremili in uporabliali za razne namene. Prostore smo dobili na Celjski cesti (pri bivši gostilni Ančka), kate-že uporabljamo, saj je center za MDA p obćinski konferenci ZSMS Slovenj Grad pripravi v teh prostorih razstavo ob 1. apr - dnevu mladinskega prostovoljnega dela.

S to razstavo smo želeli širšemu krogu predstaviti delo brigadirjev brigade Zdravi Cebularja - Rada iz Slovenj Gradca, pri tako pa vzpodbuditi vse mlade, da pristopi še z večjim poletom k širjenju in razvijanju mladinskega prostovoljnega dela.

Vsi mladi upamo, da smo s pridobitvi naših klubskih prostorov dobili novo nalogo in svoj prosti čas koristneje izkoristimo.

ADOLF ANKO
Slovenj Grad

Akcijo bo treba razširiti

Položaj na Kosovu se je umiril. Družbenopolitična akcija zveze komunistov se je razvila skoraj v vseh okoljih. Toda v ospredju sta še vedno dve temeljni nalogi: bitka proti sovražniku, ki nikakor ne miruje in stabilizacija gospodarstva. Kosovski izvršni svet je umaknil iz javne razprave osnutek družbenega plana pokrajine do leta 1985. Ugotovili so, da je nerealen in da ni usklajen s podobnimi dokumenti Srbije in Jugoslavije. Sedaj pripravljajo novega. Kdaj bo nared, pa ni znano.

Dejstvo je, da je gospodarstvo Kosova ta čas v hudih zagatah. Posebna delovna skupina zveznega izvršnega sveta, ki se je nekaj dni mudila v Prištini, je ugotovila, da kaže vzroke pripisati zlasti majhni izkoriščenosti proizvodnih zmogljivosti, pogostim okvaram strojev in majhni produktivnosti dela. Znano je, da je Jugoslavija po produktivnosti nekje čisto na repu. Kosovo pa je v tem pogledu še na slabšem, saj zaostaja za jugoslovanskim povprečjem za celih 30 odstotkov.

Največ napak je bilo storjenih pri naložbah. V zadnjih petih letih so v pokrajini vložili 51 milijard dinarjev. To ni tako malo. Toda 70 odstotkov tega denarja so porabile štiri velike organizacije združenega dela: Trepča, Kosovo, Feronikl in Melioracije. Gre za naložbe, ki niso omogočale zaposlitve večjega števila delavcev in ki niso dajale zadostnega dohodka.

Na Kosovu pa bi denar morali vlagati zlasti tja, kjer bi bilo mogoče zaposliti kar največ ljudi. To pa pomeni, da bi veljalo razvijati predelovalno industrijo, malo gospodarstva in kmetijstvo. Te dejavnosti pa so bile doslej zapostavljene. Kmetijstvo je v pokrajini vsa leta nazadovalo. Je že res, da imajo danes okrog 10 tisoč traktorjev, toda zemlja je razdrobljena in na njej te mehanizacije sploh ni mogoče racionalno uporabljati. Družbenoekonomski odnosi na vasi so sila nerazviti saj ta čas ni mogoče govoriti niti o kooperaciji, s katero bi lahko rešili marsikateri problem.

Zavoljo tega danes ljudje še vedno bežijo iz vasi v mesta, pa čeprav ni delovnih mest. Pri zavodih za zaposlovanje čaka na delo 73 tisoč prebivalcev te pokrajine. Nihče si ne upa povedati, koliko je takih, ki se na zavodih sploh niso oglasili, ker se jim zdi brezupno.

Zato bo v razvoju gospodarstva treba marsikaj spremeniti. Do leta 1985 bo imelo Kosovo na voljo okrog 151 milijard dinarjev.

Dve tretjini tega denarja je tako rekoč že uporabljenih. Z njim bo treba poravnati dolgove, ki so na Kosovu izredno veliki, pokriti ogromne prekoračitve, ki so nastale pri skoraj vseh investicijah itd. Preostala sredstva bodo skromna in z njimi bo res treba ravnati kar se da gospodarno.

Več bo treba tudi delati, kajti letošnji podatki niso ugodni. Izdelava jo povsod manjša od načrtovane. V velikem kombinatu Trepča je bila v prvih mesecih manjša kar za 23 odstotkov, in to kljub temu, da so mesec maj razglasili za udarniški. Seveda večje proizvodnje ne bo mogoče doseči z administrativnimi ukrepi. Uvesti bi morali spodbudnejše sisteme nagrajevanja in poskrbeti za boljše samoupravne odnose. Ti so v številnih organizacijah združenega dela na Kosovu izredno nerazviti. K temu bi lahko veliko prispevale zlasti družbenopolitične organizacije. V sindikatih si doslej za to niso dovolj prizadevali. To so te dni ugotovili tudi sami. Podobno velja za zvezo komunistov.

Zadnje ocene kažejo, da se bitka vodi večidel še vedno v ozkih forumih in da k razreševanju, nakopičenih problemov niso pritegnili širokega kroga ljudi. Še več. V občinskem komiteju zveze komunistov v Prištini pravijo, da se prava akcija še ni začela. Pred očmi imajo zlasti krajevne skupnosti, v katerih doslej o tem, kako odstranjevati pomanjkljivosti, sploh niso spregovorili. Nekaj podobnega velja tudi za univerzo, na kateri številni še vedno bežijo od lastne odgovornosti.

Spričo tega čaka na Kosovu še veliko dela. V pokrajinski konferenci socialistične zveze menijo, da stvari ni mogoče opraviti v kratkem času. Da so to vedeli od vsega začetka, čeprav z doslej opravljenim tudi sami niso zadovoljni. Akcijo bo treba predvsem razširiti in vanjo vključiti vse, ki so za naš samoupravni sistem in razvoj Kosova znotraj jugoslovanske skupnosti.

Pri tem pa nikakor ne kaže zanemariti sedaj razrahljanih odnosov med narodi in narodnostmi v pokrajini. Vezi med Albanci, Črnogorci, Srbi in drugimi bo nujno treba okrepiti in preprečiti odseljevanje iz pokrajine. Demografi so sporočili, da je v zadnjih petnajstih letih odšlo s Kosova 40 odstotkov Črnogorcov in 30 odstotkov Srbov. Verjetno bi kazalo čimprej ugotoviti, zakaj se ljudje izseljujejo in kdo je za to najbolj odgovoren. Bratstvo in enotnost morata tudi na Kosovu dobiti svojo polno potrditev.

Darko Marin

MINULI TEDEN

Z zanimanjem poslušali o NOB in o organizaciji ZZB NOV

Borci SWAPO s predstavniki ZZB NOV Slovenije

V četrtek, 2. julija, so se predstavniki ZZB NOV Slovenije pogovarjali s skupino petnajstih borcev namibijske organizacije SWAPO, ki se že nekaj časa mudijo v Sloveniji na strokovnem in študijskem izpopolnjevanju.

Namibijske borce je predvsem zanimalo, kako deluje organizacija ZZB NOV, hkrati pa so jih naši predstavniki borčevske organizacije seznanili z vlogo ZZB NOV v našem družbenopolitičnem sistemu ter jim pojasnili nekatere zgodovinske resnice o našem narodnoosvobodilnem boju, ker so bili prepričani, da so našo deželo osvobodili borci Sovjetske zveze!

B. Ž. J.

Skupina duhovnikov Slovenskega duhovniškega društva je obiskala Bazo 20

Skozi kraje, znane iz NOB

Okoli sedemdeset duhovnikov Slovenskega duhovniškega društva je pred dnevi obiskalo vrsto krajev na Dolenjskem, ki so znani iz narodnoosvobodilnega boja, med drugim tudi Bazo 20. Pred začetkom poti jih je pozdravil tudi predsednik tega društva Roman Kavčič.

Udeleženci te poti so večji del časa namenili obisku Baze 20, kjer sta jim o NOB spregovorila člana predsedstva RK SZDL Tone Fajfar in Stane Kolman.

Člani Slovenskega duhovniškega društva so poleg Baze 20 obiskali tudi črnomaljsko župnišče, kjer so si ogledali spominsko ploščo, ki pripoveduje o tem, da je tam delovala prva verska komisija, nazadnje pa so obiskali v Lokvah tudi spomenik komandanta Staneta. Po partizanskih poteh so se podali duhovniki v počastitev letošnjega jubileja, štiridesete obletnice vstaje slovenskega in jugoslovanskih narodov.

B. J.

Pomen premika v Franciji

Svet še kar naprej govori o veliki spremembi, ki je nastala v Franciji s prepričljivo in popolno zmago leveice na predsedniških in parlamentarnih volitvah v aprilu, maju in juniju. In prav je, da svet govori o tem dogodku, saj se z njim resnično odpirajo za vso zahodno Evropo povsem nova obzorja. Nova obzorja v tem smislu, da utegne pomeniti odločen francoski zasuk na levo prvi pomemben dokaz, kako zahodna Evropa začenja iskati na levici, nikakor pa ne na desnici izhod iz obstoječe družbene in gospodarske krize, ki je vanjo zašla.

Francija je po teh volitvah zaradi prepričljivosti njihovih izidov postala v vsej zahodni Evropi velika in značilna izjema. Ne samo izjema v tem smislu, da je prav francoski volilec bil tisti, ki je zanikal dokaj splošno sodbo in prevladujoče prepričanje o tem, da obstoječa kriza nujno in nekako zakonito sili zahodno Evropo na desno, češ, da se povprečni prebivalec te Evrope boji hujših socialnih zapletov, ki bi se utegnili izcimiti iz sedanje krize, če bi se tehtnica prevesila na levo in bi to prevesenje spodbudilo vse prej kot demokratske reakcije konservativnih sil zaradi bojazni, da bodo ob oblast in ob kapital. Izidi francoskih volitev so povzročili, da je postala Francija izjema v tem smislu, da je vsa oblast trdno v rokah delavskih strank, se pravi celotne leveice. Vsi bistveni vzvodi oblasti v Franciji predsedniška oblast, izvršna, vladina oblast in pa zakonodajna, parlamentarna oblast, so s tem, ko ima Socialistična stranka v parlamentu absolutno večino po teh volitvah lahko trdno v rokah celo ene same leve stranke – socialistične.

Nekatere je presenetilo, kako to, da je Mitterrand kljub temu, da lahko sam neomejeno vlada v deželi s svojo stranko, vzel v vlado štiri komuniste. Pri tem je celo tvegala nasprotovanje atlantskih sil, kar se je tudi zgodilo v obliki ameriške zamere Mitterrandu zavoljo njegovega postopka. No, Mitterrandov odgovor je bil več kot jasen in odločen: o francoski vladi in njenem sestavu nima nihče od zunaj kaj prigovarjati.

Ravnanje Mitterranda v zvezi s sprejemom komunistov v vlado je bilo povsem logično in v skladu z njegovim pojmovanja-

njem enotnosti vseh levih sil. Četudi bi lahko sestavil vlado zgolj iz predstavnikov Socialistične stranke, ki ima v parlamentu absolutno večino, je zato popolnoma pristojna in politično kvalificirana, da sestavi enobarvno vlado, bi vendarle taka vlada vedno bila zgolj vlada samo ene stranke, leveice, samo socialistov. Zdaj pa ima Francija ne glede na oslabele moč komunistične partije po hudem volilnem porazu in kljub temu, da štirje komunistični ministri ne morejo bistveno vplivati na politično smer in program vlade resnično popolno levo, delavsko vlado treh strank, socialistov, levih radikalov in komunistov.

Prav ob tej stvarnosti je Francija izjema v vsej zahodni Evropi. Mitterrand je povedal, ko so ga vprašali, zakaj jemlje komuniste v vlado, da nasprotuje diskriminaciji komunistov, kajti gre za enakopravne državljane Francije, ki imajo vse pravice, tudi pravico sodelovati v vladi, ne pa samo dolžnost delati in bojevati se za francoske koristi in neodvisnost dežele.

V tej resnici in v takem pojmovanju pa kaže iskati širši evropski pomen francoskih volitev in pojava nove vlade v Franciji. Ne na desnici, na levici kaže iskati kačipote za izhod iz krize. To je poglobitveni in najbolj pomemben nauk francoskih volitev. Francoski primer govori, kako se ne bo svet podrl, niti se ne bo zrušil Atlantski pakt, če bodo kje prišli v vladne klopi tudi komunisti. Tako razmišljanje pa utegne biti kaj nalezljivo denimo v Italiji, Španiji in mogoče še kje.

Morebiti zato ne bi kazalo obsoditi za pretiranega optimista tistega, ki bi v izidih francoskih volitev in v sestavu nove francoske vlade videl začetek konca hude diskriminacije, ki že nekaj desetletij daje pečat celotnemu političnemu življenju zahodne Evrope, diskriminacije proti pomembnemu delu levih sil, komunističnim partijam, kar pomeni diskriminacijo proti pomembnemu delu delavskega razreda, ki so ga venomer vztrajno tiščali v stran od oblasti samo zato, ker pripada komunističnim partijam.

Drago Košmrlj

Z zanimanjem spremljamo naš razvoj in dogajanja v Jugoslaviji

V razpravi na letni borčevski skupščini je tovariš Bogo Gorjan spregovoril tudi o sodelovanju borčevske organizacije z zamejstvom, ki je znak dobrih sosedskih odnosov, znak zблиževanja vseh naprednih in demokratičnih sil ter nenazadnje velik prispevek, ki so ga doprinesli prav borci z obeh strani naših meja k oznaki, da so naše meje med najbolj odprtimi na svetu.

Vse dogajanje pri nas, uspehe in težave, s katerimi se srečujemo, lahko rečemo dihanje naše družbe, dihanje Jugoslavije občutimo, včasih celo v močnejših tonih v našem zamejstvu. To je seveda tudi razumljivo. Smo odprta družbena skupnost. Življenjski tokovi naših narodov in narodnosti se pretakajo svobodno v obe smeri, tako na področju gospodarstva, kulture, znanosti in osebnih stikov. Zato je razumljivo, da imamo na drugi strani vrsto prijateljev, ki čutijo z nami. Nosilci tega občutenja v zamejstvu, najbolj dojemljivi za spremembe in za dogajanje pri nas, so seveda v prvi vrsti Slovenci v zamejstvu in pa demokratične sile tako v Italiji pri Italijanih kot v Avstriji pri Avstrijcih. Republiški odbor naše organizacije pri svojem dnevnem delu posebno občuti to razpoloženje v stikih z nekaterimi posamezniki in organizacijami na drugi strani meje. Naj omenim Zvezo koroških partizanov, vrsto organizacij demokratičnih Avstrijcev, organizacij borcev, žrtev nacifašizma; v Italiji je treba omeniti v prvi vrsti organizacijo italijanskih partizanov, slovenskih aktivistov v Trstu, organizacijo vojaških vojni invalidov, vrsto organizacij ter vplivnih posameznikov, povezanih z nami že med NOB in danes, v boju in v izgradnji novih odnosov, demokratičnih pri njih, samoupravnih pri nas. Pri vsem tem se v našem delu dosledno držimo našega programa, naših sprejetih načel, predvsem v smislu vse večje širine. Ugotavljamo, da imamo pri tem nepretrgano določene uspehe, ki so tudi zasluga dejstva, da okoli nas padajo nekatere ovire, ki nam jih je ustvarjal kruti

nacionalizem, neke krute oblike boja proti bratstvu in enostnosti, proti sodelovanju z Jugoslavijo med demokratičnimi silami v zamejstvu oziroma z nami in našimi sosedi.

Naj ugotovim, da je oznaka stanja, ki ga z neko splošno sprejeto definicijo lahko imenujemo »Jugoslavija po Titu, vendar s Titom«, sprejeta v celoti tudi v našem zamejstvu. Z navdušenjem spremljajo uresničenje tega stanja. To kaže na globoko verovanje v naš samoupravni razvoj, v našo neodvisnost, v našo neuvrčenost. To verovanje, ki ga mora sproti opravičevati tudi naša stvarnost, daje našim prijateljem v tujini moč, da verujejo v možnost in nujnost zmage socializma tudi pri njih in nasploh prevlado demokratičnih odnosov med ljudmi, med narodi in med narodnostmi.

Končno, in ne najmanj važno, je to verovanje za njih neko verovanje v možnost ohranjanja miru, tako na mejah Jugoslavije in povsod tam, kjer mi, naša politika, skupno z demokratičnimi silami, z neuvrčenimi silami v svetu, lahko odločilno vplivamo na razvoj dogodkov. Zato vsi ti naši prijatelji dnevno izražajo iskrene želje, da bi ta samoupravna urejenost našega vsakdana in pot v tak naš jutrišnji dan bila trdna, solidna, brez večjih motenj in pretresov. Naše težave, tako na gospodarskem področju, ki so zelo resne, včasih jih označujemo s kriznimi: ali problemi z nacionalizmi – z albanskim nacionalizmom. Vseh takih in podobnih problemov demokratična javnost v našem zamejstvu ne dramatizira. Pri tem uživamo polno zaupanje, da bomo vse težave, obstoječe in tudi nove, reševali, ne čez noč seveda – potrebni so procesi. Vendar je važno tudi za njih vedeti, da smo mi močni, da to rešujemo vedno v sistemu, v smislu razvoja našega družbenega sistema. Tako bomo opravičili njihovo verovanje v nas.

Kako naj si drugače razlagamo, če ne s tako veliko vero v naše sile, nekatere manifestacije, ki smo jim priča v zadnjem času. V teh dnevih smo dokončali nekajletno akcijo, da

odlikujemo vrsto tovarišev, soborcev v boju proti nacifašizmu, italijanskih državljanz – Slovencev in Italijanov. Razdelili smo prek 2.000 odlikovanj več kot 1.600 odlikovancem. To so bile mogočne manifestacije, iskrene manifestacije. Ob tem smo nekako razburili to javnost v zamejstvu, vendar v želji, ki je razumljiva: »Zakaj tudi jaz nisem dobil odlikovanja, zakaj nas ni več med temi, ki bi doživeli to visoko priznanje socialistične samoupravne Jugoslavije?« Ganljivo je bilo gledati skoraj 100 odlikovancev iz Beneške Slovenije, Italijanov in Slovencev, ki so še dolga leta po vojni doživljali strahotno nasilje. Samo omeniti, da je bil nekdo partizan, da je sodeloval v boju proti nacifašizmu, je bil včasih že razlog za pregon, včasih fizični in ne samo sodni. Danes je skoraj 100 tovarišev soborcev iz teh krajev dobilo odlikovanja in jih nosijo z največjim ponosom. Za oceno demokratičnega ozračja na drugi strani meje naj z zadovoljstvom ugotovimo tudi, da je bila pri vseh teh manifestacijah udeležba predstavnikov demokratičnih strank Italije velika, tudi vseh rodov italijanske vojske, udeležba vseh predstavnikov oblasti, kar kaže na to, da silam, ki so se z nami bojevale proti nacifašizmu, priznavajo danes vsi sloji na vseh ravneh pošteno rodoljubje, internacionalizem ter nekaj desetletno zvestobo njihovi demokraciji in naši demokraciji, demokratičnim odnosom v svetu nasploh in priznajo pravilnost prijateljstva, ki so ga gojili do Jugoslavije.

Tudi na avstrijski strani je bila vrsta dogodkov, ki jih lahko z zadovoljstvom registramo v tem času. Republiški odbor in vrsta naših občinskih organizacij je navezala stike z novimi organizacijami borcev proti nacifašizmu, organizacijami žrtev vojne, žrtev fašizma in tako pri avstrijski ljudski stranki, pri vladajoči socialistični stranki, s katerimi do sedaj zaradi razumljivih razlogov nismo imeli pogostih ali pa včasih sploh nismo imeli stikov. Z zadovoljstvom lahko pri tem ugotavljamo, kako uspešno so vključeni sloven-

ski partizani v Avstriji, na Koroškem pri povezovanju demokratičnih sil globlje v avstrijski prostor z našo organizacijo.

Ponovno naj ugotovimo, kako so tudi uspešni pri prenašanju tradicij partizanstva NOB na mlajše generacije na Koroškem. Mislim, da lahko z zadovoljstvom ugotovimo tudi eno stvar; da partizani, člani Zveze koroških partizanov, organizacija pregnancev na Koroškem, še danes skrbno negujejo soglasje vseh sil, vseh demokratičnih sil v Avstriji za uresničenje boja za pravice koroških Slovencev.

Skratka, odprtost organizacije republiškega odbora ZZB NOV Slovenije navzven v zamejstvo in v svet je rodila tudi v tem času nove sadove, s katerimi smo lahko zadovoljni.

Hotel sem opozoriti na zaupanje, ki ga uživamo v zamejstvu in v svetu zavoljo tega, ker nam tudi tako razpoloženje ob nekaterih pojavih utrujenosti, malodušja pri nekaterih naših borcih, mora ohraniti sicer nam lastni optimizem, našo bojevitost, povečati nam mora našo odgovornost tudi v našem današnjem političnem oziroma gospodarskem trenutku. Naj ugotovimo ob tem stvar, ki se je mi mogoče ne zavedamo dovolj, ki pa jo naši tovariši v zamejstvu dobro poznajo:

Ob 40-letnici naše NOV in socialistične revolucije lahko ugotavljamo, da smo verjetno edina generacija revolucionarjev in borcev proti nacifašizmu v svetu, ki smo kot posamezniki in kot organizacija, kot družbena sila v celoti vključeni še danes v vse odločanje, v vsa vprašanja naše družbe oziroma stanja v naši družbi. To je prednost, ki je mnogi naši soborci in prijatelji v svetu smatrajo za njih, v času njihovega življenja, neuresničljiv sen. Ne samo naša samoupravna dolžnost in naše pravice, ki izhajajo iz našega sistema, nam narekujejo, da smo v največji meri vključeni v dogajanja v naši družbi. Zavedajmo se, da smo to dolžni tudi našim soborcem demokratom, našim prijateljem v svetu, ki zaupajo v nas.

Stališča in sklepe, ki so jih sprejeli borci na letošnji skupščini organizacije ZZB NOV Slovenije, ta je bila 30. junija, objavljamo v celoti

Stališča in sklepi

Letna skupščina ZZB NOV Slovenije se odvija v trenutku, ko narodi in narodnosti SFRJ praznujejo 40-letnico vstaje proti okupatorjem in domačim izdajalcem. Skupščina ZZB NOV Slovenije poudarja, da je ena izmed glavnih nalog borcev NOB, da v sedanjem trenutku čimbolj dosledno uresničujemo v socialistični samoupravni družbi svojo specifično družbenopolitično vlogo kot borbena organizacija, ki je zrasla med NOB, in socialistično revolucijo in ki mora v pogojih zaostritve mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov ter gospodarske stabilizacije in ob okrepljeni dejavnosti sovražnikov socialistične samouprave in neuvrčene Jugoslavije, ob poskusih spodkopavanja pridobitev NOB in socialistične revolucije ostati enotni v skupni fronti organiziranih socialističnih sil tudi v prihodnje kot nosilka revolucionarnih tradicij pod idejnim vodstvom ZK. ZZB si bo prizadevala družbenopolitično: angažirati slehernega borca in vojaškega invalida, tako kot med NOB in socialistično revolucijo, nastopati proti širjenju govorice in nezaupanja v samoupravljanje, ustanove političnega sistema, proti propagandi in psihološkemu pritiskom sovražnikov socialistične in samoupravne ter neuvrčene bratske skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti.

ZZB NOV Slovenije bo v prihodnje s svojim delovanjem še popolneje seznanjala članstvo in organizacije z aktualnimi dogajanja doma in v svetu, da bi borci lahko čimbolj učinkovito delovali v fronti socialističnih sil in delegatskem sistemu.

S tem namenom skupščina ZZB NOV sprejema:

- poročilo o delovanju republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in njegovih organov od letne skupščine ZZB NOV Slovenije junija 1980 do junija 1981,

- uvodni referat Janeza Vipotnika, predsednika republiškega odbora ZZB NOV Slovenije,

- poročilo nadzornega odbora ZZB NOV Slovenije.

Skupščina še zlasti nalaga republiškemu odboru in njegovim organom, da na podlagi uvodnega referata predsednika republiškega odbora in predlogov v razpravi usmeri svojo aktivnost:

- za dosledno uresničevanje ukrepov ekonomske stabilizacije, in racionalno politiko investiranja, v skladu z možnostmi združene dela,

- v poglobljanje in dosledno uveljavljanje delegatskega in političnega sistema ter razvijanje enotne fronte organiziranih socialističnih sil,

- za dosledno uresničevanje Titove pobude o demokratizaciji odnosov v družbenem življenju in še posebej v ZZB ter za krepitev osebne in skupne odgovornosti,

- za aktivno vključevanje članstva in organizacij ZZB NOV Slovenije v organizacijske, kadrovske in idejnopolične priprave na prihodnje kongrese Zveze komunistov Jugoslavije in Slovenije, kongres ZZB NOV Jugoslavije in volitve v delegatske skupščine,

- za nadaljnje podružbljanje sistema ljudske obrambe in družbene samozščite,

- za podružbljanje revolucionarnih tradicij tako, da bi skrb za njihovo ohranjanje in razvijanje postajala sestavina družbene prakse ter last vseh delovnih ljudi in občanov, predvsem mladine. S tem v zvezi je treba zagotavljati ustrezne materialne in kadrovske pogoje, zlasti v Institutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in v muzejih NOB in za pospešeno sodobno ureditev arhiva o NOB v navedenih institucijah,

- za spodbujanje umetniške in kulturne

ustvarjalnosti s tematiko NOB in socialistične revolucije,

- za hitrejšo in doslednejšo uveljavljanje družbenih organov o varstvu spomenikov delavskega gibanja, NOB in socialistične izgradnje,

- za zagotovitev ugodnejših pogojev in za sistemsko ureditev financiranja izajanja del s tematiko NOB, zlasti knjižnice NOV in POS ter knjižnice OF; za enakomernejše raziskovanje in obdelavo raznih področij NOB in socialistične revolucije, za prevajanje nekaterih del v jezike narodov in narodnosti SFRJ ter v tuje jezike, pri čemer je potrebno posebno pozornost posvetiti tudi zgodovinskega na temo sodelovanja narodnoosvobodilnih gibanj Slovencev in Italijanov na obmejnih območjih in njihovem vključevanju v boj proti fašizmu. ZZB se mora še naprej zavzemati za zgodovinsko utemeljen in resničen prikaz boja Slovencev in sodelovanja Slovencev in Avstrijcev v boju proti nacifašizmu,

- za usklajanje dela in vsebine delovanja enot in služb NOV in POS, za enotno ureditev podeljevanja odlikovanj in priznanj enotam, službam NOV in POS za njihov prispevek v NOB in revolucije,

- za uresničevanje družbenega dogovora o izgradnji Muzeja ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani,

- za ustanovitev diplome o udeležbi v NOB, ki naj bi jo prejeli udeleženci v znak priznanja in zahvale za aktivno in organizirano udeležbo v NOB,

- na mednarodnem področju bomo še nadalje spodbujali dejavnosti v korist miru na svetu, uveljavljanju demokratičnih pravic ljudi, narodov in narodnosti ter uresničevanje sožitja v Evropi v duhu helsinkijske listine. V okviru take politike bomo poglobljali odnose z organizacijami borcev in žrtev vojne pri naših sosedi,

- za podružbljanje skrbi za borce in za smotno razpolaganje z družbenimi sredstvi, namenjenimi socialni varnosti borcev, vojaških invalidov in družin padlih borcev, njihovega zdravstvenemu varstvu, oskrbi vojaških invalidov s kvalitetnimi ortopedskimi pripomočki ter sprotne reševanju stanovaljskih vprašanj borcev in za oprostitvev borcev od plačila participacije za vselitev v novo družbeno stanovanje po družbenem dogovoru o skupnih osnovah za zagotavljanje in usklajevanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva v SR Sloveniji.

- za udeležbo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije v družbenem dogovoru o skupnih osnovah za zagotavljanje in usklajevanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva v SR Sloveniji.

- za spremembo načina financiranja socialne varnosti borcev na ravni federacije, da bi težišče finančnih obveznosti z delom za solidarno združevanje prenesli na socialistične republike in socialistični avtonomni pokrajini.

- za dograjevanje družbenega dogovora o priznavalnih v skladu s potrebami borcev in možnostmi združene dela,

- podpira pobudo za spremembo zakona, s katerim bi se odpravila možnost obnove postopka za priznavanje posebne dobe s pričami,

- za ustanovitev plenarov OF pri občinskih konferencah SZDL ali svetov občin pri občinskih skupščinah za namene, navedene v predlogu sprememb in dopolnitev statuta SZDL Slovenije,

- za objavo referata in poročila o delu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije od junija 1980 do junija 1981 v TV-15.

O ljudeh, ki niso bili samo številke

Brestaniški grad – nekdanj grozljivo preseljitveno taborišče Rajhenburg, od koder je v enem samem letu šlo v izgnanstvo prek 40.000 Slovencev – hrani poslej še eno zgodovinsko zbirko, pričevanje naše neuklonljivosti in upornosti: na mogočni proslavi so ob dnevu borca v soboto odprli vrata zbirke, ki je posvečena zlasti političnim zapornikom in internirancem v nemških, italijanskih in madžarskih zaporih ter tabo-

riščih na Slovenskem. Skupaj z dokumentarnim gradivom, ki ga je leta 1968 na gradu uredil dr. Tone Ferenc, nosi osrednja republiška zbirka, ki je pod okriljem Muzeja ljudske revolucije Slovenije, sedaj ime Muzej političnih zapornikov, internirancev in izgnancev Brestanica. Kot je ob odprtju dejal slavnostni govornik Franc Šetinc, pripoveduje muzej o tem, kako močna in uporniška je bila volja naših

ljudi, predvsem pa o boju in žrtvah, o plebiscitu, ki so ga s krvjo in življenjem pisali naši ljudje.

»V devetih prenovljenih prostorih brestaniškega gradu smo postavili 1.200 predmetov, ki prikazujejo streljanje talcev in ljudi na terenu, požiganje ter plenjenje okupatorjevih vojska in trpljenje političnih zapornikov ter internirancev, v zbirko pa smo vključili tudi dokumente o vojnih ujetnikih in ukradenih otrocih,« nam pripoveduje Marjeta Mikuž, kustosinja Muzeja ljudske revolucije Slovenije, Marinka Preskar, sekretarka borčevske organizacije v občini Krško pa dodaja, da so poleg republiške kulturne skupnosti za postavitev nove zbirke – stroški so veljali prek 10 milijonov dinarjev – najbolj zaslužni krško združeno delo, obrtniki in mladina, saj so z združevanjem sredstev ter s prostovoljnim delom omogočili uresničitev pobude, ki jo je pred leti skupaj z drugimi političnimi zaporniki dala Lidija Šentjura, ki se je poleg mnogih drugih gostov udeležila sobotnega odprtja.

Ko je izzvenel recital domačih izvajalcev, si je stotine obiskovalcev ogledalo novo muzejsko zbirko, skupaj z mladimi pa so podoživljali strahote okupatorjevega nasilja. Med njimi sta bila tudi politična zapornika Lojze Bukovac, predsednik komisije za politične zapornike in internirance pri republiški borčevski organizaciji, ter Dušan Stupar iz Krškega. Prvi nam je pripovedoval o razmerah v italijanskem koncentracijskem taborišču Renicci, kjer je sodeloval pri snovanju ter delu partijske in frontne organizacije, ki je pripravljala znotraj bodeče žice prave enote za odpor. S tem in petjem partizanskih pesmi ob kapitulaciji Italije so dokazali, da taboriščniki niso bili le številke, ampak ljudje, ki so pomagali drug drugemu ter pripravljali upor. Nečloveško mučenje pa je v celjskem Starem piskru in kasneje v Dachauu in drugih nemških taboriščih prestajal tudi Dušan Stupar, ki je s tovariši prav tako pripravljaval pobeg, vendar mu je uspel šele tik pred prihodom zaveznikov.

Zgodovina brestaniškega gradu se ne more in ne sme ponoviti, kajti po podatkih dr. Toneta Ferencja je z železniške postaje Brestanica v vsega nekaj mesecih odpeljalo kar 62 transportov z blizu 37.000 izgnanci, ki jih je nato težka pot vodila skozi več kot tristo nemških preseljitvenih taborišč, največ v Slezijo in na Saško. Vmes so iz Rajhenburga poslali v Nemčijo še transport sorodnikov partizanov ter ustreljenih talcev iz Gorenjske in Stajerske. »Brestaniški grad je tudi zato pravi kraj za muzejske zbirke, obenem pa

opomin, da se strahote Dachaua, Begunj, Buchenwalda, Auschwitza, Jasenovca, Rižarne in drugih taborišč ne smejo več ponoviti,« zatrjuje domačin Miško Žmavc, ki je sodeloval pri postavitvi prve brestaniške zbirke, saj je po vsem posavskem izseljeniškem pasu zbral mnogo pričevanj o življenju izgnancev. Sokrajan Mirko Avsenak pa misli, da bi v preostalih prostorih brestaniškega gradu veljalo sedanjim zbirkam dodati še lokalno, da bi tako zaokrožili dokaze nacističnega in fašističnega nasilja.

Vlado Podgoršek

»Trnova pot je vodila do zmage, pot našega ljudstva, številnih brezimnih junakov, borcev, partizanskih mater, kmečkih očakov, ukradenih otrok, aktivistov, skorejcev in pionirjev, ki so jim vzeli vse, le misliti in čutiti po slovensko ne. Vzeli so jim šole in društva, vzeli so jim pravico govoriti po slovensko, zatirali so jih, izganjali v taborišča, zasmehovali in poniževali, a vere v prihodnost, v lepši jutrišnji dan jim niso mogli vzeti. Kaj jih je držalo pokonci? Kaj je bilo v njih, da si niso pustili streti ponosa in dostojanstva? To, da niso niti en dan niti eno samo minuto verjeli v poraz. To, da so nadaljevali boj, isti boj, zaradi katerega so jih odgnali v taborišče. To, da so pisali pesmi, skrivaj slikali na vrečevino, da so s partizansko pesmijo poskušali preživeti krematorij, revir, apele in mrliče ter preglušili sirene.«

Iz govora Franca Šetince na proslavi v Brestanici

Srečanja nekdanjih »Špancev« so bila ganljiva, izmed množice borcev, mladine in občanov so se na proslavi v Mostah ob dnevu borca ločevali z rdečimi nageljni v gumbnicah

Bili so v Španiji...

Pred tremi leti so v občini Moste-Polje ustanovili samoupravno interesno skupnost za družbeni standard. Ta je z delovnimi organizacijami in družbeno-političnimi skupnostmi podpisala samoupravni sporazum, po katerem naj bi v petih letih med drugim zgradili v občini tudi kulturni dom. Proti koncu leta 1979 je bilo, ko je Stane Bobnar položil temeljni kamen kulturnega doma.

Dom je veljal 90 milijonov dinarjev, v pritlični dvorani je 368 sedežev, v veži obeležje padlim in umrlim borcem krajevnih skupnosti Moste in Stari Vodmat. V mednadstropju je likovni salon, medtem ko so v prvem nadstropju prostori knjižnice Jožeta Mazovca s čitalnico in oddelkom za izposojanje knjig ter oddelki za mladino in malčke. V domu je prostora tudi za glasbeno sobo in nekatere druge dejavnosti.

Ob dnevu borca so tako kot po mnogih krajih širom po Jugoslaviji tudi v ljubljanskih Mostah ta dan proslavili z novo pridobitvijo, kulturnim domom, ki so ga v slovo in spomin posvetili in poimenovali po španskih borcih, Jugoslovanih, ki so se bojevali na strani španske republike proti prvemu pohodu nacizma in fašizma v Evropi.

Na slovesnosti so bili poleg številnih preživelih španskih borcev iz vse Jugoslavije prisotni tudi najvišji predstavniki našega družbenopolitičnega življenja, med njimi: Sergej Kraigher, predsednik predsedstva SFRJ, predsednik predsedstva ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik, generalni sekretar predsedstva ZZB NOV Jugoslavije Tone Turnher, predsednik ZRVS Slovenije Janez Japelj, predsednik skupščine mesta Ljubljane dr. Marjan Rožič, predstavniki JLA, številni borci, mladina, ki je prispela na proslavo iz pohodov in MDA ter občani.

Zbranim je o vlogi in pomenu španskih borcev ter

vseh, ki so podpirali boj za demokratične pravice španskega naroda, boj za špansko republiko, spregovoril Stane Dolanc, član predsedstva CK ZKJ. Dolanc je v svojem govoru orisal tako njihovo slavno pot in boje kot tudi NOV in prispevek, ki so ga dali borci in drugi udeleženci narodnoosvobodilnega boja iz ljubljanskih Most oziroma občine Moste-Polje za svobodo. Hkrati je namenil doberšen del svojega govora tudi naši sedanjosti, razvoju pa tudi nepravilnostim, ki jih v tem razvoju srečujemo in se z njimi spopadamo.

Potem ko je slavnostni govornik povabil zbrane, da si po proslavi ogledajo nov Kulturni dom španskih borcev, je stekel ne predolg, prijeten kulturni program, ki je ponazarjal boj, vse od španske državljanske vojne pa do NOB in našega razvoja v svobodi.

Ganljivo je izzvenela španska »Kam greš črnolaska...«, ki jo je zapel partizanski pevski zbor, prazniku primerno pa so se zvrstile tudi številne pesmi in recitacije ostalih zborov, recitator-

Cedo Kapor

jev in ples plesalcev.

»Španci« so strumno sedeli v prvih vrstah in se tudi kasneje, ob ogledu stavbe, ki bo odslej nosila njihovo ime, držali skupaj. Dr. Aleš Bebler, Ivan Kreft, Stane Bobnar, Dušan Rauter... Dobra tretjina vseh jugoslovanskih »Špancev« je bila Slovencev, vseh skupaj je bilo okrog 1700, medtem ko jih danes živi le še dobra desetina od tega velikega števila. Večina med njimi je sodelovala tudi v NOB.

»Čedo, tokrat boš bolj ubogal«

Španski borec Dušan Rauter iz Kamnika nam je s prstom kazal na prihajajočo skupino in sredi nje visokega sivolasnega moža, z nageljnomo v gumbnici. »To je Čedo Kapor, tudi »Spanec«. Gotovo bi imel veliko povedati. Pridite, pokličem ga bliže...«

»Kje ste me pa našli,« me šegavo sprašuje tovariš Čedo iz Sarajeva, ki je prav dobro videl, da sem s prstom nespodobno kazala nanj. »Naj

vam kaj povem o moji Španiji? Mnogo tega sem že napisal, mnogo pripovedoval. Pa naj bo. Čisto na kratko! V Španijo sem odšel iz Beograda potem, ko sem lep čas delal kot tiskar še z dvema tovarišema (Borom Peckovim in Srbislavom Andrejevičem) in izdeloval ponarejene žige mestnih uprav Beograda, Zagreba, Valjeva, Čakovca... Tudi potne liste smo ponarejali. Vse za španske prostovoljce. Potem sem bil leto dni zaprt... In zatem me je moja partijska organizacija poslala v Španijo. »Kmalu bi Čedo namesto v Španijo odšel v Avstralijo. »Ko sem prispel v Pariz, so mi tovariši dogovorili sestanek z »nekom, ki je naš«. Res sva se srečala s tem človekom in prepričeval me je, naj grem raje v Avstralijo, kjer je treba organizirati naše ljudi. Jaz pa sem mu zabrusil, da ubogam le povelja svoje partije

in sem šel... Mnogo pozneje, 1942. leta v Foči, sem spoznal, da je bil takrat v Parizu moj sogovornik tovariš Tito. Dajal mi je nove naloge in povelja ter smeje se požugal: »Čedo, tokrat boš pa bolj ubogal, kajne?« Potem ko sem mu pojasnil, da takrat v Parizu sploh nisem vedel, kdo da je, se je tovariš Tito še večkrat spomnil tega dogodka.

Čedo Kapor je eden tistih španskih borcev, ki še vedno piše, zbira gradivo in sestavlja o Španiji. »Krv i život za slobodu« je deloma moje delo, ki je izšlo v srbohrvaščini že leta 1938 v Španiji in ga je izdala španska republikanska študentska federacija. Namenjeno pa je bilo mladini in študentom, Jugoslovonom, ki so se bojevali v Španiji. Knjigo je uredil Veljko Vlahović... Ze šesta izpopolnjena izdaja te knjige bo

kmalu v prodaji in tovariš Kapor meni, da bi bilo dobro, ko bi se dogovorili tudi za slovenski prevod...

Borci NOV, nekdanji »Španci«, občani in mladina so se pomešali v veliki dvorani TVD Partizana v Mostah in nekdanji tovariši so mi odpeljali sogovornika. Malokdaj se srčajo in kdo ve, koliko si imajo povedati zanimivega o novih knjigah, o delu, ki ga kljub letom še neutrudno opravljajo. Nismo jih več motili. Zato pa se bomo še vrnili v dom španskih borcev, ko bo praznik mimo in si bomo lahko v miru ogledali razstavo o španskih borcih, o španski državljanski vojni in stopili bomo v novo, prostorno dvorano, kjer bodo v prihodnje dobile svoje mesto številne kulturne prireditve v občini Moste-Polje.

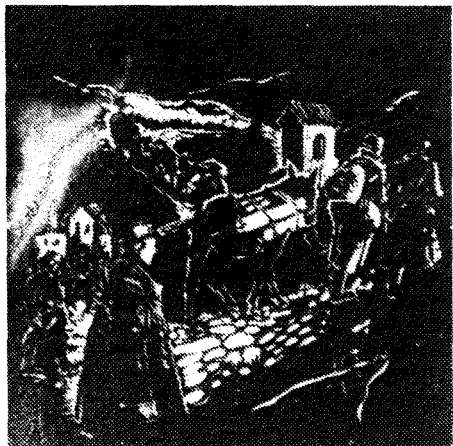
B. Ž. J.

V spomin

Slikar in grafik – Nande Vidmar

Nande Vidmar (rojen v Proseku pri Trstu leta 1899) se je umetniško izraževal na akademiji v Zagrebu in na Dunaju, slikarsko znanje pa je poglobljal na študijskih potovanjih po Nemčiji in Franciji, kjer je obiskal slikarsko Meko – Pariz. Podobno kot dve leti mlajši brat Drago se je navduševal nad ekspresionizmom in še

Nande Vidmar: »Na maršu«, linorez, 1944, poizkusni odtis

posebej nad socialno tematiko, zato se je pridružil skupini okrog Franceta Kralja – Slovenskemu liku. Boj za vsakdanji kruh pa ga je pognal v službovanje po različnih krajih na Stajerskem, tako da mu je službo v Ljubljani uspelo dobiti šele tik pred vojno. Seveda pa je plodovit in razgledan slikar obrnil v svoj prid tudi ta leta: temeljito se je seznanil s slovensko krajino in kmečkim človekom, ki jima je posvetil svoja najlepša dela. Tudi v krajinah, kjer skorajda ne zasledimo človeške figure, je

nakopičenega toliko gorja in žalosti, da skozi zamolke, temne barve in težke like zaslutimo poteze zgaranih kmečkih ljudi.

Zahteva po socialni pravičnosti in poštenih odnosih med ljudmi je Nandeta Vidmarja logično pripeljala v partizane. Tu je sodeloval v različnih tehnikah; ilustriral je propagandne brošure in izdeloval ilustracije za partizanski tisk, ustvaril pa tudi vrsto samostojnih grafičnih stvari, ki kažejo Vidmarja v zanimivi luči – v splošni »partizanski« grafični stil se je vključil kot občutljiv kronist tihih in hkrati mogočnih dogodkov. V slikovitem menjavanju ostrih, temnih in svetlih črt je pričaral pred nas bodisi trepet svetlobe nad samotnim partizanskim taborom bodisi mrzel snežni metež, ki v svoj varni plašč ovija dolgo, izmučeno kolono borcev.

Kot v svojih predvojni delih je tudi tu poudarjal delež malega, brezimnega človeka ter partizanstva kot gibanja za boljši jutrišnji dan. Zato pri Vidmarju najpogosteje zasledimo tako imenovanega kolektivnega junaka – četo, skupino, kolono, borce v improviziranih taborišču... Povsod pa je kot enakovredno vključil tudi krajino, tako da lahko govorimo o izredno značilnem vsebinskem poudarku: krajina je vselej sestavina dogajanja, njegov okvir in v nekem smislu tudi cilj. Tako je slikar na nevsihljiv način nakazoval razsežnosti boja za svojo zemljo in obstoj na domačih tleh. Četudi se je izogibal vnanjim učinkom in prikazovanju spopadov, jurišev in bitk, so njegova dela polna gibanja in notranje napetosti. Tako tudi v navidez spokojnih prizorih partizanskega tabora slutimo bližino preteklega ali prihodnjega spopada, kri, rane in smrt, kar vse pa je prežeto z otožno liriko in plemenitim spoštovanjem

dr. Ivan Sedej

Ne prezrite – nova knjiga

Ječe in pobegi

Na knjižnem trgu se je te dni – v izdaji Državne založbe Slovenije – pojavila svojevrstna in zelo pomembna knjiga. Gre za celoten prikaz protifašističnega boja, kot ga je bojeval eden najvidnejših predstavnikov italijanskega delavskega gibanja socialistične smeri, sedanji predsednik italijanske republike Sandro Pertini.

V zbirki uradnih in drugih dokumentov, ki sestavljajo jedro knjige Ječe in pobegi, je zajetih polnih devetnajst let njegovega življenja (od maja 1925 do maja 1944). To je svojevrsten življenjepis uglednega protifašističnega borca, doslednega socialista ter neuklonljivega zagovornika pravice in svobode. Življenjepis Sandra Pertinija so »napisali« uradniki in ovađuhi fašistične oblasti ter številni zalezovalci, ki so v imenu diktature nadzorovali vsakogar, ki ni sklonil glave pred Mussolinijem. Pertinija so zaprli leta 1925 in ga naslednje leto obsodili na šest let konfinacije, od koder pa je pobegnil ter hkrati organiziral pobeg takratnega voditelja socialistične stranke Turatija na Korziko. Kot politični begunec je preživel tri leta v Franciji, kjer pa ni niti za hip opustil svojega protifašističnega boja. Pozneje se je skrivoma vrnil v domovino, a je spet padel v roke fašističnim oblastnikom. Pred posebnim sodiščem so ga obsodili na dolga leta ječe. Spoznal je skoraj vse italijanske zapore in se v njih

srečal z mnogimi vidnimi protifašisti, med njimi s tedanjim voditeljem komunistične partije Gramscijem, pa tudi s slovenskimi protifašisti (denimo z Jožetom Srebrničem).

Po razpadu fašizma je Pertini v nacističnem zaporu v Rimu le za las ušel smrti. Samo domiselnosti in pogumu pešice partizanov, ki so prišli v ječo v karabinjerski preobleki, gre zahvala, da je Pertini vnovič srečno pobegnil. Kmalu zatem se je na severu dežele pridružil vodstvu narodnoosvobodilnih sil ter sodeloval pri organiziranju vsesplošne vstaje 25. aprila 1945 kot sklepnega dejanja osvoboditve Italije izpod nacizma.

Knjiga Ječe in pobegi je hkrati najbolj prepričljiv prikaz bistva fašizma in najhujša obsodba njegovega režima. Sandro Pertini je kot dosleden pripadnik socialistične stranke in delavskega gibanja z vsem svojim ravnanjem pred diktatorsko oblastjo v letih ječe, konfinacije, pregonov in poniževanj ostal zvrhan in neuklonljiv protifašist, s čimer je izpričal vso veličino in moralno moč protifašističnega boja.

Knjiga, za katero je Drago Košmrlj prispeval zgoščen prikaz pojava in propada fašizma v Italiji, bo koristno branje za vsakogar, ki želi poglobljeno spoznanje značilnosti italijanskega protifašističnega boja.

Drago Košmrlj

Sposojeni stolpci

Živeti z odprtimi očmi

V reviji Sodobnost, številka 6-7, je na uvodnem mestu objavljen intervju Mance Koširjeve s Filipom Kalanom. V želji, da bi nanj opozorili tudi širši krog bralcev, povzemamo nekaj odstavkov iz misli in spoznanj tega moža, ki »morda ne pove vsega, kar misli, nikoli pa ne reče kaj takšnega, česar ne misli.« Nekaj odstavkov za pokušino...

... navsezadnje živimo na tem ogroženem krožišču srednje Evrope že malone poldrugo tisočletje. Res da takšnega preloma v slovenski zgodovini še ni bilo, kakor se je to zgodilo z osvobodilnim bojem in socialno revolucijo v naši preteklosti. Vendar se tega ne da prikazati z agitpropovskimi triki, kakor smo to poskušali v prvih povojnih letih. Kar prelistajte prva berila za prve razrede ljudske šole, kako so bila sestavljena... Če bi bili pobili toliko sovražnikov, kakor smo jih v teh čitankah, bi Nemci izumrli že pred letom 1941. da povem dramatično primero... Na srečo se je to le že spremenilo...

... samo z besedili na temo NOB, kakor so to uporabljali naši pripovedniki in dramatik, ne bo šlo. Samo z zgodovinskimi spisi o naših vojaških akcijah tudi ne: o tem, kaj so ljudje počeli, ko še niso hajkali ali napadali sovražnih bunkerjev, ni veliko napisanega, in še to zvečine le s statističnimi podatki brez primerjalnih pogledov na druga odporiška gibanja po Evropi, ki so povsem drugačna od našega NOB, vsekakor veliko manj izvirna in samostojna. Marsikaj iz predvojnega preteklosti sega tudi v naš čas...

... ne vem, zakaj si želimo za spomenike samo še katedrale – kar oglejte si zdaj to našo Cankarjevo katedralo, sezidali smo jo že skoraj do kraja, vendar še ne vemo, kaj naj v nji počnemo... Lepo bi pa bilo, tako si na njih mislimo, da bi v novi katedrali zavrteli vsaj deset nadaljevanj o dražgoški bitki. Na srečo si

med NOB nismo nikoli predstavljali, da bi morali imeti sto divizij! Bilo je kar dovolj, da smo si izmislili Osvobodilno fronto: kar poiščite si med evropsko rezistenco eno samo takšno gibanje! Danes pa razsipavamo energijo malone samo še na kvantiteto, kakor da ne vemo, da tudi kulture ni brez osebne dinamike, brez individualne domiselnosti, brez ustvarjalne osebnosti...

... kar naprej si dopovedujemo, kakšna sredstva vlagamo v kulturo, v resnici pa za kulturo prekleto malo ostane: vse, kar imamo, usiha v urejanju in preurejanju in malone vselej tam, kjer se kultura ne »dela«, ampak le »predeluje« v ljubi kruhek – po kancelijah. Res, da se da marsikaj planirati, le tega ne, kar je najpomembnejše – ustvarjalno delo...

Teh nekaj iz konteksta iztrganih odstavkov bo nemara dovolj šnja spodbuda, da bomo v Sodobnosti prebrali intervju v celoti ter se k njegovim mislim vračali še tudi v pogovorih, s katerimi bomo skušali v naslednjih tednih tudi sami poddržati delček ogledala časa, v katerem živimo.

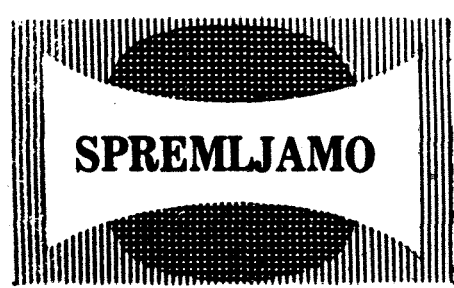
DOGODKI

Trebanjski tabor samorastnikov. »Človeku je vredno živeti le, če ustvarja« – te besede Edvarda Kardelja je v svojem govoru udeležencem 14. tabora likovnih samorastnikov Jugoslavije v Trebnjem ponovil Franc Šetinc in poudaril, da je ta kulturna manifestacija v dosedanjih letih svojega obstoja opravila veliko organizacijsko delo pri utrjevanju vezi med umetniki, pri širjenju kulture in pri povezovanju umetnosti s proizvodnim delom. Na srečanju, ki se je izteklo z odprtjem 6. salona likovnih samorastnikov, so podelili tudi nagrade in priznanja.

Mednarodni simpozij o slovenskem realizmu. Ljubljanska univerza Edvarda Kardelja je gostila jugoslovanske in tuje slaviste, ki so na znanstvenem srečanju, posvečenem med drugim tudi počastitvi 150-letnice rojstva Frana Levstika, preučili obdobja realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi.

Zagrebski balet – najboljši v Jugoslaviji. Ob koncu 9. jugoslovanskega baletnega bienala v Ljubljani so za najboljšo predstavo (pa tudi za najboljšo koreografijo, baletni zbor, scenografijo in vrsto plesnih interpretacij) proglasili predstavo »Pesmi ljubezni in smrti« v izvedbi baleta Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba.

Festival jazz v Križankah. Leto za leto povabi Jazzovsko društvo Ljubljana na že tradicionalni ljubljanski jazz festival kak ducat domačih in tujih jazzovskih zasedb. Tako je bilo tudi letos, na 22. zaporednem festivalu. Udeležile so se ga tri jugoslovanske in devet tujih zasedb. V štirih zaporednih večerih nam je bil predstavljen prerez skozi sodobni jazz.

Tokratni zapis bodi majhen pogled vase. Velja naj razmisleku o »okencu«, ki ga skuša s svojim Kulturnim obzornikom odpirati v razvajeni svet kulturnih dogajanj tudi TV-15.

Eden izmed namenov, ki jih želi vsaj z nekaj odtiski izkazovati že tudi današnja stran, je ujet v naslovu »sposojenega intervjuja« s Filipom Kalanom: ŽIVETI Z ODPRTIMI OČMI. Temu bi se dalo reči tudi: preseganje ozkovidnega pojmovanja kulture.

Med mnogimi vprašanji, ki jih na različnih ravneh in ob karseda različnih priložnostih zastavljamo iz dneva v dan, so tudi razlike v pogledih na življenje in čas. Med mnogimi tokovi skušamo ves čas loviti svoj – najbolj svoj, najbolj pravi, za naše življenjsko podnebje najbolj ustrezen tok. Do tega seveda ne more priti samo po sebi. Vođe se ne čistijo same.

Dogajanjem v kulturi je polemika potrebna kot kruh in voda. Konfrontacij in soočanja argumentov je namreč v naši sedanji kulturniški praksi veliko premalo. Marsikdo utegne tej trditvi ugovarjati, češ saj v časopisih in revijah raznih polemik in polen kar mrgoli. Ja, res je: mrgoli polemičnih polen ter od jeze in zaničevanja spačenih obrazov, kar pa je prej podtikanje kot polemični boj pogledov in argumentov.

Nas pa zanimajo predvsem argumenti. V ta namen bo skušal Kulturni obzornik – na način intervjujev, polemičnih zapisov, kritičnih razmislekov, anket in podobnih izraznih oblik – sprožiti razpravo o vrsti odprtih in perečih vprašanj, ki vznemirjajo našega duha. Prepričani smo, da je potencialov pripravljenosti na odprta razmišljanja o marsičem, kar doživljamo in kar nas nemara navdaja tudi z nelagodjem, precej več, kot je razbrati iz naših časopisnih kulturnih rubrik. Želja in potreba, da bi bobu res rekli bob, je več in več, le ventili niso odvit, kot bi morali biti.

Kako ravnati in čemu se posvečati, je torej več kot jasno. Preostane nam torej le še, da sledimo lastnim nameram.

V. K.

V Beogradu podelili nagrade »Četrty julij«

Priznanja za ustvarjalnost pri razvoju tradicij NOB

Zvečer pred dnevom borca je v beograjskem Domu JLA predsednik predststva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Mito Dimitrijevski podelil nagrade »Četrty julij«, ki jih podeljujejo vsako leto iz sklada zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije za ustvarjalnost ter delo, ki pomembno prispeva k razvoju in ohranjanju revolucionarnih tradicij in tradicij NOB.

Tako so za letošnje leto prejele listino

»Četrty julij« »Filmske novosti« za film »Josip Broz-Tito«, medtem ko so denarne nagrade prejeli: Derviš Sušić za roman »Tale« in knjigo esejev »Perergon«, Radovan Blagojević za roman »Srbija na Kosmaju«, Mina Kovačević za knjigo »Libera, via, via...« ter Rade Bulat za knjigo »Svedočanstva iz Petrove gore«.

Slovenski pisatelj in raziskovalec zgodovine narodnoosvobodilnega boja

Ivan Jan je prejel nagrado »Četrty julij« za zgodovinsko delo – kroniko »Kokrški odred – narodnoosvobodilni boj pod Karavankami«, za likovno delo na temo NOB je prejel nagrado Matije Vuković, in sicer za kiparsko razstavo na prostem, ki je bila na ogled v Beogradu od junija do septembra 1980. Tako se z letošnjimi nagrajenci in odlikovanci nagrade in listine »Četrty julij« število nagrajenih povečuje na 30, število z listino odlikovanih pa na 134.

Ivan Jan je bil med letošnjimi četrtojulijskimi nagrajenci. To visoko priznanje ZZB NOV Jugoslavije je prejel za svoje zgodovinsko delo »Kokrški odred – narodnoosvobodilni boj pod Karavankami«.

Janez Gradišnik, Plamenica

Človeka zamikajo trdi orehi

Skrb za jezik je stvar zavesti

Posloveniti dela, kakršna so Musilov Mož brez posebnosti, Joyceov Ulikses in Čarobna gora Thomasa Manna, bogastvo jezika in zapletenost sporočila, ki terja še posebno skrb, je za vsakega prevajalca – tudi za Janeza Gradišnika, avtorja novel, ki so lani prejele Kajuhovo nagrado, pod skupnim naslovom Plamenica in jih je letos izdala založba Borec – zahtevno in utrudljivo delo. Nekaj podobnega je tudi predstavitev Janeza Gradišnika, saj je skorajda nemogoče govoriti o njem le kot o avtorju knjige, ki je že nekaj časa na slovenskih knjižnih policah in ki vnaša v spominsko literaturo neko novo vednost, pač pa je treba odgrniti še druge plasti njegovega delovanja, ki so dovolj na gosto nanizane in njih vtis dokaj zaznaven v slovenskem kulturnem prostoru.

Znana je Gradišnikova skrb za slovenski jezik, o čemer pričata njegov dolgoletni prispevek, rubrika Jezikovni pogovori v reviji 7 D in poslanstvo, ki ga skupaj z drugimi opravlja v jezikovnem razsodišču, ki tudi že nekaj časa prevetruje zadušno ozračje trpinčene slovenščine. Bolj kot ne poznamo Gradišnika kot prevajalca, vendar bi tokrat radi uprli pogled naše radovednosti za kulise njegove Plamenice.

Med vojno je bilo v Zagrebu kar veliko Slovencev, ki so se tamkaj vključili v organizacijo Osvobodilne fronte, med njimi ste bili tudi vi, vendar o vsem tem dogajanju vemo bore malo. Vaša knjiga novel Plamenica razgrinja pred bralcem marsikaj novega, zanimiv pa je tudi pristop. Vaši junaki so zelo življenjski, dejal bi človeški, junaštvo se umika strahu, toda ta strah je razumno posejan z ničkoliko življenjskimi resnicami. Nič ni napihnjenega, vse je utemeljeno.

»Vse, kar sem napisal, me je ves ta čas nekako peklo, motilo me je, da o tem ni bilo nikjer kaj dosti napisanega. Zlasti zapor je bil zame najmočnejše doživetje, nekakšna travma, ki sem jo nosil v sebi. Imelo me je, da bi pisal knjigo o zaporu, vendar sem nekako doumel, da bi bila to preveč enolična snov, zato sem trem novelam dodal še tri, ki se ne ukvarjajo s tem. Vse, kar se v knjigi dogaja, se je dogajalo v resnici, pač pa sem se poslužil umetniške svobode: dve osebi sem združil v eno, pripisal komu kakšno stvar, ki ni bila ravno njegova. Zadnja novela, o reševanju dveh sester, je skoraj povsem resnična, četudi se nekoliko čudno sliši.

Ni bilo dosti slišati o našem delovanju v Zagrebu med vojno, drži. Mogoče ni bilo nikogar, ki bi imel tisto žilico, ki človeka sili k ustvarjanju, narediti kaj drugega. Povedati moram tudi, da je naša organizacija imela izrazito hude trenutke, ko so se vanjo vrinili gestapovci in nekaj stvari še po vojni ni bilo mogoče pojasniti. Najbrž je tudi to razlog, da se je kdo izognil opisovanju teh dogodkov. Ne nazadnje zahteva takšno pisanje veliko drobnega dela, brskanja, razčiščevanja, težko je priti do površine. Vendar je zanimivo: slovenska organizacija Osvobodilne fronte je bila vseskozi, kljub nekaterim razlikam v pogledih, v stiku s hrvaško. Utrujajoča je bila, denimo, nepretrgana, stroga konspiracija. To je bil velik duševni pritisk. Borce z orožjem v roki so bili vsaj deloma gospodarji svoje usode, v prikitem delovanju je bil človek še ob to možnost.

Prevajanje je bilo vaš poklic; rekli ste, da ste najbolj ponosni na poslovenitev Joyceovega Uliksa, Mannove Čarobne gore in Musilovega Moža brez posebnosti...

Če veliko prevajaš, te zamikajo tudi takšni trdi orehi. Z Uliksom sem se moral ubadati vsaj dve leti. To je bil velik napor, pa zato veliko večje zadovoljstvo.

Mislil pa, da ne sme človek prevajati iz preveč jezikov, kajti povsem nemogoče je, da bi poznal tudi vse tisto, kar je za vsakim jezikom, kar je združeno z njim.

Imeli smo leta, ko je prevajalstvo zelo cvelo, silno so se razmahnilo založbe, celo nekoliko preveč. Tudi izbira del je bila včasih prepuščena naključju. Nasploh smo Slovenci lahko zadovoljni s to posredniško vlogo v literarnem občestvu, kljub temu, da najbrž nikoli ne bomo mogli korakati vstric s tistim, kar nastaja zunaj. Nekatere literature so celo zelo dobro zastopane. Težje je pri filozofiji, nekaterih znanostih. Tam pač nastopa problem majhnega naroda, ki si nekaterih stvari kratko malo ne more privoščiti. Ne bi bilo slabo, če bi nas Slovence nekoliko bolj prevajali, tudi znotraj naše širše domovine.

Jezikovno razsodišče, ne nazadnje tudi naslov, spravlja ob mirno spanje vrsto ljudi. Slovenščina v javni rabi je nekajkrat na teden na sramotilnem stebru, divji konji užaljenosti drve na vse strani.

Slovenščina v javni rabi je gotovo na majavih nogah. To še najlepše kaže portoroški plenum, ki pravzaprav še ni dal kakšnih drugih sadov kot jezikovno razsodišče. Morala bi

iziti tudi knjiga, sad tega plenuma, ki pa je ni od nikoder. Ustanovljenih je bilo več sekcij, mislim da osem, ki naj bi se ukvarjale z jezikom na različnih področjih, od gospodarstva do kulture, ampak vse to obstaja le na papirju.

Administrativno birokratsko izrazoslovje vsiljivo prodira v pogovorni jezik. Imamo zakon, ki prepoveduje uporabo tujih imen, besed pri poimenovanju delovnih organizacij, kakršnihkoli združenj. Tega se kaj malo držimo, to je težko razumeti. Zlasti še, če so to takšna imena, ki nimajo z dejavnostjo delovne organizacije nobene zveze. V mislih imam že razglašeni INTEGRAL. Takih absurdov je pravzaprav še več. Zakon je mogoče premalo natančen. Je pa to seveda izraz neke neobčutljivosti, skorajda podcenjevanja domačega jezika, kriza zavesti.

Kakšen vpliv na boljši jezik imajo jezi-

kovni kottički po naših časopisih, kaj je dosseglo jezikovno razsodišče?

Ni mogoče reči, da ni vpliva, a je bržčas še vedno kaplja v morje. Moder piše že trinajst let svojo rubriko v Nedeljskem dnevniku, vendar najdete že na naslednji strani kakšno prav debelo, ki jo je najmanj petkrat že kritiziral. Meni pri Večeru zagotavljajo, da je moja rubrika zelo brana. To kaže na določeno skrb za jezik. Žal pa menim, da je veliko ljudi, ki pišejo in menijo, da jim takšnih rubrik ni treba brati.

Govoriti o slovenščini pri novinarjih je težko. Jaz jih niti ne bi toliko krivil. So pač vse preveč med kladivom in nakovalom, pisati morajo za različne sloje bralcev, nenehno prilagajati svoje delo, se spopadati s časom in ne nazadnje z obilico gradiva, ki ga je treba spraviti v ustrezen jezik, čestokrat so sami pisci in lektorji. Kjer imajo lektorje, je to dosti bolje, precej časopisov pa si lektorja ne more privoščiti.

Pravilno in lepo pisanje je stvar zavesti. Ljudi bi morali zdramiti, da bi se zavedeli, kako govorijo in pišejo.

Vrniva se h knjigi. Plamenica, novele, ki jih združuje ta naslov, je literarno delo, podlaga pa resnični dogodki, vi sami pravite, da »niso brez dokumentarne vrednosti«. Leposlovje kajkrat težko združuje takšno naravnost.

Zanimajo me predvsem človeške usode v različnih situacijah, to je osnovni motiv vsake novele, povsod sem skušal zajeti vsaj eno. Zanimalo me je, kako so lahko nekomu njegove dobre lastnosti v pogubo in obratno. Spoznal sem, da ne smeš človeka v tako izrazito prelomnih časih, kot je vojna, prehitro obsoditi ali presoditi, da si ga že spoznal, saj se v nekem trenutku izkaže, da si se zmotil, storil krivico, da nisi razumel...

Se bi rad pisal. Mogoče tudi kakšen roman iz današnjih dni. Pri Mladinski knjigi imam mladinsko povest iz obdobja med obema vojnama, menda bo izšla čez dve leti. Prevajanje sem zelo opustil, naj delajo še drugi, mlajši.

Rad bi povedal, da je bila Plamenica zame pravo spoznanje. Ko sem dobil zanjo nagrado, sem šele spoznal, koliko slabih stvari je imela in sem jo temeljito predelal. Nagrada mi je odprla oči in če bi knjigo danes ponatisnili, bi jo dopolnil na različnih mestih. Pri pisanju je že tako, da šele takrat, ko že imaš podlago, vidiš, kaj pravzaprav manjka.

Milenko Strašek

IZŠLA JE 6/7. ŠTEVILKA REVIEJE BOREC

JANKO MROVLJE-MARKO
Zapiski o Poljanski četi (IV)
ZDRAVKO KLANJŠČEK
Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem – uresničenje Titove strategije na slovenskih tleh
IVO ZORMAN
Roman Vrenko

MILAN APIH
Zapoznali nekrolog
MIŠKO KRANJEC
Fotografija
DR. AVGUŠTIN LAH
Vir našega življenja
DUŠAN MEVLJA
Kulturnik

IVANJ JEVC-ČUFI
Izdajstev in vojnih zločinov ne pozabljam
CIRIL ZLOBEC
Samo svoj obraz iščem
FLORIJA LAIMIŠ
Bitka za razoroženi ocean
Književne ocene
DR. TONE FERENC
Lepa in spoštljiva oddolžitev za njihovo žrtev

VLADIMIR KAVČIČ
Roman o življenju in smrti
SLAVKO RUPEL
Dokument in opozorilo
IVO ZORMAN
Osvobodilna fronta v Zagrebu
Izbor pesmi
EMIL CESAR
Ilustracija
MILAN BIZOVIČAR

Šestdeset let Janeza Perovška-Pelka

Prepričan sem, da ni borca 8. SNOB Frana Levstika, ki ne bi poznal političnega komisarja te brigade Janeza Perovška-Pelka. Rojen je bil 16. julija 1921 v Šmarju-Sap pri Grosupljem. Na 3. državni realni gimnaziji je končal srednjo šolo. Po noči 27. maja 1942 je pobegnil v Ljubljani iz podstrešne sobice po strehah pred aretacijo italijanske policije in čez dva dni odšel k partizanom. Najprej je delal pri gospodarski komisiji št. 1 v Starem Logu pri Kočevju. Okrog sebe je med ofenzivo in takoj po ofenzivi zbral za dobro četo borcev, ki so se vsi vključili v Zapadno dolenski odred. Septembra 1942 so ga sprejeli v komunistično partijo in imenovali za pomočnika političnega komisarja čete.

Iz Zapadno dolenskega odreda so ga 6. decembra 1942 prenesli v Gubčevo brigado. Sodeloval je v napadu na belogardistični postojanko Ajdovec in Žužemberk in na fašistično postojanko Dob pri Mirni 26. decembra 1942 in bil je ranjen v nogo. Odpeljali so ga v bolnišnico, ki so jo belogardisti napadli sredi januarja 1943.

Ko je postal junija 1943 politični komisar Levstikovega udarnega bataliona, je vodstvo vedelo, kakšnega borca in komunističnega postojanka je treba postaviti na tako odgovorno mesto, kajti bataljonu je bila zaupana naloga varovati najvišje organe NOV in PO Slovenije. V tem času je Pelko razvil in pokazal vso svojo kulturnoprosvedno in politično sposobnost pri vzgoji kadrov v bataljonskih enotah in pri borcih. Nastali so pevski zbori v vseh četah bataljona, urejati so začeli bataljonski list Naprej, ki je izhajal tudi kot brigadni list. Napisal je levstikovcem koraknico Levstikovi partizani, pa

tudi tisto pesmico Janez, kranjski Janez, ki jo radi pojejo otroci in starejši, kadar so malo dobre volje. S preprosto in včasih tudi duhovito dolensko, ki je bila ljudem všeč in domača, je znal Pelko vedno pritegniti poslušalce in požeti odobravanja nazborih in številnih mitingih.

Ko so 11. septembra 1943 oblikovali Levstikovo brigado, je postal Pelko njen prvi politični komisar. Brigada je na svoji poti proti Ljubljani zavzela belogardistično postojanko Žužemberk, kjer je Pelko odigral važno vlogo kot pogajalec z belimi komandanti v postojanki.

Kulturnopolitično delo je nadaljeval, ko se je brigada ustavila pred Ljubljano, dokler se ni znašla v hudi nemški ofenzivi in najhujših bojih, kar jih je kdaj imela. Ta epopeja brigade, ki je trajala na poti od Ljubljane prek Mačkoveca, Mokreca, Krma in Notranjske do Travne gore in se tam tudi končala, bi zaslužila posebno obdelavo.

Zaradi velikih in nenadomestljivih izgub propagandistov in kulturnikov ga je Glavni štab Slovenije poslal na Štajersko v 14. divizijo. Z njim je odšel tudi pesnik France Kosmač maja 1944. Na Pohorju je takoj zgradil tiskarsko tehniko, obnovil je list 14. divizije Glas svobode in pripravil Franceta Kosma-

ča, da sta začela pisati kroniko 14. divizije in jo tudi dokončala. Štirinajsta divizija ga je poslala kot svojega delegata na velik zbor aktivistov OF, ki je bil 4. septembra 1944 v Črnomlju. Nazaj grede so ga zadržali v štabu 4. operativne cone in ga imenovali za načelnika propagandnega oddelka. Tu je skupaj s Stanetom Braškarijem, z Vero Hreščakovo (Beblerjevo), Francem Kosmačem, Jožetom Petkom, Radovanom Gobcem in drugimi kulturnimi delavci razvijal široko propagandno in kulturnoumetniško dejavnost. Začeli so izdajati brošure Partizanske knjižnice, ki je natisnila njegovo Pravljico o Osvobodilni fronti in povestico Partizanska mati.

Ob koncu vojne je prišel v Celovec ter prirejal mitinge vse od Gospe svete do Vrbskega jezera.

Po vojni je diplomiral na agronomski fakulteti v Zagrebu leta 1950. Med študijem se je udeležil mladinskih delovnih akcij na progah Brčko-Banovići in Samac-Sarajevo. Bil je predsednik Narodne studentske omladine zagrebske univerze. Po uspešnem študiju se je zaposlil v kmetijstvu. Z njim je povezano pospeševanje proizvodnje krompirja na Grosupeljskem, arondacija družbene zemlje in silovit vzpon mlekarstva, potem ko je postal glavni direktor Ljubljanskih mlekar.

Na Gospodarski zbornici Slovenije že peto leto pospešujejo medsebojne stike gospodarstva Slovenije z gospodarstvom Vojvodine.

V odboru 8. SNOB Frana Levstika je bil ves čas aktiven član. Napisal je knjižico o Levstikovi brigadi Naprej, ki so jo natisnili v Beogradu 1968. Zdaj piše monografijo o Levstikovi brigadi.

Venčeslav Kolenc-Vencelj

Na Gornjih Lazah je bilo slovesno

Padlim v spomin – živim v o

Na Gornjih Lazah, kjer je v noči od 2. na 3. november 1941 zaradi izdajstva padlo 19 partizanov 1. belokranjske čete, se je na dan borca na osrednji dolenski proslavi zbralo več kot 5.000 ljudi. Na kraju tragičnega dogodka, pri ruševinah Mavsarjeve hiše, je belokranjski prvoborec in borec belokranjske čete Franc Košir odkril spomenik belokranjskim partizanom, delo akademskega kiparja Stojana Batiča.

Slavnostni govornik je bil član predsedstva SR Slovenije dr. Marijan Brecej. Kul-

turni program so pripravili kulturni delavci iz črnomalske, metliške, novomeške in trebanjske občine.

Ob odkritju veličastnega spomenika je Franc Košir dejal, da je okupator mislil, da je s tem, ko je skoraj do zadnjega uničil prvo Belokranjsko četo, zadal odločilni udarec belokranjskemu revolucionarnemu gibanju. Krepko se je zmotil, saj je ta dogodek, še z večjim plamenom prižgal plamenico odpora v Beli krajini, ki je dobil že na začetku leta 1942 velike razsežnosti. Po uničenju be-

Ana Florjančič iz Otočca pri Novem mestu je bila tudi na proslavi pri Mavsarjevi domačiji. V času NOB je aktivno sodelovala s partizani in prav Belokranjski četi, ki je pri Otočcu načrtovala prehod čez Krko, skuhala zadnjo večerjo pred tragičnim dogodkom na Lazah.

logardistične postojanke na Suhorju so se morali okupatorji sprijazniti z dejstvom, da ljudi v deželici belih brez ne bodo nikoli pokorili.

Slavnostni govornik dr. Marijan Brecej je med drugim dejal: »Odkritje spomenika padlim borcem 1. belokranjske čete daje tej proslavi še poseben poudarek in pomen. V jubilejnem letu se ljudje Dolenske oddoljujejo spominu prvoborcev, spominu tistih, ki so prvi dvignili oboroženo pest proti fašističnemu okupatorju in za zmago revolucije. Devetnajst mladih življenj je v tragičnih okoliščinah in v neenakem boju izkrevavelo tu na Gornjih Lazah in njihov politični komisar, revolucionar Jože Mihelič, živ ujet je padel ju-

16

Vlado Kresnik

Zapiski iz vojnega ujetništva 1941-45

Iskal sem, tipal, kopal v mehko tal – nič. Zavitek ni bil ravno majhen, ne bi ga smelo biti težko najti – zaman. Bunker je bil prazen. Detektor je izginil.

Mirko se je spustil v bunker. Tudi on ni našel detektorja.

Za detektorjem smo sprožili hajko prek Internacionalnega partkomiteja, prek Résistance. Med kroge ilegale je legla tančica živčnosti. Detektorja nismo našli nikoli.

Vse je govorilo za to, da je dektor izginil v prvi uri iz bunkerja, in odnesel ga je nekdo, ki obvlada kanale konspiracije, torej ilegala. A katera? V Résistance se je drenjalo mnogo skupin, centrala jih je težko nadzorovala. Sam sem iskal. Vzel sem si čas, poizvedoval, izzival. Delal sem vse tiste nečedne stvari, ki po mojem mnenju sramotijo resnost naprednega ilegalca. Prekleti detektor.

Lotil sem se francoskih zobarjev, bili so mi »sumljivi« zaradi svoje zaprtosti, s katero so hodili mimo nas, se izolirali v zobotehnično sobo in se obnašali kot sosedje, ki ti ponoči okradejo češnjo. Z njimi smo si delili zadnje mesece barako 22, kamor so nas preselili Nemci.

Duclaux, eden med njimi, mi ni pustil mnogo besedovati.

»Pridi zvečer,« je dejal, »a sam.« Zvečer me je potegnil s hodnika v zobotehnični laboratorij. Bila je popolna tema. Vlekel me je brez besed v temi skozi prostor, ki mi nisem videl obrisov. Slišal sem, kako se je odpiral nekje nek lesen pokrov ali nekaj podobnega, nekdo me je zagrabil v temi za gleženj in velel: »Sem dol!«

Pod nogami sem otipal luknjo v podu. Spuščal sem se skozi luknjo z nogami, nato do pasu, nazadnje sem obvisel na

rokah, s katerimi sem težko držal za rob škodlastih desk. Visel sem v črnem prostoru, v katerem je smrdelo po trohneli in plesni. Razmišljal sem, v kaj sem zabredel in z nogami poskušal doseči nekaj otipljivega, medtem ko mi je moč v rokah začela popuščati.

»Spustite se,« je velel glas iz teme.

Za vrata – kam? Spustil sem se in telebnil. Pod menoj je zaropotalo in ropot je grozovito odjeknil v temi. Pobiral sem se, otipaval, stal sem sredi nacepljenih drv. Ujele so me roke in vleklo skozi temo bolj kot vodilo. Pod nogami se je udajalo mehko, a zoprn toplo, skoraj neslišno.

Ustavil ma je velelnik:

»Stoj!«

Nenadoma je zasijala luč. V tleh se je dvignil pokrov in zasijal je v zemljo vkopan bunker. Iz bunkerja je donela glasba. Bil sem v bunkerju propagandistične centrale Résistance. Bilo je zabavno – mrki nepriljudni zobarji so postali naenkrat zgovorni, duhoviti ljudje. Povabili so me, da me odrešijo iskanja detektorja, so dejali. Na drugem koncu pod isto barako je še en bunker, oni so ga bili zapustili, ker je prevlažen, so dodali. Lahko ga prevzamemo, vanj vgradimo naš radijski sprejemnik, ki ga imamo v skladišču. V tretjem bunkerju – so še omenili – imajo nekaj orožja, med drugim mitraljez.

Pa se niso bahali. Vse pojave in napovedi so jemali bolj resno, kot je bilo videti na zunaj. Bili so odločni možje.

Tretja fronta ni bila naključna faza. Bila je več kot hipoteza. Bila je potencialna možnost.

Z Mirkom in Čečm smo naslednje noči urejevali »naš« bunker. Dohod vanj je bil zapleten, zaobiti je moral široko cev kanalizacije, iz katere je rahno curljalo.

10. Muza podzemlja

Bunker pod barako 22 smo uredili. Manjkalo je le še sprejemnik, naš radio Lorenz. Naročili smo Résistance, naj nam ga prinese. Rene je pojasnil, da se je Lorenz-paket zamešal in zgubil v skladišču. Iščejo ga, je miril.

Dnevi so tekli. Lorenza so našli, je sporočil Rene. Preizkusili so ga, a ne dela. Minila sta dva tedna. Lorenz dela, a Résistance ga rabi. Se en teden je bil na okrog. Résistance rabi Lorenza bolj kot kdo drugi – je poskušal pojasniti Rane. Bilo mu je neprijetno. Mirko ki ga zlepa ni karkoli spravilo iz ravnotežja, je zaklel. Nisem sicer mogel verjeti, a slišal sem na lastna ušesa.

Zapretil sem na sestanku Internacionalnega partkomiteja, da bo jugoslovanska KP izstopila iz Internacionalne, če nam nemudoma ne vrnejo Lorenza. Sovjetski delegat je podprl našo zahtevo.

Vrnili so nam ga. Ni delal. Résistance je poslala redijskega tehnika. Nazadnje je Lorenz spregovoril. Mirka zvečer in ponoči ni bilo več na spregled. Lovil je poročila, po urniku. Izdajal je dnevni bilten, v bunkerju je nastajal arhiv.

V podzemlje sta peljala dva dohoda, eden iz zobotehnične laboratorija, drugi iz bolniške sobe, ki je bila prazna. Specialist Résistance nam je izžagal tretji dohod iz naše sobe, v kotu pod posteljami. Mojstrsko delo. Neopazen dohod.

Pripeljal sem Nikolaja Pasečnikova. Spustila sva se v podzemlje, v labirint stebrov, v katerem se zgubiš. V očeh mu je zaigral vlažen lesk sreče, ko je zaslišal glas Moskve. Vselej, kadar je prišel, sva lovila valove iz Moskve. Da, stik s pod-

domin

naške smrti na strelišču v Ljubljani. To je bil hud udarec nastajajoči mladi partizanski vojski v teh krajih in huda preizkušnja za Osvobodilno fronto. Toda posledica ni bil umik, ampak nasprotno, odgovor zavednega belokranjskega ljudstva, učinkovita mobilizacija v to belokranjsko četo, nastajanje novih partizanskih enot na tem območju in rast Osvobodilne fronte.

Dr. Brecelj je govoril tudi o izgradnji ljudske oblasti in dejal: »Ko govorimo o izgradnji, moramo ponovno tudi danes ponoviti že večkrat izrečeno priznanje belokranjskemu ljudstvu. Bela krajina je bila pomembno središče političnega vzpona osvobodilnega gibanja in še posebej izgradnje ljudske oblasti in slovenske državnosti. Ko nam stopajo pred oči tiste pridobitve NOB, ki so odločale o vsej naši nadaljnji razvojni poti, se zavedamo, da brez do kraja požrtvovalnega deleža, ki ga je z vso svojo razpoložljivo živost in gmotno silo vložilo v ta naš skupen boj belokranjsko ljudstvo, ne bi bile dosežene v polni meri.«

Slavko Dokl

Naši znaki

Pesnica 1946

Znak za delo pri urejanju struge Pesnice leta 1946 je eden izmed naših najlepših in najbogatejših tovrstnih znakov iz povojnih let. Če upoštevamo njegovo nepravilno obliko, je visok 33 in širok 30 milimetrov. Izdelan je iz močne bronaste pločevine in srebrno pobarvan. Na njem je velika petokraka zvezda, ki je lepo rdeče emajlirana. Za njo je lopata – kot simbol dela – in vodni valovi z bregom, ki predstavljajo Pesnico. Nad njimi je napis PESNICA 1946, okoli celotnega polja pa žitni klas. Ta nam pripoveduje o plodni zemlji, ki jo je dala ureditev struge Pesnice. Zadaj ima značka samo iglo za pripenjanje.

V prvi naslednji številki Kronike – časopisa za slovensko krajevno zgodovino (izdaja jo Zgodovinsko društvo za Slovenijo) bo izšel o regulaciji Pesnice 1946 obširen sestavek. Tako so lahko te vrstice samo napotek k branju v Kroniki, seveda za tiste, ki vas ta tema posebej zanima. V okviru teh naših skromnih možnosti pa lahko zapišemo, da je bila mladinska delovna akcija Pesnica 1946 največja delovna akcija

slovenske mladine leta 1946 na Slovenskem. Julija in avgusta se je pri regulaciji struge Pesnice zbralo približno 1500 funtov in deklet iz vse Slovenije. Večina jih je domovala v starem baročnem gradu na Dornavi. Za nas je število sodelujočih pomembno zato, ker bi naj pripovedovalo tudi o številu podeljenih znakov. Vsak izmed sodelujočih mladincev bi naj dobil znak Pesnica 1946 – po besedah takratnega komandanta akcije Vlada Peteršiča-Janka. Še več, izdelanih bi naj bilo celo 2000 znakov. Zato je toliko bolj čudno, da je znak Pesnica 1946 razmerno zelo redek in je pri udeležencih akcije in pri zbiralcih značk zelo težko naleteti nanj. Ob pogovoru s tem ali onim mladincem s Pesnice 1946 se da ugotoviti, da znaka ni dobil, niti zanj ne ve. Dalo bi se sklepati, da so bili znaki podeljeni ob koncu akcije in so jih tako dobili tisti, ki so bili v sestavi pesniških brigad v času obeh proslav ob koncu del na Pesnici v Dornavi in Mariboru.

Vrstice o znaku Pesnica 1946 bodo marsikomu priključale v spomin leto 1946. Pesnica 1946 je bila vsesloven-

ska akcija in tako je ostal spomin na štajersko rečico tudi Ljubljancanom, Celjancom in mnogim drugim – tudi Primorcem. Pesniške brigadirje so namreč obiskali tudi primorski brigadirji, ki so se vračali z del na progi Brčko-Banovići. Lahko rečemo, da je poleti 1946 zelo veliko pozornosti slovenske javnosti veljalo prav delom na Pesnici. Med pisatelji, ki so jo obiskali, je bil tudi Miško Kranjec in med fotografi jami spominskega albuma o delih na Pesnici se je ohranila tudi fotografija pesnika Petra Levca, kako čisti v vodi blatne sandale. Umazal si jih je kot gost, brigadirji pa so imeli blata dovolj vsak dan. Zanimivo je, da je bila povprečna starost mladih deklet in fantov komaj 16 let. Ob koncu del sta bila za naša boljša razglašena dva mlada Celjancina, najboljša brigada pa je bila brigada Štefana Kovarja iz Prekmurja. Na Pesnici 1946 je bilo razglašeno tudi večje število udarnikov, za pa bo treba šele ugotoviti, kakšne so bile te udarniške značke. Ali jo ima kateri izmed vas?

Marsikoga vežejo na Pesnico 1946 različni spomini, prav gotovo so najbolj živo zapisani tisti, ki so ostali na filmskem traku. Pri brigadirjih na Pesnici je bil posnet velik del filma »Mladina gradi«. Seveda pa je razen filma in fotografij ostalo in odšlo največ spominov z akcije s samimi brigadirji. Največ jih je povezanih s trdim delom ob vodi, vendar tudi z bolj ali manj veselimi dogodivščinami, kot je bila na primer »nenačrtna« nočna razorožitev patrolje Knoja, (dolgo) ugasnjena luč med plesom v vaški gostilni in še kaj....

Janez J. Švajncer

Pesnica 1946 – škoda, da ni mogoče videti na sliki rdeče emajlirane zvezde

zemljem je bil najprej emocionalno doživetje, šele potem, pozneje je iz vsega okolija nastal grobi svet brez iluzij.

Podzemlje je bilo svet zase, nanj smo se morali navaditi. Odhajanje vanj in vračanje v barako, brisanje sledov, opreznost in budnost, pripravljenost na nepričakovano srečanje – vse gibanje v podzemlju je bilo sistem nepisanih pravil, podzemlje je imelo lastno zakonodajo.

Z Mirkom sva sedela v bunkerju pri Lorenzu. Pri vходу zadaj nad nama šum. Browning se nameri na naju in zaslišiva klic: »Hände hoch!« Mimo brovninga se zavalj Duclaux v bunker in prevpije napadalne tone »Hände hoch!«: »Non non!... idiotija... merde alors.«

Potegnil je k sebi roko, ki je držala brovning. Roka je pripadala našemu Dragomirju Džordževiću-Sabanu. Saban torej. Bil je prvič v podzemlju. Résistance ga je najela, da bi z lekarniškim zabojem z dvojnimi dnom zanj vtihotapljal v taborišče orožje. Na pogovore ga je »povabila« v podzemlje. Zaradi vtisa. Obisk v našem bunkerju je bil naključen, kajti naključje je bilo, da je iz našega bunkerja sijala medla svetloba. Čim je Saban od Duclauxa zvedel, kdo sedi v bunkerju, se je spomnil izvirne šale »Hände hoch!«.

Duclaux ni vedel, da v bunkerju še nimamo orožja. Zato se je podvizal, da zaniha Sabanovo šalo. »... merde alors.« Duclaux je bil eden tistih, ki so ustvarjali podzemlje, in prve čase obstoja podzemeljske Résistance se je za podzemlje vodil boj. Od takrat je ostalo nepisano pravilo: čim srečaš tipa, ki ga tvoje podzemlje ne pozna – streljaj prvi.

Podzemlje je bilo več kot svet zase. Bilo je sprva bojišče, in če sem Duclauxa prav razumel, je verjetno, da bodo buldožerji,

ki bodo po vojni orali v zemljo, na kateri so »nekdaj« stale ujetniške barake, iztrgali iz zemlje tudi kak okostnjak.

Saban sva z Mirkom »kaznovala« za nenajavljeni obisk: prepustiti nama je smel brovning, z devetimi metki.

Skoraj sva ga pozabila vprašati, odkod ima pištolo. Prinesel jo je iz Niša, bila je to njegova uradna pištola v podoficirski šoli. Ko so ga nacisti ujeli, ko so ga nato gnali skozi Romunijo in Madžarsko sém do severnonemškega Fallingbostela in neštokrat preiskali, je vselej na tla položil najprej brovning in nanj postavil nahrbtnik. In Nemci so vedno gledali v nahrbtnik, nikoli pod njega.

Tako preprosto je včasih junaštvo.

Saban je postal naš najpristnejši spremljevalec. Bil je ustvarjalen. Posedal je na primer pri Mirku in opazoval, kako sestavlja dnevni bilten, z roko, torej staromodno. Naslednjega večera je v bunker prinesel – pisalni stroj, Underwood, s širokim »aljem, skoraj ne bi bil šel skozi ozko grlo pri vходу v bunker. Proti jutru je stroj spet odnesel. Nazaj v lekarno.

V okrilju bunkerja, globoko v podzemlju barake 22, se je rodila »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«, časopis v treh izvodih. Iz Slobodne Jugoslavije je neposredno zadihala nova domovina, Mirkova stvarna propaganda je bila čudovita.

Učinek tipkane besede je bil izreden. Pravoslavni pop Vučić-Popović je v svoje blagoslove vgrajeval poslednjo navdušenje nad porajajočo se domovino. Večina zdravnikov, zlasti doktorja Tucaković in

Obradović sta se »abonirala« na časopis. Naš vrli Vanja je časopis – kot poprej bilten – nosil med podoficirje, a brez tveganja. Večina podoficirjev se je odvrnila od onih, ki so kramarili s pojmi kot »pri-sega kralju«, »počakati kralja, da bo odločil o domovini« in podobnim. Vanja je postal objesten. Sredi belega dne, kadar je zatulila sirena alarm, je odprl okno, in v zrak, kjer je nad oblaki bobnela zavezniška aviacija, tja je s trobento improviziral variacije, v katere je vpletel zvoke Internacionalne, proletarske himne.

Vanja je bil bohem-mojster. In bohemi imajo pravico na trohico samovoljne razigranosti.

Junij 1944 je severnonemški livadi, razpeti tja proti Lüneburgu, napovedoval sparno poletje. Osvežila nas je zavest: zavezniški so se izkrcali v severni Franciji. Pot na zahod je bila tako zaprta tudi za pripadnike Résistance, bežanja je bilo konec.

Septembra so v stalag XI B prignali angleške vojne ujetnike iz Holandije. Arnheim! Ostanek ene od treh angleških divizij zračnega desanta. Desant pri Arnheimu je namreč padel v zasedo. Na zemlji je čakala SS-pancerdivizija, ki je padalcem, ki so frčali proti zemlji, priredila pokol v zraku. Lazaret je bil poln ranjencev, preluknjanih od spodaj navzgor.

Angleži o polomiji – razumljivo – niso govorili radi. Prek ovinkov je Internacionalni partkomite zvedel, da govori vse za to, da je nacistična špijonaža v Angliji izvohala načrte za zračni desant v Holandijo – učinek smo videli potlej mi v taborišču. Bilo nam je nepojmljivo, koliko vrzelo je zijalo v celotni strategiji in v protibevševalnih mehanizmih zahodnih zavez-nikov.

Prirastek v taborišču z novinci iz Arnheima ni kazal, da bo obogatil protifašistično fronto taborišča. Poskusi Résistance pa ilegalcev – »privatnikov«, da ne govorimo o poskusih Internacionalnega partkomiteja, vse je naletelo na gluha ušesa. Britanci so se sicer obnašali kot štrumsna vojaška nacija, ohranili so tudi v stalagu vojaške manire in hierarhijo, a zavezniškega talenta niso imeli. Od nas, njihovih protinacističnih zveznikov, so se prve tedne oddaljili.

Nemci so iz Bergna v stalag pripeljali Lubajo. Lubaja je okrog sebe zbiral peščico podoficirjev-anglofilov-monarhistov, skratka vse tisto, kar je bilo razporejeno proti narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov. Obstajala je možnost, da bodo Nemci Lubajo naredili za jugoslovanskega »vertrauensmana.« Kakšen vetrič veje po hodnikih komandature, smo izvedeli od Résistance.

Informacije iz vrst naših militantov so govorile, da gre za poskuse kontaktiranja med podoficirji-anglofili in angleškim »vertrauensmanom.«

Ni bilo možno predvideti, kako se bodo združile sile zunaj protifašističnega bloka v stalagu v bližnji prihodnosti. Na bližnjo prihodnost pa se bodo navezovala – prej ali kasneje – zadnje ure tretjega rajha in našega ujetništva. Temu nejasnemu koncu se je bilo treba prilagoditi.

Jugoslovanska partijska organizacija se je po maju 1944 okrepila s Kragujevacnom Manetom Pinkasom v baraki 18 in z Dragoljubom Dudvarkim, pripeljanim s poveljstva na tuberkulozni oddelek, ker je bil bolan.

Se nadaljuje

4. julij - dan borca

PTUJ

Občinska proslava ob dnevu borca, katero je vodil predsednik občinskega združenja ZB NOV Ptuj Janko Vogrinec, je bila v soboto, 4. 7. 1981, v dvorani Narodnega doma v Ptuj. Na njej so se zbrali predstavniki DPO in skupščine občine Ptuj, pionirji in občani ptujske občine. Slavnostni govornik je bil Alojz Gojčič. Slavnostno sejo so zatem pozdravili pionirji osnovnih šol ptujske občine, nakar so podelili priznanja občinskega združenja ZB NOV Ptuj zaslužnim članom borčevske organizacije.

Dan prej, v petek, pa je potekala proslava tudi v ptujski garniziji Dušana Kvedra-Tomaža. Prav tako so bile številne prireditve in proslave po vseh krajevnih skupnostih ptujske občine.

DRAGO PAPLER

ZABUKOVICA

Ob prazniku dneva borca so v Zabukovju odkrili spominsko ploščo v spomin ob 40-letnici napada na rudnik Zabukovica. Slovesnosti so se udeležili številni krajanji, predstavniki družbenopolitične življenja občine Zalec, prvoborci in drugi. Po prihodu pohodne enote, ki je štela več kot 300 udeležencev, sestavljena pa je bila iz krajanov KS Griže, pripadnikov narodne in civilne zaštite, planincev in drugih, se je začela osrednja slovesnost. Zbranim je spregovoril predvini komunist in prvoborec Ivo Zupanc-Ludvik.

Spominsko ploščo je odkril prvoborec Peter Šprajc-Slavec, nato pa je sledil kulturni sprogram.

T. TAVČAR

Del pohodnikov na dan borca v ZABUKOVICI

TRENTA

V dolini Zadnjice ob razpotju poti, ki vodita na Kriško pode in na Triglav, je v nedeljo organizacija ZZZB NOV Soča - Trenta odkrila spominsko ploščo v spomin na pomožno bolnišnico, ki je na tem mestu delovala od poletja 1944 do konca vojne.

Na prireditvi so bivšim borcem Briško-beneškega odreda podelili spominska odlikovanja odreda. Idejni osnutek spominskega odlikovanja je brezplačno izdelal borec odreda Pavle Zamar.

DANILO ŠULIGOJ

JESENICE

Praznik krajevne skupnosti Plavž so prebivalci tega področja Jesenic proslavili skupno z dnevom borca. Na slovesnosti, ki je bila pred novo šolo Toneta Cufarja, je govoril prvoborec Franc Konobel-Slovenko, ki je poudaril pomembnost tega dne, ko se je na Jesenicah prvič sestala skupina Osvobodilne fronte, šla v ilegalo in začela z akcijami za boj proti okupatorju. Na slovesnosti so tridesetimi prebivalcem podelili bronaste značke OF. V počastitev tega dne so izvedli tradicionalni pohod ob spominskih obeležjih NOB pod Golico ter balinarski turnir enajstih ekip, ki so jih sestavljali borci NOB, družbenopolitični delavci in mladinci.

BRANKO BLENKUŠ

LAŠKO

V spomin na decembrske dni leta 1944, 40-letnico vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, občinskega praznika občine Laško so se tudi letos ob praznovanju dneva borca zbrali na Brunku nad Radečami občani, krajanji Laškega, Radeč, Sevnice ter pobratenih mest Vrhovca in Trstenika.

Slavnostni govornik je bil Lado Pohar, član izvršnega odbora ZZZB Slovenije.

FRANCI OKORN

TOLMIN

Dan borca so tudi na Tolminskem slovesno proslavili. Osrednja prireditev je bila pri lovski koči na Kovačič planini. To območje ima v zgodovini NOB na Tolminskem posebno mesto: tod sta spomladi 1943 bili srdite boje z italijanskim okupatorjem Gregortičeva in Gradnikova brigada.

Ohranjanju spomina na nekdanje kurirje, ki so se odlikovali po vestnosti, pogumu in požrtvovalnosti ter prenašanju teh vrednot na mlado generacijo, je bilo posvečeno sobotno slavlje. Organizirali pa so ga Lovska družina in DPO Volče ter občinski odbor ZZZB Tolmin.

Na lovski koči na Hlevniku so odkrili spominsko ploščo in kočjo poimenovali po karavli P-24. S tem lovci izkazujejo priznanje vsem tistim skromnim, a pogumnim ljudem, ki so med NOB ob vsakem času in ob vsakem vremenu, tudi skozi sovražnikove zasede prenašali važna sporočila, partizansko pošto in literaturo. Slavnostni govor je imel predsednik občinskega ZZZB NOV Tolmin Andrej Rot.

M. P.

KRIŠKA VAS

Ob dnevu borca je bila slovesnost tudi v Kriški vasi pri Višnji gori, kjer je bilo srečanje nekdanjih borcev Dolenjskega odreda, borcev NOV iz tega območja, mladine in krajanov.

Odkrili so novo spominsko obeležje v Kriški vasi, kjer je bil 1. decembra 1943 ustanovljen Dolenjski odred. Slavnostni govornik, ki je obenem odkril spominsko obeležje, je bil prvi politični komisar Dolenjskega odreda Dušan Rebolj.

D. R.

PODLONK

V Podlonku v Selški dolini so že v nedeljo, 28. junija, slavnostno odkrili spominsko obeležje reledni kurirski postaji G-1. Pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske je v sodelovanju z občinsko komisijo kurirjev pri občinskem odboru ZZZB NOV Škofja Loka in z družbenopolitičnimi organizacijami iz Selške doline široko zasnoval organizacijo te proslave, ki je bila v počastitev 40-letnice vstaje in dneva borca.

V znani partizanski vasi Podlonk v Selški dolini se je zbralo okoli petsto preživelih partizanskih kurirjev, borcev in aktivistov NOB, mladine in drugih krajanov.

Pred »Mrkotovo« domačijo v Podlonku sta udeležencem spregovorila predsednik vaše skupnosti Podlonk Alojz Tolar in narodni heroj Franc Avbelj-Lojko iz Domžal. V bogatem kulturnem programu so sodelovali učenci osnovne šole Prešernove brigade iz Zelenikov, člani kulturnoumetniške skupine Ivan Novak-Očka iz Tacna in recitator prvoborec Jože Kovačič.

Spominsko obeležje reledni kurirski postaji G-1, vzdano na prednji strani »Mrkotove« hiše, je odkril prvi partizanski kurir iz tega območja, nosilec spomenice 1941 Mirko Ambrožič-Pastir.

Kurirska postaja G-1 je bila ustanovljena julija 1943. Vaščani Podlonka, Prtovca in drugih okoliških vasi so z veliko vnemo pomagali in sodelovali v osvobodilnem boju. Med njimi ni bilo nobenega izdajalca ali okupatorjevega sodelavca. To je pripomoglo, da ni padel noben kurir iz te postaje. Zaradi teh zgodovinskih dogodkov so vaščani Podlonka in drugih vasi ponosni in tudi zadovoljni, da se je to nedeljo obeležilo spominske čase z odkritjem spominskega obeležja in tako lepo proslavo.

F. GALIČIČ

ČEPELEZ

Na dan borca so v Čepelzu nad Cerknem slovesno odkrili spominsko ploščo štabu 31. divizije. Štab 31. divizije je bil v tem kraju od 1943. leta do osvoboditve. Užival je gostoljubje in varnost. Niso ga varovali le brigade, ki so bile razporejene po okoliških hribih, temveč tudi domačini, ki so skrbeli za obveščanje.

Na proslavi sta zbranim spregovorila Ivan Primožič, predsednik ZZZB Idrija, in Adelchi Gobbo, sekretar pokrajinske ANPI v Vidmu (Italija).

JANEZ JERAM

GAMELJNE

Združenje borcev NOV Gameljne-Rašica je na dan borca organiziralo izlet v Kumrovec. Iz spoštovanja do našega tovariša Tita in njegovega rojstnega kraja, kjer je preživel otroštvo, se je za takšen obisk odločilo več kot polovico članstva našega združenja.

Ne glede na starost, utrujenost in bolezen so si naši člani z vso spoštljivostjo ogledali vse, kar je bilo lepega, ganljivega in nikoli pozabnega. Ob rojstni hiši pri spomeniku tovariša Tita smo se fotografirali.

MARTIN KOS-MARTINOV

TRAVA PRI KOČEVJU

Medvojni aktivisti OF
od Barja do Kolpe

Na srečanju medvojnih aktivistov Osvobodilne fronte in političnih delavcev od Barja do Kolpe, ki je bilo v tem kraju, so orisali revolucionarno in težavno delo v času štiriletnega narodnoosvobodilnega boja. Poudarili so, da je potrebno izkušnje političnega in ostalega dela iz tega obdobja prenašati na sedanji čas. Ugotovili so, da je bilo takrat mnogo požrtvovalnosti, samoodrekanja in prijetnega tovarštva. Na tem zborovanju je govoril podpredsednik skupščine SRS Ludvik Golob, ki je navzoče seznanil z gospodarskimi in ostalimi političnimi dogodki.

VIKTOR DRAGOŠ

DOBRNA

Borbe 14. divizije

V spomin na pohod 14. divizije se je na Štajerskem uveljavila že vrsta prireditev. Med posebno izvirne in domnevne spada srečanje bork 14. divizije s pohoda na Štajersko v Dobrni. Družbenopolitične organizacije iz krajevne skupnosti Dobrna, katerih duša je Josip Toplikar-Mirko - tudi sam udeleženec pohoda na Štajersko, so to srečanje letos zasnovali že tretjič, njihovo pobudo pa je gmotno podprlo trgovsko podjetje Merx iz Celja.

Srečanje se je začelo 3. julija ob enajstih pred spomenikom padlim v Dobrni. Iz Tomšičeve, Serčerjeve in Bračičeve brigade ter iz štaba Štirinajste se je zbralo 21 partizank. Slavljenke, mladino in druge krajanje je nagovorila Sonja Ramšak, članica predsedstva občinske konference ZSMS Celje, borce pa so k spomeniku položile šopek cvetja. Zvečer ob devetnajstih je bil v zdraviliški dvorani koncert pevskega zbora Karel Destovnik-Kajuh iz Dobrne. Na dan borca, 4. julija letos, pa so borce in mladina odšli k spomeniku 39 padlih borcev na Brdce, kjer so ob kratki žalni slovesnosti položili venec. Sledil je še obisk in pogovor pri kmetu Ivanu Strausu-Krivcu, kjer so borce 14. divizije doživele posebno domačnost.

Prireditelji zaslužijo vse priznanje za posebno obliko negovanja revolucionarnih tradicij. Kaže, da bo to srečanje postalo tradicionalno.

S. F.

VELIKO MLACEVO

V spomin na zadnjo
kurirsko pot

Dne 28. junija je krajevna skupnost Veliko Mlačevo pri Grosupljem skupno z družbenopolitičnimi organizacijami Veliko Mlačevo - Žalna in pododborom 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije v Grahovcu - Veliko Mlačevo pri Grosupljem odkrila obeležje trem kurirjem TV 15, ki so na svoji zadnji poti dne 30. novembra 1943 padli pod Boštanjanskim gradom.

Odkritja spominskega obeležja se je udeležilo veliko število domačinov in svojcev padlih partizanov.

Spominsko obeležje je odkril general major Miha Potočnik, v kulturnem programu pa so sodelovali mladina osnovne šole Žalna in Mlačevega, godba na pihala pa je bila iz Dobrega polja. Odkritju je prisostvoval tudi tovariš Ivan Maček-Matija.

Kolesarsko društvo Grosuplje pa je ob tej priložnosti ob odkritju spominske plošče revolucionarjem, borcem, kurirjem Francu Čučku, Radku Vuteju in Ivanu Peternelu, ki je bil aktiven in zelo uspešen predvojni kolesar, priredilo kolesarsko trmsko akcijo.

Spominsko ploščo je izdelal Bruno Blatnik iz Delavskega varstvenega zavoda Ponikve.

V imenu pododbora za dolensko-belokranjsko območje 4. brigade VDV je spregovoril Stane Pečnik-Zdenko, ki je med drugim povedal: »Kurirska postaja TV 15, njej so pripadali tovariši, katerih spomin danes obeležujemo, je bila ustanovljena 1942. leta. Svoje lokacije je iz varnostnih razlogov večkrat menjavala in delovala v Podturnu, Kočevskem Rogu, Poljanah in nazadnje v Občicah. To je bila osrednja postaja, kamor se je stekala pošta iz vse Slovenije za vojaško in politično vodstvo NOG v Kočevskem Rogu, s katerim je komunicirala.

Po novembrski ofenzivi konec novembra 1943 so bili poslani na kurirsko pot z nalogo vzpostavitev zveze med političnim vodstvom NOG in vodstvom OF, ki je bila prekinjena med to ofenzivo: Franc Čuček, rojen 17. 5. 1915 v Ptuj, Janez Peternel, rojen 26. 12. 1913 v Delnicah - Poljane nad Škofjo Loko in Radko Vute, rojen 27. 11. 1921 v Lenartu v Slovenskih goricah.

Dne 30. novembra 1943 so vsi trije, katerih vodja je bil tovariš Čuček, potovali skozi ta kraj. Bila je to njihova zadnja kurirska pot, ki je niso dokončali. Istega dne ob 17. uri so zaradi izdajstva končali svoja življenja pod domobraskimi streli. Kraj je obeležen s kamnom.

MAKS BURGAR

ZALOG

Spomenik padlim
železničarjem

V soboto, 27. junija, ko praznuje svoj praznik KS Zalog, so družbenopolitične organizacije skupščine KS Zalog in kolektiv tozda za promet Zalog v počastitev 40-letnice ustanovitve OF in vstaje slovenskega in jugoslovanskih narodov odkrili spomenik padlim železničarjem.

Pri odkritju se je zbralo zelo veliko krajanov KS Zalog in članov kolektiva železničarjev. Med številnimi nekdanjimi borci NOV, predstavniki družbenopolitičnih organizacij je bil tudi član predsedstva SFRJ Ivan Maček - Matija.

Slavnost pri odkritju spomenika je začel predsednik aktiva ZZZB NOV, TOZD za promet Zalog in poudaril revolucionarno aktivnost padlih, ki so pripomogli, da so železničarji obdržali vidno mesto v družbenopolitičnih dejavnostih KS Zalog in občini Moste Polje.

Slavnostni govornik Roman Klešnik je v svojem govoru orisal začetke revolucionarne poti. Spomenik, ki danes stoji v parku pred železniško postajo v Zalogu, po svoji zasnovi simbolizira revolucionarno tradicijo Zaloga in zaloških železničarjev. Izdelal ga je bivši železničar strojevodja, sedaj študent akademije za likovno umetnost v Ljubljani Bojan Stokelj.

V kulturnem programu so sodelovali zaloški pevski zbor, železničarska godba iz Zidanega mosta in recitatorji.

CE

SLOVENJ GRADEC

Razstava amaterskih
likovnih del

Na odborovi seji društva invalidov v Slovenj Gradcu se je porodila misel, da naj bi zaradi številnih amaterskih likovnih del članov društva organizirali razstavo najboljših likovnih del.

Izbrali so 13 najboljših amaterjev, ki sedaj razstavljajo svoja dela v prostorih Ljubljanske banke v Slovenj Gradcu.

ADOLF ANKON

POD GRINTAVCEM

Obeležje postaji G-18

Visoko nad dolino Kokre, na hiši znane kmetije Suhadolnik pod Grintavcem, ki je bila nekoč varno zavetišče in javka partizanskih kurirjev, so takratni postaji G-18 odkrili spominsko obeležje. Prireditev je bila v nedeljo, 5. julija, ob lepem vremenu in zato tudi ob številni udeležbi planincev, izletnikov in nekdanjih borcev.

Dr. Avguštin Lah je navzočim orisal pomen naše vstaje pred štirimi desetletji in oblike partizanskega bojevanja ter velik delež kurirskih zvez. Se podrobneje o delovanju in žrtvah takojšnjih kurirjev pa je govoril preživeli borec, kurir Lavtar, nakar je takratni komisar tega kurirskega območja Jože Peklar-Krištof slovesno odkril spominsko ploščo. Domača mladina je prireditev lepo dopolnila z recitacijami in pesmimi, nakar je sledilo prijetno tovariško srečanje.

Istega dne so podobno spominsko obeležje za postajo G-20 odkrili tudi v krajevni skupnosti Olševki-Hotemože pri Predvdvoru v kranjski občini.

K. MAKUC

DOBOVA

Srečanje izgnancev

Prvi praznik svoje krajevne skupnosti so v Dobovi povezali s praznovanjem dneva borca ter ostalimi letošnjimi jubileji, zlasti pa s 40-letnico izgnanstva, 60-letnico pihalne godbe Loče ter 20-letnico domačega pevskega zbora. Dvodnevno prireditev, ki je že v pripravi, povežala vseh devet vasi, so začeli v soboto, ko sta ob odprtju razstave o izgnancih - postavil jo je brežiški Posavski muzej ter vanjo vnesel nekaj doslej še neobjavljenih dokumentov - dobovska rojaka Franc Setinec in prof. Jože Vogrinec v živahnem ter sproščenem pogovoru s krajanji predstavila svoji knjigi, prvi Izgnance in drugi Nočem umreti v Šleziji. Istega dne je bila zvečer slavnostna akademija, na kateri je nastopilo 10 pevskih zborov in godba Loče. Zbranim pa spregovoril predsednik borčevske organizacije občine Brežice Milan Kostevc. Nedeljsko dopoldne so začeli z odprtjem filatelistične razstave Tito v filateliji, s promenalnimi koncerti devetih godb v posameznih vaseh ter slovesno sejo skupščine KS, na kateri so domačim aktivistom podelili tudi priznanja OF. Popoldne pa se je skozi Dobovo vil mogočen spreved mladine, pihalnih godb, gasilcev, civilne zaštite in enot JLA, slavnostni govornik Franc Setinec pa je rokajom nazorno obudil spomine na trnovo pot izgnanstva, ki so jo prehodili tudi prebivalci teh krajev ob meji s sosednjim Hrvaško. Bogate prireditve so sklenili z recitalom, koncertom združenih godb in tovariškim srečanjem.

VLADO PODGORSEK

OBČINA ŽALEC PRAZNUJE

Dne 7. julija so v Žalcu delovno in slovesno praznovali občinski praznik. Ob tej priložnosti izvršni svet skupščine občine, skupščina občine in družbenopolitične organizacije čestitajo vsem delovnim ljudem in občanom

V spomin na 7. julij objavljamo odlomek iz knjige Ivana Ferleza »Partizani na Štajerskem in 2. grupa odredov« z željo, da bi obudili spomin na slavne dneve začetka našega boja proti okupatorju.

Središča predvojne partijske organizacije v Savinjski dolini so bila v Zabukovici, Preboldu in v okolici Šmartnega ob Paki. Vodil jih je okrožni komite za Savinjsko dolino, v katerem so bili že izkušeni komunisti, tako da je bila celotna Savinjska partijska organizacija dokaj dobro pripravljena na aprilske dogodke. Zelo aktivna je bila tudi organizacija SKOJ, veliko število simpatizerjev so zajele tudi druge organizacije, ki so jih vodili komunisti. Brž ko so Nemci zasedli te kraje, so se vsi vidnejši komunisti umaknili v polilegalo ter se na ta način izmikali nemškimi izsleditvenim akcijam. Vendar so kljub previdnosti take akcije zajele precej članov, mladincev in simpatizerjev, toda vodstvo organizacije je ostalo nedotaknjeno. Do začetka junija je število članov in kandidatov padlo na 39, v juliju pa se je spet povečalo na 49. Med pripravami na vstajo so ti tovariši organizirali široko mrežo zaupnikov in z njihovo pomočjo ustanovili precej terenskih organizacij OF skoraj po vseh vaseh osrednje in Spodnje Savinjske doline, tako da je bil ta predel Štajerske pravzaprav zelo dobro pripravljen na oboroženo vstajo. Po 22. juniju so se vsi okupatorju znani komunisti umaknili v strožjo ilegalo; po 7. juliju, ko so izvedli široko organizirano protiokupatorsko akcijo s pozivi v oborožen boj proti okupatorju in domačim izdajalcem, pa se je število ilegalcev iz dneva v dan večalo. Oborožene skupine ilegalcev so se zadrževale v gozdovih okoli Zabukovice, okoli Šmartnega ob Paki in nad Preboldom že ob koncu junija; bile so povezane med seboj in so se sredi julija začele zbirati med Preboldom in Zabukovico. Nemci so pobegle komuniste iskali z vso prizadevnostjo, a jim zaradi zelo dobre terenske organizacije nikakor niso mogli priti na sled, čeprav so v tem času že zaprli precej osumljenih pripadnikov gibanja. Zaradi izdaje nekega kmeta iz Kamenč pri Braslovčah so Nemci ujeli le tri tovariše, ki so bili na poti, da bi se priključili skupini ilegalcev nad Preboldom, in jih potem v avgustu odpeljali v koncentracijsko taborišče Mauthausen.

Okoli 20. julija je med Zabukovico in Preboldom zbrane ilegalce obiskal član pokrajinskega komiteja za severno Slovenijo Leon Novak in jim sporočil ukaz, naj ustanovijo partizansko četo. V noči na 24. julij se jim je priključilo šest mladincev iz Zabukovice in okolice, tako da je bila 24. julija v gozdu nad Kasazami, kakih 5 km zahodno od Celja, slovesno ustanovljena Savinjska partizanska četa. Za komandirja je bil postavljen Jože Letonja-Kmet, za političnega komisarja pa Franc Pečnik. Ob ustanovitvi je bilo v četi okoli 20 borcev, oboroženih z eno lahko strojnico, 6 puškami, dvema pištoloma in nekaj ročnimi bombami. Naslednja dva dni se je četa zadrževala v taborišču nad Kasazami; 26. julija zvečer je šest borcev ostalo za politično delo na terenu in za zveze z organizacijami, 15 pa jih je krenilo v smeri Griže-Šešče-Braslovče, odkoder se je četa zvpela na Dobrovlje in si postavila taborišče v predelu Črete. Med potjo se je pri Šeščah nekaj tovarišev izgubilo in so šele po nekaj dneh prišli za drugimi. S seboj so pripeljali še 7 novincev, tako da je četa znova štela čez 20 borcev, med katerimi so bile tudi tri borke. Iz taborišča na Čreti je četno poveljstvo takoj vzpostavilo zveze s terenskimi političnimi organizacijami, ki so jih oskrbovale s hrano, orožjem, strelivom in drugimi potrebnimi rečmi ter obenem rekrutirale tudi nove prostovoljce. Da je na Dobrovljah partizanska četa, so Nemci odkrili 30. julija, ko je ena njihovih orožniških patrolj pri nekem kmetu po naključju naletela na komandirja čete, ki pa ji je ušel v bližnje taborišče. Četa je takoj postavila zasedo in napadla nemške orožnike, ti pa so se po krajšem spopadu umaknili brez izgub. Se istega dne so bile poslano močnejše orožniške patrolje iz Mozirja in Braslovč, naj vsaka iz svoje strani preišče predel, kjer so opazili partizane, in četa jih je znova napadla. Čeprav tudi to pot Nemci niso imeli izgub, so po krajšem spopadu nehali iskati in so se umaknili v dolino. Četa je še naprej ostala na Dobrovljah, le taborišče je premestila v drug predel. Nemci je niso več nadlegovali, so pa poosttrili nadzor nad gibanjem prebivalstva okoli Dobrovelj in njihove patrolje so pri obhodih postale dosti bolj previdne.

Patrulje Savinjske čete so skoraj sleherno noč odhajale v dolino in se tam po potrebi zadrževale tudi po več dni. Zbirale so potrebne podatke za akcije, nabavljale hrano, izvajale pa tudi sabotaže in druge manjše akcije, ena izmed patrolj je 4. avgusta pri paški graščini streljala na nekega izdajalca, a ga ni zadela. Čeprav so nemški orožniki takoj krenili za njo, se jim je spretno izmaknila in še tisto noč zažgala gospodarsko poslopje na župnijskem posestvu v Šmartnem ob Paki, ki je zgorelo do tal. Druga patrolja je isto noč zažgala gospodarsko poslopje na župnijskem posestvu v Doberteših vasi, ki so ga prav tako upravljali Nemci, tretjo podobno akcijo pa so tisto noč izvedli v Levcu pri Celju, kjer so zgorela poslopja izseljenih Slovencev in je bilo škode za takratnih 10.700 nemških mark. Ker so vse tri akcije izvedli isto noč, ko je Celjska četa zažgala posestvo v Bukovčlaku, so Nemci prišli do ugotovitve, da je to delo komunistov, čeprav še niso vedeli za obstoj celjske in savinjske čete.

Zvečer 9. avgusta je močnejša partizanska patrolja kre-

nila iz Dobrovelj proti cesti Ljubljana-Celje in pri Zaplini podrla tri telegrafske drogove, jih položila čez cesto in prek njih podrla še bližnje drevo. Med potjo v dolino jo je opazil neki izdajalec, ki je o tem obvestil orožniško postajo v Vranskem, ta pa poveljstvo v Celju. Na pomoč so prihiteli deli motorizirane orožniške čete »Alpenland« iz Celja, ki so skupaj z vranskimi orožniki postavili prvo zasedo pri Jeronimu, drugo pa pri Stopniku, kjer so dan pred tem odkrili v nekem vinogradu zakopane mine. Na to zasedo je naletela vračajoča se partizanska patrolja in se z njo spopadla. Po krajšem streljanju so se partizani umaknili brez izgub, so pa pri umiku izgubili lahko strojnico, ki jo je naslednji dan našel neki kmet in jo odnesel orožnikom na Vransko. Tudi Nemci v spopadu niso imeli izgub, a so menili, da so to akcijo izvedli kamniški partizani, ki so jih bile tamkajšnje nemške sile pognale na štajersko stran. Prvega izdajalca je Savinjska četa kaznovala 12. avgusta. Njena patrolja je namreč ustrelila organiziranega nemškega zaupnika in vohuna Alojza Dežnikarja z Dobrovelj, ki je orožnike v Braslovčah redno obveščal o vseh pomembnejših dogodkih. Ker je četa opazila, da sō nemške patrolje postale vse bolj aktivne, je ukrenila vse potrebno za svojo varnost in skoraj vsak dan menjala taborišče. Ker bi v primeru večjega sovražnega napada neoborožene borke bile v breme drugim borcev, je četno poveljstvo sklenilo, naj odidejo začasno na teren in političnim delavcem pomagajo pri delu. Tri borke so 13. avgusta prispele v Šešče, kjer so se sestale s še eno zaupnico in tričlansko patroljo, ki se je tod zadrževala. Vsi skupaj so si uredili taborišče v bližnjem gozdičku, kjer pa jih je 14. avgusta dopoldne presenčila in napadla neka nemška patrolja. Borci so se umaknili proti Savinji in se srečno rešili iz obroča, toda tri neoborožene borke so Nemci ujeli. Naslednji dan je patrolja v Šentpavlu pri Preboldu streljala na nekega izdajalca, ki ji je ušel.

Akcije Savinjske čete so močno vznemirile Nemce in njihove pomagače po vsej Savinjski dolini. Zaradi poskusa likvidacije izdajalca iz Šentpavla so Nemci 21. avgusta aretirali deset ljudi iz bližnjih vasi in jih kot talce zadržali v celjskih zaporih. Vodja štajerske domovinske zveze celjskega okrožja je v zvezi z napadi na izdajalce 19. avgusta izdal okrožnico, v kateri je obvestil, da bodo zaradi obrambe pred partizanskimi napadi oborožili vse zaupne osebe, v prvi vrsti pa folksdojčere in pripadnike vermanšafta. Zahteval je tudi temeljitejši nadzor nad gibanjem sumljivih oseb in strožji postopek zoper odbegle komuniste in njihove družine. Orožje za osebno oborožitev nemških zaupnikov in vermanov je dal na razpolago komandant celjske garnizije.

Poleg navedenih akcij in slučajnih spopadov z nemškimi orožniškimi patroljami so borci Savinjske čete pomagali tudi terenskim političnim delavcem pri organiziranju in utrjevanju organizacij OF, v taborišču na Dobrovljah pa so se politično izpopolnjevali in urili z orožjem. Za večjo borbennost enote in dvig splošnega moralnega stanja v četi, kot tudi med prebivalstvom Savinjske doline, se je četa pokazala potreba po večjih in učinkovitejših akcijah, ki bi jih četa kljub svoji slabi oborožitvi zmogla izvesti. Četa se je odločila za napad na posadko rudniške zaščite pri premogovniku v Zabukovici, kakih 9 km zahodno od Celja. Tam je bilo takrat 14 s puškami oboroženih stražarjev, večinoma folksdojčerev in vermanov. Stanovali so v posebnem poslopju, stražarili pa so na štirih mestih.

Ko se ji je priključila še skupina borcev Revirske partizanske čete, ki so se pred tem zadrževali v okolici Smiklavža, je četa 23. avgusta zvečer krenila z Dobrovelj, prešla Savinjsko dolino in se naslednjega jutra ustavila v gozdu na Kamniku (k. 861), jugozahodno od Griž. Čez dan so zbrali potrebne podatke o trenutnem stanju in razmestitvi obratne straže v Zabukovici ter končali tudi druge priprave za napad. Četa se je razdelila na dve močnejši skupini, ki naj bi napadli stražo, in tri manjše, katere so imele nalogo, da zavarujejo akcijo z zasedami. Eno zasedo so postavili ob poti med rudnikom in vasio Zabukovico, drugo pri električni centrali in tretjo na robu gozda ob cesti proti Žalcu. Predvidevali so, naj bi se večji skupini vsaka s svoje strani neopazno približali poslopju, v katerem so stanovali stražarji, in najprej na tih način onemogočiti stražarja, potem pa bi ena skupina vrgla ročne bombe v spalnico, vdrla v stavbo in pobrala orožje, druga pa jo po potrebi ščitila. Borci so prejeli razpoznavne znake, po akciji pa je bilo določeno, da se zberejo pri Britnih selih. Skupina, ki je odšla v zasedo proti Žalcu, je imela nalogo, da pred akcijo prekinde tudi telefonsko zvezo. Napad se je začel 25. avgusta pol ure po polnoči. Skupina, ki je bila določena za napad na stavbo, je med približevanjem pred rudniško kantino nepredvidoma naletela na stražarja, ki jo je opazil in s strelom opozoril druge na nevarnost. Ko sta se po tem dogodku obe skupini približevali poslopju, so stražarji že pripravljeni čakali, da se branijo, začeli so streljati po borcih. Ker v takem položaju ni bilo mogoče vdreti v hišo, sta obe skupini še nekaj časa streljali v okna in se potem umaknili. Ko je streljanje že ponehalo, je nek stražar zapustil stražarsko mesto in odšel proti poslopju. Tedaj pa ga je prestregla partizanska zaseda, ga hudo ranila in razorožila. Naslednjega dne je umrl v celjski bolnišnici. Orožniška posadka v Žalcu je slišala streljanje v Zabukovici. Ker zaradi pretrgane telefonske zveze ni mogla zvedeti, kaj se tam dogaja, je proti Zabukovici poslala patroljo na dveh motornih kolesih. Zaseda ob cesti je bila še vedno na svojem mestu in ko sta se motorni kolesi približali, je udarila po njih. Od Nemcev ni bil nihče ranjen. Patrolja se je takoj vrnila proti Žalcu.

Pri napadu četa ni imela izgub. Ko so se po akciji vsi borci zbrali pri Britnih selih, so nadaljevali pot proti Smiklavžu, kjer so se zjutraj utaborili v tamkajšnjih gozdovih in ostali tam še naslednji dan. Dne 26. avgusta so se od čete ločili revirski borci, Savinjska četa pa je še isto noč krenila čez cesto Trojane-Vransko in se tam znova utaborila na Dobrovljah.

Napad na rudniško stražo pri Zabukovici je bil prvi organiziran napad na sovražne vojake in prva akcija, v kateri je nastopila četa kot celota. Načrt za akcijo je bil pomanjkljiv, ker ni predvideval, kako naj se borci ravna v primeru, če ne bo šlo vse po načrtu. Ko je prišlo do nepredvidenega, se borci niso več znašli. Delno neuspešnost akcije je treba pripisati neizkušenosti, kljub temu pa je imela širok odmev. Savinjski borci so zaplenili prvo sovražnikovo puško in odbili pomoč, ki so jo bili iz Žalca poslali napadeni postojanki. Padel je tudi sovražni vojak, četa pa ni imela nobenih izgub, kar je moralo v četi precej dvignilo. Akcija je imela zelo ugoden odmev tudi med naprednim prebivalstvom Savinjske doline, posebno še zato, ker Nemci čete niso odkrili in zasledovali.

Ko se je četa umaknila iz Zabukovice in zased, je na kraj dogodka končno le prispela orožniška posadka iz Žalca, zgodaj zjutraj 25. avgusta pa še vod zaščitne policije, gestapovci in kriminalistična policija iz Celja s policijskimi psi. Vse njihovo iskanje je bilo zaman, vendar so 25. avgusta v Zabukovici in Grižah aretirali 19 ljudi, jih obdolžili sodelovanja s partizani ter zaprli v celjske zapore. Ker Nemci še vedno niso ničesar vedeli o savinjski partizanski četi, so bili prepričani, da so napad na Zabukovico izvedli partizani, ki naj bi se stalno zadrževali na tem območju.

Po vrnitvi na Dobrovlje je Savinjska četa nadaljevala začeto aktivnost. V noči na 29. avgust je njena patrolja na Polzeli pri tovarni nogavic potrgala vse telefonske in telegrafske žice ob železniški progi ter s tem pretrgala vse zveze med Celjem, Dravogradom in Zgornjo Savinjsko dolino, ki so jih Nemci popravili šele popoldne istega dne. V noči na 3. september je četna patrolja znova napadla stražo pri Zabukovici ter ranila stražarja, ki je še isti dan umrl v celjski bolnišnici. Nekaj naslednjih dni je bila četa v taborišču na Dobrovljah in se je pripravljala na nove akcije. Dne 12. septembra, ob četrtna na enajst ponoči je pri Vranskem minirala in močno poškodovala električni daljnovod. Čeprav so akcijo izvedli tik vasi, v kateri je bila orožniška posadka, si Nemci pred jutrom niso upali ogledati kraja dogodka. Naslednjo noč je četna patrolja pri Gomilskem podrla telegrafski steber in prekinila zveze, ki so jih Nemci vzpostavili šele 14. septembra ob 17. uri. Ker se je večji del dotedanje aktivnosti Savinjske čete odvijal v krajih južno od Savinje in v predelu okoli Polzele, je poveljstvo čete 19. septembra poslalo pet borcev v okolico Šmartnega ob Paki z nalogo, da tam izvedejo nekaj akcij in se nato vrnejo na Dobrovlje. V noči na 20. september je ta patrolja ob prehodu čez Pako na Penku minirala železniško progo in za krajši čas zaustavila železniški promet. Po akciji so borci nadaljevali pot proti Veli-kemu vrhu, kjer so se začasno utaborili v bližnjem gozdu z namenom, da predanijo. Ker pa niso dovolj poskrbeli za varnost, jih je opazil neki izdajalec in to takoj javil orožniški postaji v Šmartnem ob Paki.

V dopoldanskih urah 20. septembra so v Šmartno prispeli deli 1. čete 72. rezervnega policijskega bataljona, uslužbenci gestapa in kriminalistične policije iz Celja, ki so s tamkajšnjimi orožniki takoj krenili v akcijo. Izdajalec jih je že skrivoma pripeljal do taborišča, ko so jih borci šele opazili in takoj začeli streljati. Po četrtnem boju je bil en borec huje ranjen, drugi štirje pa so se morali umakniti, ne da bi mogli rešiti ranjenega tovariša. Nemci so prav tako imeli enega ranjenca, ujetega ranjenega partizana pa so na mestu ustrelili. Bernard Raček iz Zabukovice je bil prvi borec Savinjske čete, ki je padel v neposrednem boju s sovražnikom, izgubljena pa je bila tudi ena pištola. Drugi štirje so se 21. septembra še zadrževali v okolici Šmartnega ob Paki, kjer jih je znova prijavil nek drug izdajalec. Nemci so takoj začeli preiskovait okoliške gozdove in akcijo končali brez uspeha šele 22. septembra, ko se je patrolja že vrnila v četno taborišče.

V septembru so četne patrolje izvedle tudi več akcij propagandnega značaja po vaseh Spodnje Savinjske doline, 17. septembra pa je njena patrolja tudi streljala na nekega folksdojčerja pri Vranskem. Kljub prizadevanju Nemci še niso izsledili četrtega taborišča. Zato pa so se toliko bolj znašli nad civilnim prebivalstvom. Znova so poosttrili nadzor nad gibanjem in 15. septembra izdali odlok, da je treba izobešati poimenski seznam prebivalcev na vežna vrata vseh hiš v občinah Prebold, Braslovče, Vransko in Šmartno ob Paki. Dne 25. septembra so prejeli tudi prvo prijavo, da so partizani prisilno odvzeli živila v Zaklu pri Gomilskem.

V noči na 2. oktober so partizani Savinjske čete na dveh mestih minirali železniško progo Celje-Vransko-Dravograd. Prvo akcijo so izvedli med Sempetrom in Polzelo nekaj pred polnočjo ter skoraj hkrati minirali isto progo tudi pri Podgori, med železniškima postajama Polzela in Šmartno ob Paki. Obe akciji sta uspeli, do spopadov s sovražnimi patroljami pa ni prišlo. Promet so Nemci znova vzpostavili šele 2. oktobra v dopoldanskih urah.

Prve dni oktobra je četa prejela ukaz, naj se pripravi za odhod iz Dobrovelj. Tako je 4. oktobra zvečer 16 borcev nad Letušem šlo čez Savinjo ter nadaljevalo pot čez Slatino in Skorno. Dne 5. oktobra, zjutraj, so prišli na Grmado nad Plešivcem, kjer so se vključili v sestavo še istega dne ustanovljenega Štajerskega partizanskega bataljona.

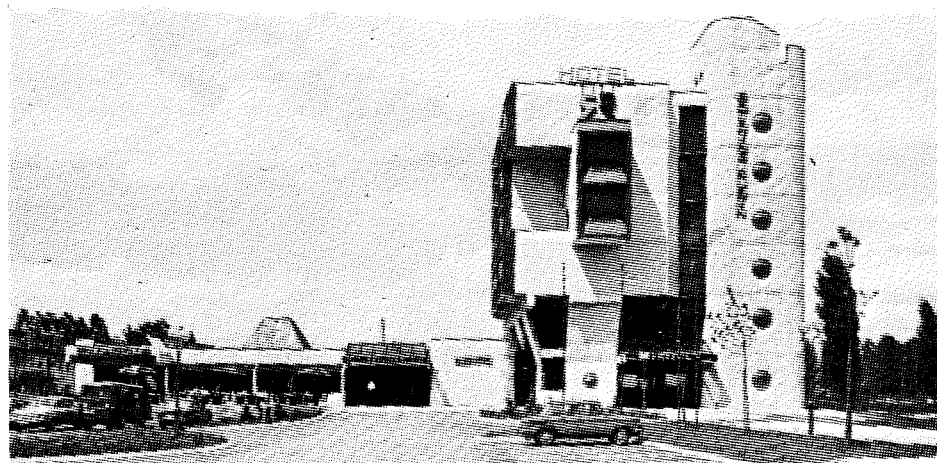
POLZELA

TOVARNA NOGAVIC • 63313 POLZELA
TELEFON POLZELA HC (063) 72-010 • ŽIRO RACUN PRI SDK ŽALEC ŠTEVILKA 5075-1-1241 • TELEX 33521

Dolgoletna proizvodna tradicija tovarne nogavic Polzela je zagotovilo kvalitnih proizvodov.

Proizvajamo vse vrste ženskih hlačnih nogavic iz ekskluzivnih prediv, moške bombažne nogavice, moške nogavice iz volnenih mešanic ter športne nogavice.

Zaščitni znak lastovke je zagotovilo kvalitete.

HOTEL GOLDING – RUBIN ŽALEC

ZDRUŽENO V USPEHE

Med številnimi novimi objekti, s katerimi se v zadnjih letih ponaša Žalec, je tudi HOTEL GOLDING-RUBIN, (TURO »ŽUPA« KRUŠEVAC), ki so ga odprli meseca marca lani.

Hotel B kategorije je v novem centru Žalca, v srcu Savinjske doline ob magistralni cesti Ljubljana–Maribor in je bil zgrajen kot rezultat sodelovanja pobratnih občin Žalec in Kruševac. Golding-Rubin ima na razpolago poleg 48 sodobno opremljenih sob in apartmajev (1000 postelj) še restavracijo s srbskimi specialitetami, kavarno, bistro, disko klub, vrt, salon za bankete, TV salon, veliko parkirišče...

V neposredni bližini so športni objekti, blagovna hiša in avtobusna postaja. Izredne so možnosti za zimske športe na bližnjih Golteh in le skok je do Logarske doline, jame Pekel, Rimske Nekropole in ostalih naravnih lepot Spodnje in Zgornje Savinjske doline.

Kolektiv, ki je zelo mlad, sestavljajo delavci iz Kruševca in Slovenije, njihov osnovni cilj pa je nenehen razvoj hotela, popestritev ponudbe, skratka, storiti vse, da bo bivanje gostom pri njih čimbolj prijetno.

Lansko leto je minilo predvsem v raziskovanju tržišča in rezultati so že vidni. Imajo ugodne poslovne zveze z Avstrijo, Nizozemsko in drugimi evropskimi državami prek agencij Kompas, Inex-Adria, Putnik, predvsem pa dobro sodelujejo z Generalturistom in Kvarner-Expresom. Dokaz dobrega dela je tudi to, da so že zdaj prodali celotno zmogljivost za zimo 81/82 Vojvodini-turistu. Zanimivost predstavlja tudi že zdajšnja rezervacija za novoletno praznovanje, saj bodo Nizozemci kar 10 dni zasedali pol zmogljivosti, ostalo polovico pa Generalturist iz Zagreba.

DES TOZD ELEKTRO KOČEVJE

DISTRIBUCIJA ELEKTRIČNE ENERGIJE

sozd

slovenija avto trgovina, servisi, izvoz-uvoz, o. o.

61 001 Ljubljana, Celovška 150 — Telefon: (061) 557-080, n. c. 557-351 — Telex: 31237 Slovavto LJB — Poštni predel: 84

DO ZASTAVA AVTO, Ljubljana, Celovška 150, n. sol. o

DO AVTOMERKUR, Ljubljana, Celovška 150, n. sol. o.

DO VELOMOTOR, Ljubljana, Celovška 150, n. sol. o.

DO AVTOIMPEX, Ljubljana, Celovška 150, n. sol. o.

DELOVNA SKUPNOST SOZD, Ljubljana, Celovška 150, n. sub. o.

INDUSTRIJA GRADBENEGA MATERIALA

GRADNJA ŽALEC

SCHIEDEL MONTAŽNI DIMNIK

TEHNIČNE PREDNOSTI

Troslojni montažni dimnik po sistemu SCHIEDEL je industrijsko izdelan gradbeni element, ki po svoji konstrukciji in kvaliteti uporabljenih materialov zagotavlja brezhibno delovanje in izredno trajnost. Okrogli presek, notranja šamotna cev in večslojna konstrukcija so temeljne značilnosti sistema.

– okrogli presek zagotavlja: najugodnejši pretok dimnih plinov pri minimalnem preseku ter najnižjih uporih, omogoča najlažje čiščenje

– notranja šamotna cev je: ognjeobstojna, kislinoodporna, plinotesna, odporna na spremembe temperature in ima zadostno trdnost tudi za visoke dimnike

– večplastna konstrukcija omogoča: prosto dilatiranje v vseh smereh, poljubno izolacijo, visoko trajnost, enostanov montažo.

ŠIROKO PODROČJE UPORABE

SCHIEDEL-YU-dimniki se uporabljajo za vse vrste goriv (trda, tekoča, plinasta), kakor tudi za razne moči kotlov od 5000 kcal/h pa do 8.000.000 kcal/h. Dimniki ø 13,5, ø 16 in ø 20 se uporabljajo tudi kot zbirni dimniki z več priključki v raznih etažah, kar predstavlja velike ekonomske prednosti.

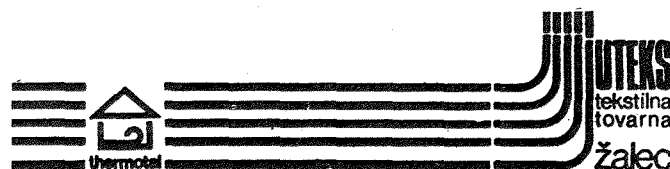
Industrija gradbenega materiala GRADNJA ŽALEC UPRAVA ŽALEC
telefoni: (063) 710-740, 710-741, 710-719, 710-773

telex: 33533 YU – SIGRAD

PROIZDOVNJA, PRODAJA IN TEHNIČNE INFORMACIJE

Latkova vas pri Preboldu

telefoni: (063) 722-027, 722-078, 722-089, 722-151, 722-144

n. sol. o.

naslov yu 63310 Žalec
hmeljarska 1 slovenija
telefon (063) 710 840, 710 810

vaš znak

JUTEKS ŽALEC

ČESTITA VSEM OBČANOM ZA OBČINSKI PRAZNIK

Franc Štritof-Krištof

Umril je Franc Štritof-Krištof, partizan od junija 1942 pa do zadnjega svojega diha. Pa ne samo to, da je tako živel, njemu so bili cilji partizanstva smisel vsega njegovega življenja in je večne človeške vrednote našega osvobodilnega boja in revolucije ob vsaki priložnosti prenašal in vcepjal v zavest vsem, ki niso bili sami udeleženci teh najbolj slavnih dni zgodovine slovenskega naroda, posebej pa še mladini. S kakšnim zanosom je pripovedoval o svojih nešteti doživetjih in spoznanjih solarjem ali mladim vojakom. Največje zadoščenje mu je bilo, da je sodeloval kot komisar prvega slovenskega partizanskega tankovskega odreda v sklepni boj za izgon sovražnika in da je njegova enota med prvimi vkorakala v osvobodeno Ljubljano. Ne samo partizanstvo, njega so navduševale tudi lepote slovenske pokrajine in jih je znal spretno upodabljati na platnu. V svojih junških dejanjih in v svojih umetniških delih bo ostal med nami večno živ.

Ivanka Kalc

Aprila smo se na koprskem pokopališču poslovili od zavedne Slovenke Ivanke Kalc, rojene na Padričah pri Trstu leta 1926. Bila je udeleženka NOB od leta 1942 na Opčinah ter je opravljala odgovorne naloge za NOB. V Koper se je priselila leta 1949 in vestno opravljala svoje delo.

Antonija Andoljšek

Aprila smo se poslovili od Antonije Andoljšek, babice, ki je pomagala številnim ženam. Med vojno je bila ves čas na poti. Poleg zdravstvene službe je izpolnjevala tudi naloge OF. Njeno politično delovanje po vojni je bilo prav tako aktivno.

Marica Kumar-Jager

Rojena je bila leta 1908 v Trstu. V komunističnem gibanju je začela delati že leta 1934. Ta skromna in plemenita žena je preživela predvojna preganjanja, med okupacijo italijanske zapore in Gonars, belogardijska mučenja, Urh, Ravensbrück in Grüneberg. Za svoje revolucionarno delo je bila dvakrat odlikovana, vsi sodelavci pa jo imajo v lepem in spoštljivem spominu. Pokopana je v Ljubljani.

Antonija Marinčič

Umrila je Antonija Marinčič, ki so jo partizani in aktivisti OF poznali kot Čukovo mamo. Umrila je 85 let stara. Za NOB je začela delati že v samem začetku. V NOB je izgubila tri sinove - borce NOV. Zelo vestno je opravljala razne funkcije in zadolžitve. Za zasluge v NOB je bila odlikovana z več odlikovanji. Tudi po vojni se je aktivno vključila v družbeno-politično delo.

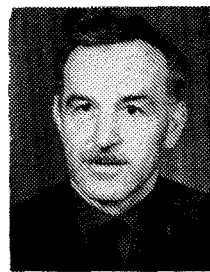
Milka Kovič

Aprila smo se na ljubljanskih Zalah poslovili od Milke Kovič, nosilke partizanske spomenice 1941. V NOV se je organizirano vključila kot mlada skojevka takoj po okupaciji. Leta 1942 je bila že pogumna in iznajdljiva voditeljica mreže za raznašanje ilegalnega političnega tiska v Ljubljani. Delala je v tiskarni Podmornica, dokler ni odšla v Dolenjski odred. Proti koncu vojne je postala partizanska učiteljica. Po vojni se je usposobila za učiteljski poklic in ga je z veseljem opravljala do upokojitve. Umrila je mlada, 57 let, a utrujena od dela in življenjskih udarcev. Svoje misli in hotenja je rada in z uspehom razkrivala v literarni besedi in v svojih izpovedih ostala živa.

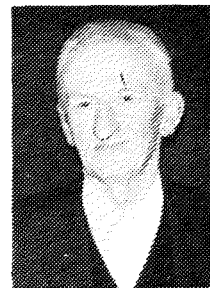
Ivan Možina

V Stivanu pri Matejni vasi smo februarja pokopali Ivana Možino iz Grobišč pri Postojni, rojenega 1906. leta. Bil je mobiliziran v posebni bataljon italijanske vojske. Takoj po kapitulaciji Italije se je vključil v 3. prekomorsko brigado in nato v protitankovsko brigado. Za zasluge v NOB je bil večkrat odlikovan.

Anton Lapuh-Čarabundi

Aprila smo na zagorskem pokopališču pokopali upokojenega rudarja Antona Lapuha-Čarabundija. Rojen je bil leta 1920 na Lokah pri Zagorju ob Savi. V NOV se je vključil januarja 1944. leta, in sicer v Dolenjski odred, v katerem se je bojeval do osvoboditve. Bil je neustrašen mitraljezec in zaradi poguma in trdne razredne opredeljenosti je postal tudi dober vojaški starešina. Za zasluge v NOV je bil dvakrat odlikovan.

Jože Dornik

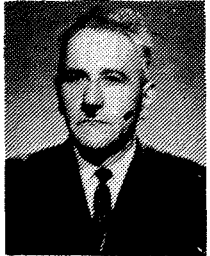
Aprila je umrl Jože Dornik iz Rečice pri Laškem, star 71 let. Vsi smo mu rekli Mlinski Jože, saj se je vso vojno v njegovem mlinu mlelo žito za partizane. Ta mlin in Jožeta so poznali kurirji, minerci in drugi borci, saj iz njega niso nikoli odšli lačni.

Marija Sajevec

Na pokopališču v Velesovem smo avgusta lani pokopali Marijo Sajevec, rojeno leta 1897 v Velesovem. Za NOB je delala od leta 1943 skupaj s svojim možem.

Valentin Pester

Na pokopališču v Velesovem smo decembra lani pokopali Valentina Pestra, rojenega 1923 v Adergasu. Za NOV je delal od leta 1943.

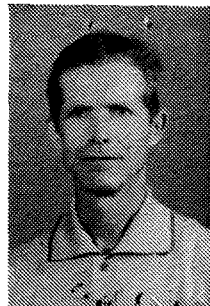
Anton Smrdelj

Na košanskem pokopališču smo aprila pokopali Antona Smrdelja. Rojen je bil leta 1907 na Kalu pri Pivki. Osemnajstletnega so ga oblasti že štirikrat aretirale in nikjer ni dobil dela. Poslali so ga v delovni bataljon na Sicilijo, kjer je dočkal zavezniško vojsko. Takoj je začel delati za NOV. V začetku leta 1944 je pobegnil v Gravino, od tam pa v Bari, odkoder je s 3. prekomorsko prispel na Vis. Udeležil se je bojev po Dalmaciji do Primorske. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan.

Anica Hlede

Na novomeškem pokopališču smo se aprila poslovili od znane aktivistke OF Anice Hlede, rojene Medvešek. Rodila se je leta 1912 v Žabji vasi pri Novem mestu. Že pred začetkom vojne so se v njihovi hiši sestajali znani revolucionarji. Pri njih je bila pomladi 1941 tudi tiskarna OK KPS Novo mesto. V takih pogojih se je poleg bratov tudi Anica vključila v delo OF, sodelovala pri akcijah. V dneh med 16. in 18. oktobrom 1943 je kot napredna slovenska žena sodelovala na kongresu SPZZ v Dobruhi. Po osvoboditvi se je z nje lastno zagnanostjo vključila v izgradnjo ljudske oblasti in obnovo domovine.

Anton Zupanc

Na pokopališču v Cerkljah smo se decembra lani poslovili od borca Kozjanskega odreda Antona Zupanca, rojenega leta 1927 v Lahovem grabnu pri Jurklostru. Septembra 1944 je postal kurir Kozjanskega odreda, s katerim je prehodil vse Kozjansko in Stajersko.

Jakob Vidervol

Aprila smo se poslovili od Jakoba Vidervola, rojenega leta 1898 v Blatih. Pokopali smo ga na pokopališču v Rakitnici. Med vojno je bil tenrenski delavec, vodnik naših enot, ves čas do osvoboditve. Po vojni se je vključil tudi v gospodarsko obnovo naše domovine. Bil je tudi lovec, gojitelj divjadi.

Viktor Dimnik

Rojen je bil leta 1923 pri Ljubljani. Leta 1942 je postal progovni delavec na progi Ljubljana-Zidani most. Kmalu za tem je začel delati za OF, toda sovražnik ga je aretirali in odgnal na prisilno delo v Nemčijo. Marca 1945 je iz Nemčije pobegnil domov in ponovno začel delati za NOG. Za zasluge je bil odlikovan. Januarja je umrl v Ilirski Bistrici in pokopali smo ga na jelskem pokopališču.

Jožefa Pivec

Junija lani smo v Hotiču pokopali 81-letno Jožefo Pivec iz Konj. Izgubili smo partizansko mamo, ki je vedno pomagala partizanom in z možem sta z njimi delila vse gorje. Pri delu v NOG sta ji pomagala dva otroka, ki sta leta 1944 padla kot žrtvi fašističnega nasilja.

Janez Polajnar

V 80. letu starosti je marca umrl borec Janez Polajnar iz Cerkelj na Gorenjskem. V NOV je stopil februarja 1944. Kot borec Gradnikove brigade je bil poslan v glavni štab v Bosno. Tam je prebil dve sovražniški ofenzivi. Hudo je zbolel in moral je v bolnišnico v Bari. Kmalu je ozdravel in nadaljeval boj za dokončno osvoboditev domovine. Dvakrat je bil odlikovan.

Gradnikovci

Odbor borcev Gradnikove brigade pripravlja novo, izpopolnjeno izdajo monografije Stanka Petelina GRADNIKOVA BRIGADA, ki je prvič izšla že pred petnajstimi leti in ki so jo prejeli vsi borci Gradnikove brigade. Želimo, da bi bili podatki v novi knjigi čim točnejši in popolnejši, kar pa nam otežuje dejstvo, da je o brigadi ohranjenega zelo malo dokumentarnega gradiva. Zato vas prosimo za sodelovanje in pomoč. Pomagajte nam lahko tako, da skrbno preberete tiste dele knjige, ki se nanašajo na obdobje, ko ste bili pripadniki brigade, in nas opozorite na napake in pomanjkljivosti v knjigi, hkrati pa nam dostavite tudi vse potrebne popravke in dopolnitve.

● Morebiti je v knjigi datum, naziv enote, ime in priimek, naziv kraja ali kak drug podatek napačen. Če to ugotovite, nas vsekakor opozorite na napako.

● Mogoče je opis kakšnega dogodka netočen, nepopoln ali ga sploh ni. V tem primeru nas opozorite na napako in pošljite popravek ali dopolnilo. Hkrati nam svetujte, kdo bi še lahko opisal dogodek.

● V naših dokumentih (in zato tudi v knjigi) je navadno omenjeno le število padlih ali ranjenih borcev, ne pa tudi njihova imena. Hvaležni vam bomo, če nam za primere, ki se jih spominjate, pošljete tudi te podatke, prav tako pa tudi imena borcev in bork, ki so se v tem ali drugem boju posebej izkazali, in če opišete, v čem je bilo njihovo junaštvo.

● Zelo nam primanjkuje podatkov o poveljniškem kadru, zlasti bataljonskem in četnem. Ko boste po knjigi obnavljali boje, se boste mogoče spomnili, kdo je bil komandant, komandir ali politični komisar bataljona ali čete, ki jo omenja, to pa sporočite tudi nam.

● V knjigi so objavljene fotografije z borci, vendar v podpisu niso vsi omenjeni po imenu. Če še koga prepoznate, nam javite.

● Zagotovo vam je kak dogodek iz časov, ko ste bili v brigadi, ostal v živem spominu. Opišite ga (na 1-2 straneh) in nam ga pošljite, da ga vključimo v knjigo. Hvaležni vam bomo tudi za slike, dokumente, dnevnike itd., ki jih morebiti še hranite doma in ki bi po pomembnosti zaslužili, da jih objavimo v novi knjigi.

Vse pripombe, dopolnitve in dodatno gradivo pošljite čimprej, najkasneje pa do 1. oktobra 1981 odboru borcev Gradnikove brigade na naslov: Vinko Tome, Kvedrova 26, 61000 Ljubljana.

Obvestilo

Komisija za izdelavo kronike pri koordinacijskem odboru za urejanje in vzdrževanje obeležij, ter razvijanje tradicij NOB krajevne konference SZDL Stari Vodmat prosi vse aktiviste, ki so med NOB stanovali in aktivno sodelovali na terenu Stari Vodmat, da pošljejo pisne podatke na KS Stari Vodmat, Ljubljana, Potrčeva 12 do 15. avgusta 1981.

Podatki so za komisijo pomembni zaradi izdelave krajevne kronike. Z vašimi dodatnimi podatki boste omogočili komisiji lažje delo!

Odbor

Vabilo

»Borci Prešernove brigade vabijo vse borce NOB, krajeane, posebno pa mladino, da se ob 38. obletnici ustanovitve brigade udeležite srečanja borcev brigade, ki bo dne 11. julija 1981 ob 10. uri v Ribnem pri Bledu. V slovenskem delu bo skupščina občine Radovljica brigadi podelila domicil, sledil bo kratak kulturni program, nato pa bo tovariško srečanje.

Odbor skupnosti borcev
7. SNOBB Franceta Prešerna

Vabilo

Pododbor paritizanskih kurirjev Gorenjske bo v sodelovanju s krajevnimi organizacijami Dražgoš v počastitev dneva vstaje slovenskega naroda odkril v nedeljo, 19. julija 1981, ob 10. uri na osnovni šoli v Dražgošah spominsko obeležje reletni kurirski postaji G-20. Po odkritju bo tovariško srečanje. Vabljeni kurirji, borci, aktivisti in mladina. Pripravljalni odbor

Sprememba datuma

Odbor skupnosti borcev Tomšičeve brigade vabi borce te brigade na proslavo 39. obletnice ustanovitve brigade, ki bo v soboto, 18. julija 1981, ob 9. uri (in ne v četrtek, 16. julija, ob 10. uri, kakor smo sporočili v TV 15) v vojašnici Borisa Kidriča v Šentvidu nad Ljubljano.

Odbor 1. SNOUB
Tone Tomšič

SPOMINI NA PREDVOJNE KOMUNISTE

Andrej Kumar (1893–1969), s partizanskim imenom »Stric Marko«, se je rodil v Kojskem (Goriška Brda). Med prvo svetovno vojno je bil ujet na romunski fronti kot avstrijski vojak, od tod je odšel v Rusijo, ki jo je po čudovitih doživetjih prepotoval, objadral Azijo in se v Franciji izvežbal za pilota. Nato je odšel kot francoski državljani in vojak na solunsko fronto. Po vojni je doma organiziral delavce, vodil več stavk in že leta 1921 postal član KP Italije. Udeležil se je njenega ustavnega kongresa v Livornu. Zato je moral emigrirati, najprej v Argentino, kjer je ostal kakih pet let, vodil delavske sindikate in štrajke in se vrnil spet v Goriška Brda. A samo za kratek čas, ker ga je preganjal fašizem, zato je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo. Nastanil se je na Ježici in ustanovil prvo partijsko celico. V njegovi hiši je bila prva ilegalna partijska tiskarna, ki je tiskala brošure in letake ter jih razpošiljala po vsej Sloveniji. S svojimi sodelavci na Posavju je vodil komunistično gibanje pred vojno, bil večkrat zaprt, in že leta 1934 se je sešel s Titom in bil soorganiziran v OF na Ježici. Po fašistični okupaciji 1941. leta je bil vojaški referent pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, od 1942 je organiziral OF v Brdih in postal član PK KP Slovenije za Slovensko primorje. Po osvoboditvi je bil član revizijske komisije CK ZKS. Malo pred smrtjo je pripovedoval svoje spomine, katerih kratke izvlečke priobčujemo.

Simon Lenarčič

3

Stric Marko

Pripravljali so tudi konfinacije vodilnih politikov v opoziciji in tako se je tudi Francelj zbal za svojo kožo. Sam sem sicer dvomil, da bi se mu moglo zgoditi kaj posebnega – saj se drugim tudi ni – Korošec je bil le malo časa konfiniran ali bolje rečeno poslan na oddih – a vendarle, Francelj se je zbal.

»Kaj pa je to takega,« se mu odvrnil. »Brez boja in trpljenja ni svobode! Zdaj se moramo vsi skupno borovati proti diktaturi, ko so nam jo vsilili. Kar poglej v zgodovino: vsi veliki dosežki človeštva niso prišli kot darilo, bilo se je treba borovati zanje!«

Ustavila sva se vsak ob svojem kolesu na poti v Ljubljano, mislim, da je bilo prav nasproti topničarske vojašnice pred Eiflerjem.

»Francelj,« sem mu rekel, sloneč ob kolesu, »če te bodo konfinirali, je to samo častno zate – dokaz, da si na strani ljudstva, ki obsoja fašizem, dokaz, da odobravaš, kar misli ljudstvo. Saj te bodo morali tudi izpustiti. Nobena noč ni tako dolga, da ne bi jutraj spet vstal nov dan. Ali misliš, da je meni lahko. Tudi mene imajo zaznamovanega, mimo tega ne moreš. Kar pusti, da te konfinirajo, v očeh ljudi boš mnogo pridobil!«

Njegov strah je bil odveč: niso ga konfinirali. Le župansko čast je moral odložiti, župan je postal stari Ramovž – Janče, a ne za dolgo, leta 1935 je bil Francelj spet na konju in vodil boj za zmago Stojadinovič – Koroščeve vlade JRZ.

Takrat so bile priprave za splošne volitve v teku. Ker so se komunisti odločili, da bodo kandidirali na opozicijski listi dr. Mačka, je oblast vsako zborovanje za Mačkovo listo motila, tako da so smešili in preprečevali govoriti govornikom. To smo izrabili v svoj prid na ta način, da smo razpošiljali razglednice, ki so kazale Franca Leskoška-Luko in Franca Škerjanca z zavezano roko in rutico čez usta; to je pomenilo, da jima je oblast prepovedala govoriti na shodih. To je bila seveda najboljša agitacija zanj. Ljudje so se smejali, oblast je bila osmešena.

Nekaj posebnega se je dogodilo tudi v že imenovani protidraginjski akciji. Kakih tisoč ljudi se je zbralo pred občino, govorniki so postavljali svoje zahteve, množica je valovila. Stara Pančurka je mahala s štruco kruha v roki: »Imam otroke, pa jim ne morem kupiti zadosti kruha!« Pred razjarjeno množico se je pojavil Janez Sever – župan – kar v predpasniku – rad se je delal popularnega, kot da prihaja pravkar s polja. Ljudje do zahtevali od mene, naj povzamem besedo in povem skupne zahteve, predvsem pa da grem kot delegat na pogajanja z občino. Toda policaji so navalili name in mi preprečili govoriti – na poziv sreskega načelnika – in me aretirali. Moj sin Adrijan je naglo skočil na kolo, da bi obvestil Crnučane in jih poklical na pomoč. Množica se dolgo ni pomirila, šele ko so podpisali seznam zahtev, se je začela polagoma razhajati. Meni se je med tem posrečilo izmuzniti in jo ubrati za sinom, nakar sva se oba umaknila v Gameljne.

Drugi dan so me policaji, ko sva se vračala v službo, presenetili na cesti in me kot pobudnika protidraginjske akcije zaprli, a me kmalu spet izpustili.

Župan Sever pa se je ljudskih demonstracij tako ustrašil, da je hotel odstopiti z županskega mesta, pa sem ga zadržal, češ da naj še naprej ostane župan. Nisem mu pozabil očitati, kako je kot zvest izpolnjevalec jugoslovanske politike odpiral vrata fašizmu in pripomogel k sedanjemu stanju. Treba se je enkrat upreti! Bil je špekulant v politiki in to je pokazal pozneje.

Moji najožji sodelavci

Sestanke s sodelavci sem imel največ kar na domu ali pa pri Tomcu in Urškinih, kakor smo pravili Zatlerjevi hiši v Savljah. Pogosto smo imeli tudi samo priložnostna srečanja na cesti, ob Savi, v kakem gozdiču, blizu pokopališča; vsak kraj nam je bil dobrodošel, da le ni srečanje vzbudilo pozornosti nepoklicanih. Ker smo bili vsi večinoma čez dan po službah, smo se srečevali v večernih urah; tedaj smo načrtovali svoj delovni program, krožke, izlete, tečaje, potovanja.

A najprej nekoliko bolj obširno o mojih sodelavcih. Saj so drugi pisali tako malo o njih, da zaslužijo skrbnejše obdelave.

Urška Zatler

Zatlerjeva Urška nam je mnogo pomenila. Bila je izobraženo dekle, veliko je brala in se družila z naprednimi ljudmi v Ljubljani. Že po zunanosti je bila privlačno dekle: ovalni obraz so ji obkrožali vranje-črni, naravno skodrani lasje, temne oči so se ji v jezi ali živahni debati živo svetile; govorila je z lahnim pogrkovanjem, kar jo je delalo otroško prikupno. Po značaju je bila samostojna v debati zagnana, da ne rečem malo demagoška, kadar je na vsak način hotela uveljaviti svojo zamisel, ki se ji je zdela pravilna, zraven dobra in skrbna kakor njena mati, kadar je pripravljala postelje za ilegalce. Ker se je mnogo družila z mladimi naprednimi izobraženci, poslušala predavanja, brala knjige, obiskovala predstave v Delavskem odru, je dobro poznala politične razmere in se je že zgodaj opredelila za delavsko gibanje ter sprejela odgovorne naloge pri političnem delu. Kreftov literarno-politični prvenec »Človek mrtvaških lobanj«, ki so ga oblasti takoj po izidu (1929) zaplenile, avtorja pa celo pogojno obsodile, češ da »širi komunistično propagando, nemoralno in žali verski čut ljudi«, jo je iz dekliske zasanjanosti postavil na realna tla. Brala je to »kroniko raztrganih duš« in jo dajala brati tudi drugim, ki je z njimi prišla v stik. Prebrala je vso dosegljivo literaturo o delavskem gibanju, ki ji je prišla v roke, in se o vsem pogovarjala z ljudmi, ki jih je imela za svoje prijatelje, posebno s študentsko mladino, saj jo je srečavala pri Zihlerovih (poleg Borisa Zihlerja je tu spoznala Kardelja, Kidriča, Marinka in med prvimi Posavci tudi Tita – 1933/34, ki je prihajal kot »sodrug Rudi« v Ljubljano naravnost od CK KPJ).

Se nadaljuje

Začetek 11. pohoda AVNOJ '81

Avnojska in Titova pot

Republiška konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije je organizirala letos že 11. tradicionalni pohod mladih po poteh slovenske delegacije na drugo zasedanje AVNOJ, ki traja od 3. do 18. julija. Na njem sodeluje 118 najaktivnejših mladincev iz občinskih konferenc ZSMS, družbenih organizacij in društev ter predstavnikov JLA.

»Komandirji čet na čelo čete! Člani štaba na čelo prve čete!« Poziv komandanta brigade letošnjega pohoda Andreja Brvarja je veljal pohodnikom, ki so se v petek, 3. julija, zbrali na vrtu doma JLA v Ljubljani. Na pot so jih spremile besede sekretarja RK ZSMS Roberta Černeta in predstavnika pokrovitelja – poveljstva Ljubljanskega armadnega območja Iva Bajta, ki je še posebej poudaril Titovo misel, da tu nismo zato, da bi uživali sadove revolucije, pač pa zato, da bi v tem ognju revolucije izgorevali do konca.

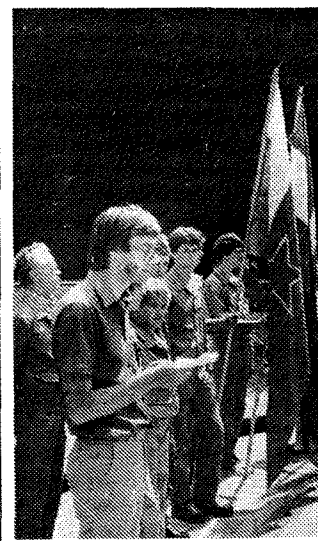
Letošnji enajsti pohod po poteh slovenske delegacije na zgodovinsko zasedanje

AVNOJ ima poleg zgodovinske še dodatno, lahko bi rekli aktualno politično dimenzijo, ki se kaže v boju za novo Jugoslavijo kot domovino enakopravnih narodov in narodnosti ter delavstva, ki se zaveda nujnosti svoje enotnosti v boju za delavsko

socialistično samoupravljanje in se na poseben način izraža tudi s pohodom po poti delegacije, ki je predstavljala želje slovenskega naroda in slovenskih borcev po svobodi v enakopravni Jugoslaviji, družbi svobodnih proizvajalcev. Ta cilj in program, ki ga je vzpodbudilo avnojsko zasedanje, ni tako daleč nazaj, da ne bi bil več aktualen in tak, da bi se zanj ne bi bilo treba še vedno borovati. Posebej pa danes, ko se v Jugoslaviji srečujemo z različnimi nacionalističnimi, unitarističnimi in ostalimi protisocialističnimi težnjami, ki črpajo na eni strani iz zaostrenih in dolgo časa ohranjajočih se nasprotij naše lastne socialistične graditve, na drugi strani pa temeljijo tudi v delovanju organiziranih sovražnih sil.

Bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti je pot pohodnikov, to je avnojska in Titova pot, ki jo je treba širiti ne le s pohodi, temveč tudi s političnim delom organizacije ZSMS in vseh ostalih subjektivnih sil.

Živa Drole

Pohodnike so na pot pospremile besede sekretarja RK ZSMS Roberta Černeta

Preden so odšli pohodniki na pot, so se zbrali na vrtu doma JLA v Ljubljani; na desni komandant brigade Andrej Brvar

Pionirski tabor Sutjeska

Kakor že vrsto let so se tudi letos 1. julija pionirji iz različnih krajev naše domovine našli na slovenskem taboru Sutjeska v Novem mestu, da skupaj preživijo nekaj dni svojih počitnic, da se najdejo – novi prijatelji. Pred njimi je kar zahteven vsakodnevni program; spoznali bodo kraje in ljudi v njih, delovne organizacije, organizirali bodo kulturne programe, se ukvarjali s športom in drugimi dejavnostmi, v prostem času pa bodo kramljali o tem in onem.

Na dan borca – 4. julija so pionirje, udeležence tabora Sutjeska sprejeli na glavnem odboru ZZB NOV Slove-

nije. Pozdravil jih je general in član RO ZZB NOV Slovenije tovariš Lado Kocijan. V svojem govoru je naglasil, kako so v času narodnoosvobodilne boja tudi pionirji in mladinci v Ljubljani na različne načine pomagali slovenski narodnoosvobodilni vojski v boju proti fašističnim silam. Spodbudil jih je, da bi se še naprej srečevali in na takšnih taborih utrjevali vezi prijateljstva, ki veže naše narode in narodnosti, ter obenem spoznavali kraje, kjer so se naši partizani borili za svobodo.

Ž. D.

Osmi zlet Zveze tabornikov Slovenije od 1. 7. do 7. 7. 1981 v Kosezah pri Ilirski Bistrici

Zvesti svojim idejam in nalogam

Težko je na tako skopo odmerjenem prostorčku prikazati tako velik dogodek kot je zlet Zveze tabornikov Slovenije, še posebej, ker letos praznujejo 30-letnico delovanja organizacije. Zlet je nekakšna antologija dela tabornikov, vseh poglobitnih dosežkov, ki jih prikažejo vsake štiri leta. Velika družina približno tisoč petsto tabornikov, najboljših med najboljšimi, iz taborniških organizacij v raznih krajih Slovenije, je 1. julija letos postavila svoje šotore na širni pokoseni poljani v Kosezah blizu Ilirske Bistrice, da tu skupaj preživijo teden dni, se pomerijo v svojem taborniškem znanju, spretnostih in veščinah, ki so se prepletale s športnimi tekmovanji, prostovoljnim delom, izleti, obiski, proslavami, taborniškim petjem in še bi lahko naštevali.

Napotila sem se skozi tabore, deset so jih postavili, deset v kroge razvrščenih in urejenih šotorov. Pravzaprav me je že na vhodu ustavila straža. Zlatko Milošević, Barbara Šček in Sonja Karlo iz odreda Črni mrav iz Ljubljanskega tabora so na vrsti, da skrbijo za red in disciplino v taboru ter usmerjajo obiskovalce. »Spoprijateljili smo se s taborniki iz različnih odredov,« mi pripovedujejo, »saj je tu pravzaprav

Slovenija v malem.« V Koroškem taboru sem naletela na odred Pohorske kope iz Šmartne pri Slovenj Gradcu. »Mi smo starejši medvedki,« se pohvalijo Tomaž, Andrej, Darko in Dani. »Tu, med taborniki se veliko naučiš. Najbolj nam je všeč lokostrelstvo. Včeraj smo bili pri spomenikih NOB v okolici Ilirske Bistrice. Nesli smo cvetje in prisluhnili besedam o partizanih tod okoli. In sploh je na zletu zelo zanimivo. V republiškem mnogoboju smo dosegli 6. mesto. Najboljši smo bili pri postavljanju šotora iz šotork in premagovanju ovir. Kurjenje ognja pa nam ni šlo od rok, ker smo bolj vajeni smrekovega dračja kot bukovega,« so hitro našli izgovor za svojo smolo.

V taboru Celjsko področje tabori 99 tabornikov. Odred Partizanski vrh iz Prebolda ima tu devet svojih predstavnikov. Darko Hlupič in Uroš Piliš iz Žalca sta oba medvedka in nosita rdeči rutici, Miran Leban in Rogel Pascal z zelenima rutama pa sta že prava tabornika. »V taboru imamo tudi zletni kino,« mi pripovedujejo. »Gledali smo film Nevidni bataljon. Prevzel nas je pogum in tudi radovednost fantov, ki so bili pravzaprav naši vrstniki. Če bi bila vojna? Mi bi bili kurirji, pomagali bi starejšim,

pa tudi v četi bi radi koračkali.«

Sredi celjskega tabora se ustavim ob skupini iz odreda Heroja Bračiča iz Slovenskih Konjic in odreda Hudega potoka iz Šmartnega ob Paki. Sedijo na trati v krogu in pravkar z zvoki kitare iščejo naprev za eno od taborniških pesmi.

Njihovi sosedi nosijo naziv Svet ob Muri. V urejenih krajih, z zelenimi rutami okoli vratu posedajo okoli simbolov svojega Pomurja: štorke v gnezdu, vodnjaka na »čigo« in celo njim značilno mizico pod košatim hrastom jim je uspelo postaviti. Iz odreda Pod starim gradom so, odreda, ki obstaja že osmo leto v Zgornji Radgoni. »Ali ni škoda, da bomo morali prav kmalu vse to podreti, ko pa smo tako lepo uredili?« pravijo obžalujoče. »Kaj počnemo? Poznamo veliko taborniških iger, pesmi, rišemo, pišemo prispevke za zletni bilten, ki je že trikrat izšel, pa tudi jezimo našega vodnika Lojzeta. Nič ne de, razumemo pa se kljub temu!« še posebej zatrdijo. V svojem taboru imajo skupino sedmih vrstnic iz Porabja iz Zgornjega Senika. Prav radi mi pokažejo pot do njih. Povabila jih je soboška občinska taborniška zveza. »Na zletu smo prvič,« pravita Judita Šulič in Andreja Grebenar. Pri nas takšne taborniške organizacije ni. Tu je tako lepo; povezanost od najmlajših do najstarejših, pa enotnost, sproščenost, ki jo lahko ponudi samo narava, spoznavanje za nas novih krajev na izletih v Opatijo in na Titov most na Krk – težko bi v skupih besedah opisali občutke, ki bodo šele prihajali za nami, ko bomo spet doma v Porabju na Madžarskem.«

V tabor Severna Primorska sem prispela proti večeru, ko so podeljevali priznanja najboljšim. S spuščanjem zastave ob pesmi Dviga plamen se iz ognja, in res se je dvigal sredi tabora, so severnoprimorski taborniki še pred večerjo zaključili eno od svojih vsakodnevnih taborniških dolžnosti.

Dan borce so zletniki skupaj proslavili zvečer ob tabornem ognju, ko so obenem podelili priznanja Zveze tabornikov Slovenije in zlate značke ob 30-letnici taborniške organizacije v Titovi Jugoslaviji, imenovali nekaj tabornikov za tabornike-partizane in najboljšim enotam podelili naziv partizanski odred za delo v preteklem letu.

Nedeljsko jutro se je prebudilo sončno, sicer z običajnim taborniškim vstajanjem, zborom in dviganjem zastav, pa vendar v nekem nestrpnem pričakovanju proslave 30-letnice organizacije, 40-letnice vstaje naših narodov in narodnosti ter 40-letnice OF. Disciplinirano v vrsti so prihajali taborniški odredi s svojimi prapori na priredi-

Na straži so taborniki iz odreda Črni mrav

V taboru Svet ob Muri so si ustvarili domače ozračje

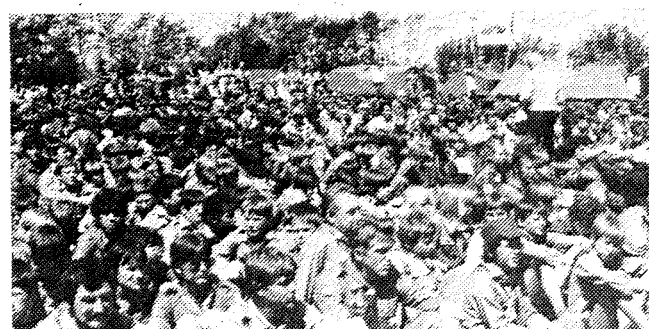
Sredi najhujše vročine je v senci šotora prav prijetno

Sredi tabora Celjsko področje se dviga pesem

Vsak odred ima svoj našitek

Nedeljska dopoldanska slovesnost ob 30-letnici Zveze tabornikov Slovenije, 40-letnici vstaje in OF; šotori so ostali prazni, taborniki so posedli po širni zeleni poljani na prireditvenem prostoru

tveni prostor. Še posebej so se razveselili, ker jih je s svojim obiskom počastil prvi predsednik ZTJ Sergej Kraigher, in ko mu je predsednik ZTS Ljubo Jasnič izročil zlati znak priznanja, so vsi potrdili to s taborniškim znakom odobravanja – z mrmranjem. Prav tako so bili dobrodošli tudi ostali gostje, Lidija Sentjunc, Franc Kimovec -Ziga, republiški sekretar za ljudsko obrambo in član IS skupščine SRS Martin Košir, predsednik ZTJ Zdravko Krvina ter predstavniki družbenopolitičnih in delovnih organizacij republike in občine kakor tudi predstavniki JLA, brigadirji z MDA Brkini '81 in delegacije tabornikov iz drugih republik. Tone Gošnik, eden od ustanoviteljev taborniške organizacije, je spregovoril o njenem nastanku in razvojni poti. »Naša organizacija je šla vrlin in etičnih vrednot naše socialistične družbe,« je poudaril. »Tu, med taborniki, najizvirneje gojimo tovarštvo, ki se je rojevalo med narodnoosvobodilnim bojem. Naša organizacija je že tri desetletja šla samoupravljanja, zavesti in odgovornosti. Naši vodi, čete, odredi so ena od poti v samoupravljanje. Tega bomo taborniki s praktičnim delom še bolj utrjevali. Vključeni smo tudi v SLO. Delovne akcije niso za nas nič novega. Poletne šole v Bohinju usposabljaajo vodstva. Stiki naše s podobnimi organizacijami v tujini utrjujejo in razvijajo prijateljstvo med mladimi sveta. Ob tridesetletnici še posebej obljublamo: Vedno bomo stali na poti tovarštva! Ostanimo zvesti idejam in delu, ki je pred nami. To pa je tudi zvestoba tovarišu Titu.«

»Gradite naprej, da boste sposobna organizacija, da boste kos zahtevam, ki jih čas vedno sproti postavlja pred nas,« je nagovoril tabornike tovarš Sergej Kraigher, »gradite, da boste obvladali tehniko napredka, ki mora postati last nas vseh, da bomo sposobni držati korak hitremu tempu razvoja. Tehnika naj služi plemenitenju in lepšanju narave, plemenitenju človeka. Vodi naj vas razumevanje vsakega, vsak naj živi od svojega dela, svobodno in upoštevajoč svobodo drugih, tako kakor živi Jugoslavija v svetu, ko odpira možnosti lepšega življenja in si prizadeva, da bo izkoriščanje končno odpravljeno tudi tam, kjer še ni.«

Obljube zvestobe taborniški organizaciji in vsemu, kar označuje lik plemenitega tabornika, so prihajale iz otroških src in se prepletale s taborniški pesmimi. In še potem, ko sem namesto po zelenih tratih že stopala po betonski ulici rezgretega mesta, mi je v ušesih odmevala melodija: »Tam ob ognju našem, si sežemo v roke...«

Živa Drole

Predsednik ZTS Ljubo Jasnič je predsedniku predsedstva SFRJ in prvemu predsedniku ZTJ Sergeju Kraigherju izročil zlati znak priznanja

Najboljši so prejeli priznanja

Z Bohinjci boste težko shajali, mladenič!

Ljudje so mu zaupali

Vročična zagnanost diha iz tega človeka, polnost življenjskega ustvarjanja, ki prevzame. Z rokami na hrbtu nemirno koraka, kroži kot muha okoli luči, se približuje in oddaljuje mizi pred Devovo zidanico, nekaj kilometrov vstran od Mokronoga, za hip pozabi na sogovornika in se zastirni v dolenjsko gričevje, kukajoč skozi trto, pogled je napet, kdovekaj je zbudilo njegovo pozornost.

Govori. Govorjenje še zdaleč ni podobno njegovemu gibanju. Odsev preiščljene je. Nekaj predavateljskega je v tem, šolniškega. Ko sva se dogovorila, da popotuje skozi njegovo življenje, je vstal izza mize v Devovi gostilni in me prijel za roko. V naravi človek lažje najde sebe, me je vlekel iz sobe.

Ob poti je nabiral zdravilne rastline, odtrgal nekaj češenj drobnic, te so najboljše, vsaj zame, mrmral, uživaško vpiljal lepoto dolenjske pokrajine in me uvajal v to posvečenost.

Vse življenje sem ljubil naravo in živali, sem slišal korak pred seboj, nekje pri zemlji, ko se je sklonil, da bi odtrgal drobno rastlino.

Ko so med prvo svetovno vojno pribežali iz Buzeta v Istri v Novo mesto, je tam nadaljeval ljudsko šolo in gimnazijo, pozneje pa se je vpisal na veterinarsko fakulteto v Zagrebu. Ni bil naključje, da ga je zaneslo med fante, zbrane v akademskem društvu Triglav, iz katerega je precej članov odšlo v partizane. Med drugim tudi poznejši narodni heroj Rado Iršič. V tem društvu, izrazilo napredno usmerjenem, je predaval o socializmu, pozneje pa tudi v društvu Svoboda v Novem mestu.

Pod napuščem Devove zidanice in prek vinogradov zaveje mrzel veter. Človek, ki se je očrpil v preteklost, se nasloni na steno, v zavetje.

Ko je bilo končano zadnje dejanje študija, zanj službe ni bilo. V slabo so mu šli tista predavanja. Rekli so, da je komunist. In vendarle je prišel v Mokronog, ker pač ni bilo nobenega drugega kandidata. Kmalu se je zapletel z volitvami v državni zbor 1938. leta, ko je agitiral – in tudi uspel – za starega levičarja Franca Kodriča. Nasprotniki so zahtevali, da ga premeste na najslabše delovno mesto veterinarja, najglasnejši je bil dr. Jože Kovačič. Mladi živinozdravnik je bil priljubljen, ljudje so se uprli, interveniral je takratni mokronoški župan Sandi Majcen za šentruperški dekan, kmetje so poslali posebno delegacijo k oblastem. Mladi veterinar je vse to odbil in – odšel v Bohinjsko Bistrico.

To je bila prva premestitev, posledica volitev, na Slovenskem sploh. »Z Bohinjci boste težko shajali,« je dejal ob sprejemu tdivratneža okrajni načelnik v Bohinju. Mladenič je samozavestno odgovoril: »Če še nihče ni, jaz bom.«

Ko je po osvoboditvi postal načelnik veterinarskega oddelka v ministrstvu za kmetijstvo prve slovenske vlade, je prišla k njemu skupinica bohinjskih očancev. Vrnite se k nam, so enostavno zahtevali, bodite naš veterinar in župan, zaprosili. Naš si. so še zaupljivo dodali in okorno stali pred njim...

Po prihodu v Bohinjsko Bistrico se je seznanil s Tomažem Godcem, gorenjskim revolucionarjem. Veliko sta delala skupaj, skupaj sta organizirala zadnji tabor društva fantov in deklet tik pred vojno, ki se je sprevrgel v veliko politično manifestacijo, kjer so imeli

največ vpliva komunisti in napredno misleči ljudje Gorenjske.

Previdno izbira besede, ko govori o razgrnjeni lepoti, nagnjen proti dolini, da bi jo bolje dojel, lažje zaznal dihanje zemlje.

Avgusta 1940 so ga sprejeli v tamkajšnjo partijsko organizacijo. Od maloštevilnih članov je živ le on. Leta 1940, v novembrskih dneh, se je, mobiliziranec, prvič srečal z Nemci, ki so prihajali iz Bolgarije, bil priča bitki pri Kačaniški klisuri in pri umiku pokolu Srbov v Prištini.

17. april 1941. Nemško ujetništvo. Srečanje z Ivanom Kreftom, ki je povezoval naprednjake v taborišču. Tistikrat je dobil zvezo s Silviro Tomasini, članico tamkajšnje partije.

Dr. Milan Dolenc

ske organizacije. Od nje je dobival partijsko literaturo.

Ob napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo so taborišče razpustili in v treh živinskih vagonih so jih odpeljali v Ljubljano.

Če bi se vrnil v Bohinjsko Bistrico, bi ga Nemci aretirali. Odšel je v Mokronog, k tistu, kamor je prišla že pred njim njegova družina. Tja je prišel konec junija, že prve dni julija pa je postal predsednik rajonskega odbora. Ker je bil v Mokronogu že preveč kompromitiran in da bi zaščitil svojo in tastoovo družino, je zaprosil sekretarja okrožnega komiteja KPS v Novem mestu, Dušana Jereba, da bi ga premestili v Novo mesto, kamor je kmalu po novem letu tudi odšel. Bil je veterinar, v resnici pa je opravljal posle predsednika rajonskega odbora OF Novo mesto-levi breg.

Očitno je bilo, da ga zasledujejo agenti Ovre. Z Ambrožičem sta se dogovorila, da pojde v partizane. Bilo je le nekaj dni zatem, ko so v Raduhovi vasi padli prvi talci, njegovo nekdANJI sodelavci.

Doma je imel vse pripravljeno, sedel je na kolo, namenjen v Dolenjske Toplice. Ko je

prišel čez most, je stal pred Kastelčevu trgovino v Kandiji z vozom Jože Pelko, Gašperjev iz Dolenjskih Toplic. Veterinar iz Novega mesta je prisedel, da ne bi bil sumljiv in tik pred domom je Kastelčevu povedal, da gre v partizane. Dobro, je pripomnil Kastelčev, pri nas doma je javka. V hiši ga je mati nahranila, eden domačih je odšel po kurirja, ki naj bi ga odvedel do prve partizanske enote in tako se je potem s Fricem napotil do Podturna, se skril za pokopališkim zidom in čakal...

To je bil krasen občutek, čepeti za tistim zidom, mečka drobno trtno vitico nemirni možakar, obseden od nenehnega gibanja, kroženja na zunaj in navznoter. Za mano zid, smreke Kočevskega Roga, svoboda, vrag te vzemi, OVRA.

Kurir ga je odpeljal po precejšnjem snegu na Pogorelec, kjer je bila tistikrat 1. roška četa. Zadnje dni maja so ga poklicali v štab 5. grupe odredov, v lovsko kočo Auersperga na Rõgu, pred komandanta dr. Marjana Dermastjo in komisarja Toneta Boleta. Ni bilo kaj dosti govoriti. Prevzeti organizacijo veterinarske službe, so veleli.

Cez mesec dni je prevzel dolžnost veterinarskega referenta pri Glavnem štabu NOV in POS ter isto dolžnost v izvršnem odboru OF.

Ko je prenehalo obstajati osvobodjeno ozemlje, so nekateri mislili, da je veterinarska služba nepotrebna, partizanske enote skorajda niso imele konj, so ga poslali na politično delo kot partijskega sekretarja v bataljon Tomšičeve brigade.

Tako je občutil boje tomšičevcev, pohode in stradanje.

Prihod v Gubčevo in napad na Žužemberk, Belo cerkev. Kapitulacija Italije. Partizanska vojska je dobila precejšnje količine težkega orožja pa tudi veliko konj in mul. Veterinarska služba je bila spet potrebna.

Veterinar, ki je tako imenitno vozil z Bohinjci, je bil znova poklican v štab slovenske vojske, da uredi veterinarsko službo od štaba navzdol, od ambulant, bolnišnic, do okrevališč za konje, da organizira tečaje za bolničarje, pomočnike, podkovske kovače...

Tistikrat smo na ozemlju Sedmega korpusa imeli kar dvesto podkovskih kovačev, koliko jih imamo danes? Je potrebna šola zanje ali ne? Morda bi zinil še kakšno, toda zgoraj, za krepak korak vstran, se med podboji prikaže glava, koj za njo roka s steklenko... vse se smeje z neobritega obraza dolenjskega očanca, boste kozarček, velevala dobričina, kislo je, kislo, a teče...

Maja štiriinštiridesetega. Človek, ki pleše okoli mize pred Devovo zidanico, je moral voditi civilno in vojaško veterinarsko službo, kmalu zatem pa se je začel ubadati z organizacijo službe po vojni in tistikrat je dal tudi predlog za ustanovitev slovenske veterinarske fakultete.

Kot komandant Baze 80, odsekov Snosa, prihodnjih ministrstev, je doživel najpomembnejši dogodek, ustanovitev prve slovenske vlade in kmalu zatem z njo prišel tudi v osvobodjeno Ljubljano.

1945. Načelnik oddelka za veterino pri mi-

nistrstvu za kmetijstvo v prvi slovenski vladi.

1947. Organizacija veterinarske službe Jugoslavije. Pomočnik zveznega ministra za kmetijstvo in gozdarstvo. Takrat je izkoristil priložnost in maršala navdušil za obnovo Lipice. Strast do konj ga ni zapustila.

Menim, da je konjeniški šport važen za vzgojo kadrov za potrebe splošnega ljudskega odpora. Prav tukaj je namreč velika vrzel, reče in sede. V zatišje. Po pogorju mrzlo vleče.

Spet se je vrnil v Ljubljano in kmalu je bil premeščen v ministrstvo za notranje zadeve. Dolžnost: organizacija konjeniške milice in šole za službene pse.

Naposled si je zaželel pravega veterinarskega posla. Odšel je v Kranj, za veterinarja, tokrat z majhnimi črkami pisanega. Menda je bil rojen za funkcije, kdove, enajst so mu jih obesili prizadevni Gorenjci.

Spet je bilo treba pustiti živinico, poizkusil se je za spremembo še v predavateljskem delu na biotehnični fakulteti ljubljanske univerze, kjer je predaval mlademu rodu o boleznih konj in v vlogi konj v obrambi, tisto pač, kar je bilo treba vedeti s strokovnega veterinarskega področja.

Odtgava se od mize, zabredeva v vinograd, grizeva kolena proti vrhu, bolečina se znajde v sopotnikovi nogi, upočasniva korak, nekje nad nama rohni kamion, sicer je vse deviško čisto in grobni mir se poigrava s travo.

Preden je odšel v pokoj, je začel zbirati gradivo za zgodovino veterinarske službe med našim bojem. Zdaj je to za njim, vendar ga je med pisanjem zamikala zgodovina veterine nasplon na Slovenskem. Predvsem ljudske veterine. Ugotovil namreč je, duh, ki sili čez kamen, če je treba, da obstaja precejšnje število rokopisnih ljudskomedicinskih veterinarskih bukev. Tako se je znašel v vlogi doslej edinega zbiralca tega gradiva, ki ga je sistematično uredil in obdelal. Posledica tega garaškega dela sta dve bibliografiji teh rokopisov, od katerih je ena že v tisku.

Pod na pol rdečimi plodovi drobnice našteva.

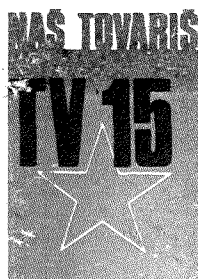
Doslej sem zbral podatke za 210 enot, najstarejši rokopis, v latinščini, toda z našega ozemlja, izhaja iz 12. stoletja, najstarejši slovenski, bržkone zanimiv tudi za jezikoslovce in literarne zgodovinarje, pa iz leta 1750.

Naštevania še ni konec.

Zbral je tudi okrog 650 ljudskih zagovorov zoper bolezní s skoraj vsega slovenskega etničnega območja. Vse to bi rad obdelal v knjigi. Najprej seveda o ljudski veterini. Vmes je napisal monografijo o Lipici. V tisku ima priročnik o konju in njegovi vlogi v splošnem ljudskem odporu. Pripravlja zapis o goveji kugi na Slovenskem v 18. in 19. stoletju.

Govoriti o portretu dr. Milana Dolenca je zares odveč in nepotrebno. Najbrž bi to lahko bila skica. Drobček iz bogatega življenja. Marsikaj je izpuščenega. Veliko neizgovorjenega. Precej je napisal sam. Vešče pero veterinarja, ki je spoznal dolenjskega človeka čez in čez na svojih neskončnih poteh po blagih gričih, med zidanicami in cerkvicami na gričih, med podobami, ki jih je zapustil Josip Jurčič, kleni Muljavčan, ne kani mirovati. Je pač takšno.

Milenko Strašek

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: SINE KOVIĆ ml.; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486

Uprava in naročniški oddelak: Miklošičeva 28/1 p. o. 598, 61001 Ljubljana

Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35